

KURUÇEŞME VE PARTİ

Çağatay Anadol - Kemal Anadol - M.Ali Aybar -

Serhat Baysan - Oral Çalışlar - Metin Çulhaoğlu -

Ayhan Demir - Zülfü Dicleli - Tarık Ziya Ekinçi -

Gencay Gürsoy - Saim Koç - Orhan Koçak -

Ertuğrul Kürkçü - Elif Gönül Tolon - Yaşar Yiğit -

Melih Ergen

yeşiller-sosyalizm-hangi sosyalizm?

Boris Kagarlitsky

**geleceğe uzanan yol -
bir sosyologun gözüyle**

MAYIS 1990/ 12

Sahibi

Atilla Aytemur

Yazışleri Müdürü

Hürriyet Karadeniz

Yönetim Yeri

Başmusahip Sok. 10/11

Tel: 527 03 99

Avrupa Temsilciliği

Mehmet Emin Yıldırım

Frederik Hendrik Str. 64/2 1052

Hx Amsterdam/HOLLANDA

Tel: (20) 88 10 26

Banka Hesap No

Hürriyet Karadeniz

1069304 İş Bankası Türbe

Şubesi Cağaloğlu/ İSTANBUL

Yazışma Adresi

P.K. : 1164 Sirkeci (34437)

İSTANBUL

Abone Koşulları

6 Aylık: 12.500 TL.

12 Aylık: 25. 000 TL.

Yurtdışı Abone

60 DM.

Basıldığı Yer

CAN OFSET- İSTANBUL

Dağıtım

GAMEDA

Dizgi ve Teknik Hizmetler

Papirüs Basım

Tel: 527 03 99

AYLIK DERGI

kuruçesme ve parti

Oral Çalışlar

3

sosyalistlerin birliğı görüşmeleri

Çağatay Anadol

7

Kemal Anadol

13

M. Ali Aybar

15

Serhat Baysan

18

Metin Çulhaoğlu

25

Zülfı Dicleli

27

Tarık Ziya Ekinci

32

Gencay Gürsoy

38

Saim Koç

42

Orhan Koçak

46

Ertuğrul Kürkçü

48

Elif Gönül Tolon

54

Yaşar Yiğit

57

birleşik sosyalist parti kurma zamanı

Ayhan Demir

65

yeşiller- sosyalizm- hangi sosyalizm

Melih Ergen

68

geleceğe uzanan yol- bir sosyologun gözüyle

Boris Kagarlitsky

71

yeni bir döneme doğru

Dergimizin bu sayısı da ne yazık ki gecikmeli olarak yayınlanıyor. Nisan ayında baskıya girmemiş gerekirken mayıs ayını bulduk. Güneydoğu kararnamesi gecikmemizin en önemli etkenlerinden biriydi. 12. sayımız, nisan ve mayıs ayı ortak sayısı olarak yayınlanıyor.

Bu sayımız, Türkiye ve sosyalistler açısından önemli gelişmelerin olduğu bir dönemde çıkıyor. Kuruçuşme toplantıları sona erdi. Sosyalistlerin Birlik Partisi girişimi önemli kuruluş adımları attı. Tabii en önemlisi ülkemizin üzerine bir karanlık gibi çöken Güneydoğu kararnamesi ve bunun yol açtığı sonuçlar. Nitekim, dergimizin bu sayısında bazı görüşmelerin bu yasağa ilişkin bölümleri, yayınlanabilmek için tarafımızdan çıkarılmak zorundakalınmıştır.

Sosyalist Birlik dergisi çevresi önemli bir çoğunlukla Sosyalistlerin Birlik Partisi girişimini destekliyor, ancak bazı arkadaşlarımız böyle bir girişimi yararsız buluyor. Onların bu tutumunu da anlayışla karşılıyor, ilerde bu girişim içinde yer alacakları umudumuzu koruyoruz.

Dergimizin bu sayısını tamamen Kuruçuşme ve sonrası üzerine yapılan değerlendirmelere ayırdık. Çeşitli çevrelerden sosyalistlerle birlik konusunu görüştük ve dergimize görüşlerini yansıttık. Parti girişimi gerçekleşmeden yapılmış olan bu görüşmeler, sonraki gelişmeler nedeniyle bazı eksiklikler taşıyabilir. Bunun kusuru yayını geciktiren dergimize aittir.

Dergimizin ikinci yıl okur toplantısı 11 mart 1990 tarihinde Mülkiyeliler Birliği İstanbul Şubesi'nde yapıldı.

İlk sayımızda yazı kurulumuzu okurlarımızın oylarıyla ve her yıl yapacağımız seçimlerle belirleyeceğimizi duyurmuş ve 13-14 mayıs 1989 Bilsak toplantısıyla bunu hayata geçirmiştik. İşte, ikinci toplantımızı da hem yazı kurulumu yeniden seçmek, hem de yaklaşık bir yıldan beri dergimizin de katkısıyla süren sosyalistlerin birliği çalışmalarını değerlendirmek için düzenledik. Bu toplantıya çeşitli şehirlerden okur ve abonelerimiz katılırken, değişik dergilerden gelen konuklar da tartıştığımız sorunlara ilişkin görüşlerini açıkladılar.

Sosyalistlerin birliği konusunda ortaya çıkan farklı anlayışlar dergimize de yansımış ve bunları yayınladığımız yazılarla okurlarımızın bilgi ve eleştirisine sunmuştuk. Bu toplantıda birliğin temeli ve kapsamı konusunda olduğu gibi yazı kurulumuzun bileşimi konusunda da tartışmalar olmuş ve değişik eğilimler ifade edilmiştir.

Sosyalistlerin birliği konusunda çevremizden arkadaşların çoğunluğu yürütülen tartışmaların sonunda yasal, birleşik ve kitlesel sosyalist bir partinin kuruluşuna yönelmenin artık kaçınılmaz olduğu noktasında birleştiler. Bazı arkadaşlarımız ise devrimcilik-reformculuk ayrışmasının gerekliliği üzerinde durarak ve bu ayrımı esas alan bir program etrafında ileride partileşmek üzere devrimci marksistlerin ortak komitesini önerdiler. Bir başka eğilim içerisinde olan bazı arkadaşlarımız da bu ayrımın anlamlı olduğunu belirtmekle beraber eylemli ve siyasal arenaya müdahale eden bir Sosyalist Form önerisinin bugünün ihtiyacı olduğunu açıkladılar.

Kuruçuşme Birlik sürecinin ortaya çıkardığı sonuçların değerlendirildiği toplantımız sonunda okurlarımızın oylarıyla yeni Yazı Kurulumuza Hürriyet Karadeniz, Oral Çalışlar, Kağan Güner, A.Ergün, Enver Cacım, Hasan Hayri Alkan, Mustafa Karayünlü, Ayhan Demir, Muzaffer Erdoğan, S.Soydan ve Atilla Aytemur seçilmişlerdir.

Sosyalist Birlik

kuruçeşme ve parti

Sosyalist Birlik dergisinin 12. sayısını nisan başında çıkarmamız gerekiyordu. Ancak son Güneydoğu kararnamesinin matbalar üzerinde yarattığı hava ve çok sayıda insanla görüşmek için kaybettiğimiz zaman, derginin basımını geciktirdi. Derginin basımının gecikme süresi içinde başka önemli gelişmeler oldu. *Sosyalistlerin Birlik Partisi* girişimi ilk toplantısını yaptı, önemli bazı adımlar attı. Artık bu iki gelişmeyi birlikte değerlendirmek gerekiyor.

kuruçeşme önemli bir başlangıçtı

Nisan 1990'da Anıl düğün salonunda Beşiktaş'ta yapılan iki toplantının sonunda Birlik Tartışmalarını Düzenleme Kurulu (BTDK) üyelerinin imzasının bulunduğu bir öneri benimsendi. Bu öneride şunlar belirtiliyordu: "Yaşanan süreç, gerek tartışma üslubu ve kurulan ilişkiler açısından geçmişin olumsuz izlerinin silinmesinde, gerekse de sosyalist hareketin geleceğe dönük evrimin-

de yeni bir basamak olmuştur. BTDK sürecini tamamlamıştır. Ama sosyalistlerin birliğinde yapacakları çok şey var. Bu nedenle BTDK'nın bir başka platforma dönüştürülmesini öneriyoruz." Bu öneriye göre sosyalist forum niteliğini taşıyan bu organizasyon, günümüz Marksizminin sorunlarını tartışacak ve acil talepleri temel alan bir eylem platformunun oluşturulmasına ve bu programa çerçevesinde pratiğin örgütlenmesine çalışacaktı.

Nisan 1989'da 18 sosyalistin bir araya gelmesiyle başlayan toplantılar, nisan 1990'da bu bildiriyle sonuçlandı. Böylece sosyalistlerin birliği tarihinde önemli bir adım olan BTDK süreci noktalandı.

Kuruçeşme toplantılarının ne gibi etkileri ve sonuçları oldu? Sosyalistler bu konuda değişik yorumlar yapıyor. İlk ortaya çıkmasında ve örgütlenmesinde çabalarımız bulunan bu sürecin bizce önemli sonuçları oldu.

Birinci olarak, çok değişik çevrelerden gelen sosyalistler ilk kez böylesine uzun bir dönem ortaklaşa tartışmak ve birbirini daha yakından tanımak imkanını buldular. Geçmişin olumsuz izlerinin silinmesinde ve sosyalist hareketin geleceğe dönük evriminde Kuruçeşme bir başlangıç adımı sayılmalıdır. İkinci olarak, bu sürece başlayan hiçbir kişi, grup, örgüt ve çevre başladığı gibi bitirmedi. Herkesin, Kuruçeşme'den aldığı olumlu bir etki kesinlikle vardır. Üçüncü olarak, çok sayıda kişi, çevre ve grupla başlayan toplantıların sonunda, grup ve kişiler birbirlerine yakınlaştılar ve sonunda iki veya üç küme içinde toplanacak ölçüde sadeleştiler. *Devrimci sosyalist blok* olarak kendilerini adlandıranlar, önlerine bir dergi çıkarma hedefini koydular. Yine önlerine acil bir parti hedefi koyanlar, bu işe hızla giriştiler. Ayrıca bazı grup ve kişiler de ortaklaşa iş yapabileceğini kazandılar. Tabii ayrı ayrı kümelenmeler bile, bu kümelerin ortaklaşa tartışma ve birlikte eylem yapma iradesini ifade etmiş olmaları önemlidir. Sosyalist forum önerisinin bu açıdan bir anlamı vardır. Yani Kuruçeşme'nin bir yıllık değerlendirmesini yaparsak, olumlu yanının ağır bastığını söyleyebiliriz. Onlarca yıldır birikmiş sorunların ve geçmişin ağır yüklerinin yüklerinin altı ay gibi kısa bir süre içinde ve yedi toplantı ile ortadan tamamen kalkması mümkün değildir. Kuruçeşme'den bu anlamda sosyalist örgütlenmelere ulaşırsak, Kuruçeşme'nin bu yolda önemli bir dönüm noktası olduğunu tespit edebiliriz.

Kuruçeşme'nin yapamadıkları

Nisan 1989 tarihinde tartışmak için ilk çabalara girdiğimizde ben kendi adıma, o zaman şimdi baktığımdan daha iyimser olduğumu saptayabiliyorum. Siyasi partinin acil bir ihtiyaç olduğu, birleşik bir partiye bir an önce ulaşmak gerekliliğine daha geniş bir mutabakatla ulaşabiliriz diye düşünüyordum. Ama 16 nisan'da Kuruçeşme'de 19 kişi ilk kez bir araya gelip tartışınca anladım ki, kısa vadede siyasi hayata müdahale edebilecek bir partiyi hep birlikte kurabilmemiz mümkün değil. Ama bu arada, bazı grup ve çevrelerle de bir parti işine zaman içinde girebiliriz diye düşündüm. İlk gün gördüğüm manzara daha geniş bir tabanla 15 nisan 1990'a ulaştığımız inancındayım.

Sosyalist Parti içindeyken Doğu Perinçek'le devrimci-reformcu ayrımı temelinde ciddi bir tartışma yapmış ve bu ayrımın önümüzdeki süreci ifade edene temel ayrılık olmadığını söylemiştik. Bu partiden kopuşumuzda birçok etkenin yanı sıra devrimci-reformcu ayrımı da bir rol oynamıştı. Kuruçeşme toplantıları başlar başlamaz, aynı tartışma yeniden gündemimize geldi. Bugün temel meselemiz belli konularda ayrışmaktır diyen çizgi, başından itibaren devrimcilerle reformcuların ortak bir parti içinde bulunamayacağını söyledi. Ayrıca yine siyasi parti konusunda da net bir görüşe sahip olmayan bu çizgi, temel tartışmayı kendilerine göre "TBKP reformculuğuyla" yaptılar. Bu noktada bir ayrışma zorlaması içine girdiler. Temel ayrılık bizce bu noktada olmadığı için ve şu aşamada böyle bir ayrışmaya gerek olmadığı için, bu noktada yapılan zorlamalar, birlik hedefinin de bulanmasına yol açtı. Aslında TBKP'nin "milli mutabakat" adı verilen programatik çıkışını biz de reformcu buluyor ve eleştiriyorduk ama öte yandan bu partinin üyelerinin de içinde yer alacağı geniş bir parti projemiz nedeniyle, böyle bir sınır çekme girişiminden yana olmadığımızı belirtiyorduk. Özellikle dünyada ve sosyalist ülkelerde meydana gelen son olaylar, bu konuda daha dikkatli olmamızı da gerektiriyordu.

Geleneksel ve klasik sosyalizm anlayışı, sosyalist ülkelerde büyük bir çıkmaza girmiş, o güne kadar dokunulmaz olduğu sanılan bir çok şey ciddi ciddi tartışılır hale gelmişti. En önemlisi, bizzat bu tür sosyalist bir deneyi yaşayan ülkelerde halklar, muhafazakar yönetimlere isyan ettiler, bir çok yerde geleneksel sosyalist anlayışlar iktidarları kaybettiler. Muhafazakarlığa tepki duyan halklar, sağ ve sosyal demokrat siyasi akımları desteklediler.

İşte biz böyle bir dünya içinde yaşıyoruz ve sosyalizmi bunları dikkate almadan tartışmak imkansızdı. Ama bazı arkadaşlar ve çevreler, sanki 70 yılda hiçbir şey olmamış gibi dogmalara toz kondurmamaya çalıştılar ve bildiğimiz klasik Marksizmin lafzlarında ısrar ettiler. Tabii bu ısrarlarını anlayışla karşılıyoruz, öyle düşünebilirler, ama bu arkadaşlarımız, bizim gibi geçmişini sorgulayan ve geleneksel bazı düşünceleri eleştiren

renleri ise pek beğenemediler ve bizden ayrı bir blok kurmayı herşeyin önüne geçirdiler. Bu yüzden bazı sorunları henüz ciddi şekilde tartışmadan ve en önemlisi ciddi hiç bir siyasi pratikte dediklerimizi sınaama olanağı bulamadan, bir anlamda "tartışmaları tüket-tik" ve "ayrıştık". Fakat kuruçeşme'nin sonu-na geldiğimizde, blok ve parti girişimi için iki kümeye ayrılmamıza rağmen birlikte yapabileceğimiz ve yapmamız gereken işler olduğunu kabul ettik. Tabii bu da ayrışmamızın henüz anlamlı hale gelmediğinin de bir kabulü idi. Bazı arkadaşlar aramızda bir ayrılık olduğunu söyleyebilirler. Bence de aramızda ayrılıklar vardı ve var, bundan sonra da var olmaya devam edecek. Ama bu ayrılıklar yolları ayırmaya yeterli midir, esas bunun üzerinde düşünmek gerek. Bazı arkadaşlarımız gerekli diye düşünüyor ve bu yüzden devrimci-reformcu ayrımında ısrar ediyor. Bu ayrım ısrarı ve bloklaşma çabası Kuruçeşme tartışmalarını kaosa soktu ve daha verimli sonuç alma imkanının yollarını tıkadı. Sonunda kabul edilen "Sosyalist Forum" önerisi, ortaklaşa yeni şeyler yapabilmek için bir şanstır bence aynı zamanda bir zorunluluktur.

sosyalistlerin birlik partisi girişimi ve birlik süreci

Kuruçeşme toplantılarının hemen ardından, bu süreç içinde yer alan bazı grup, parti ve çevrelerin de katıldığı bir parti girişimi toplantısı yapıldı. Kamuoyuna etraflı olarak yansıyan bu toplantıda geçmişte parti geleneği içinden gelmiş örgüt ve kişiler esas ağırlığı oluştuyordu. Hareket geleneğinden ise, örgüt düzeyinde bir katılım olduğu söylenemezdi.

Sosyalistlerin Birlik Partisi girişimi içinde olan bizler, hareket geleneğinden gelen kişi ve örgütlerin bu girişim içinde bulunmasını istiyoruz. Onların da katılmasıyla parti girişimi daha da anlamlı hale gelecektir. Kuruçeşme toplantıları boyunca böyle bir olanağı yaratabilmeyi çabaladık. Ama şu aşamada görülüyor ki bu çevreler henüz böyle bir girişime hazır değiller. Onları anlayışla karşılıyoruz ve parti sürecinin onlara da ucu açık bir süreç olduğunu bir kez daha vurguluyoruz. "Sosyalist Forum" önerisi bu çevrelerle birlikte anlamlı arayışlar ve birlikte iş yapmak için bir olanaktır ve bu olanağı hep

birlikte iyi kullanmaya çalışalım.

nasıl bir partileşme süreci

Kuruçeşme'nin hemen ardından giriştiğimiz partileşme çalışmaları da uzun vadede temeline oturacak bir süreçtir. Bir şair arkadaşım, sizin yaptığınız bana bilim kurgu gibi geldi, dedi. Anlattıklarınızı daha da açmasını söylediğim zaman şunları ekledi: "Şimdi birleşik bir parti için dayandığınız örgüt ve çevrelerin hepsi geleneksel yapılar. Ama gördüğüm kadarıyla siz, geleceğe dönük yepyeni bir şey yapmak istiyorsunuz, bu temelden yola çıkarak bunu nasıl gerçekleştirebileceksiniz doğrusu merak ediyorum." Arkadaşımın söylediklerinin haklı bir temeli var. Ama bir yerden tutunarak yola çıkmak zorundayız. Bu örgütlerin hemen hepsi, geçmişin anlayışlarına göre kurulmuşlar ve Türkiye siyasi hayatı içinde bir bölüm oluşturmışlardı. Bugün onların bir çoğunun nesnel temeli kalmadı. Yeni bir şeyler gerek. Bunlar da örgütlü ve organize çevreler, bunların olumluluklarını da içine katacak bir sürecin zararından çok yararı olur. Bizim yaratacağımız veya yaratmayı düşündüğümüz parti bunların hiç birisine benzemesin diyoruz. Ne merkez sultanlarının egemenliği, ne despotik küçük kliklerin her şeye karar verdiği bir örgüt. Özgür ve başı dik bireylerin oluşturduğu bir kolektif. Çok sesli, fikir ayrılıklarına tahammülü, monolitikliği ruhundan sökülmüş bir emekçiler ve çalışanlar partisi. İşçi hareketiyle, kadın hareketiyle, çevre mücadelesiyle, gençlik ve kadınlarla beraber siyaset yapacak, onlardan öğrenecek bir parti. Yalnız üyeleriyle değil, üyesi olmayanlarla birlikte de politika üretecek bir parti, biz böyle bir parti arzuluyoruz. Bunun içeriği daha da genişletilebilir, doldurulabilir. Bunu yapacak olan da yine bu partiyi yaratacak olan herkeştir.

Şimdi, böyle bir anlayışı zenginleştirerek oluşturmak bir zaman meselesidir. Ama Türkiye'nin bir sosyalist partiye ihtiyacı var ve sosyalistler uzunca bir süredir politik gündemin dışına sürülmüş durumdalar. Bir an önce bu partiye ulaşmak zorundayız. Önümüze dört-beş aylık bir süre koyduk. Bu süre içinde yerel inisiyatiflerin hareket geçirilmesi, güçlendirilmesi ve sürece damgasını vurması çok önemlidir ve bunun yollarını bulmak zorundayız. İki etaplı Kurultay

turlarını bitirdiğimiz zaman, bugün başladığımız yerde olmayacağımız kesindir. Öncekle bu sürece katılan örgütler ve çevreler yeni sürece adapte olma yoluna gireceklerdir ve süreç bittiğinde varlıkları fiilen yeni bir şeye dönüşmüş olacaktır. İkinci olarak, Türkiye'nin dört bir yanındaki bağımsız sosyalistler bu sürece asli unsurlar olarak katılacaklar ve şimdiye kadar görünürde olmayan ağırlıkları bir anlam kazanacaktır. Üçüncü olarak, yerel inisiyatifler eğer anlamlı ve düzgün bir şekilde örgütlenebilirse, bugün sürece katılmayan çevrelerden bir çok devrimci bu girişim içinde yer alacaktır. Tabii ki, hiçbir anlayış ve çevre ha deyince yok olmaz. Kökleri çok eskilere dayanan örgütlerin dört aylık süreç içinde her türlü geleneğiyle yok olup gitmesi beklenemez. Bunlar örgütsel olarak yok olacaklardır, ancak alışkanlık ve gelenekleriyle bir anlamda varlıkları sürecektir. Bizim arzumuz, bu geleneklerin dönüşmesidir, bir an önce dönüşmesidir. Düşünce renkliliği olan bir partide farklı eğilimlerin olması bir şanstır, ancak bu farklılıklar geçmişin değil, geleceğin sorunları üzerinde olursa bir anlamı vardır, yoksa işin

içinden çıkamayacağımız anlamsız bir ka-
busun içine gireriz

Sosyalistlerin Birlik Partisi girişimi de bir başlangıçtır. Geçmişte yapılmış bazı girişimlerinin tabii ki bir anlamı vardır, ama sosyalist hareketimizin tarihinde ilk kez bu kadar farklı geleneklerden gelen çevreler, ortak bir parti için iradelerini birleştirmişlerdir, bu çok önemlidir.

Sosyalistlerin Birlik Partisi kurulacaktır. Belki parlamentoda bir grubu da olacaktır. Ancak bu partinin kuruluşunda yer alan bizler, şu andaki kompozisyonumuzu önemli görmekle birlikte, birlik için daha birçok adım atmak gerektiğinin bilincindeyiz. Diğer sosyalist arkadaşlarımızı ve çevreleri de bu sürece katmak için çaba sarfetmeye devam edeceğiz. Bugün bu noktaya ulaşamazsak bile, en azından ortak eylem ve iş çabalarına girebiliriz. Kuruçeşme'de başladığımız iş, bize bir çok şeyler öğretti. Türkiye'nin bu koşullarında aynı parti çatısı altında olmasak bile yapmamız gereken ciddi siyasi mücadele görevleri vardır. Bunu birlikte yapabiliriz.

kuruçeşme'de eski hatlar üzerinden ayrışıldı

Kuruçeşme toplantıları tamamlanmak üzere. Bu süreci nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kuruçeşme'de çeşitli eğilimlerden marksistler bir araya geldi. Hepsinin bence ortak noktası 3. Enternasyonal geleneğini taşıyan insanlar olmasıydı. Kuruçeşme'de eski pozisyonlarımızı, o gelenekten aldığımız pozisyonlarımızı birbiriyle tokuşturduk. Bu yüzden, sanıldığı gibi ayrılarla ayrıları birbirinden ayırmayı başaramadık. Çünkü biz gerçek bir ayrışmanın verilerini tartışmadık. Mesela geçmiş sosyalizm pratiklerinde politik çoğunluğa dayanarak toplumu dönüştürmenin mümkün olacağı varsayımı üzerinden gidildi. Ama yaşadığımız süreç bu varsayımı haklı çıkarmadı. Şimdi "sosyalist demokrasi" fikrini marksistler yaygın olarak tartışmaya başladı. Ama kitleler için neyin iyi olduğuna karar verecek ve kitleleri bu yönde sevk etme yetisini kendinde taşıya-

cak öncü parti nosyonunu ameliyat masasına yatıracağız. Sosyalizmi kuracak olan insanlarsa, halksa bunu kurmaya öngelecek belli bir olgunluğu da yaşamaları gerektiği ortaya çıkıyor. Çünkü bir despotik toplum yapısından, Çarlık despotizminden sosyalizme geçen halk, sosyalist demokrasi kavramının içini nasıl dolduracak? Bunlar otoriteye karşı sorgulayıcı bir niteliği zaten kazanmamışlar, çeşitli inisiyatifler oluşturmayı, mücadele etmeyi, eğilimlerini, çıkarlarını ifade etmeyi, bunlar için başka insanlarla, başka gruplarla tartışmayı, birleşmeyi yani demokrasi kültürünü zaten elde etmiş değiller. Sosyalist demokrasinin içeriğini dolduracak olan halk olduğu için, halkın bu içeriği dolduracak konumda olmaması halinde ortada bir vakum kalıyor. Ve bu vakum, bürokratik mekanizmalarla doluyor. Biz bunu tartışmadık. Böyle bir şeyi tartıştığımız taktirde bugün nasıl bir sosyalizm projesi getire-

ceğimizi, nasıl bir parti projesi getireceğimizi ve siyasal devrimle toplumsal devrim arasında çok farklı nitelikler isteyen halk dokusunun nasıl uyumlaştırılabileceği konularını incelemedik. Bunlar tabii kısa zamanda çabucak yapılabilecek şeyler değil. Marksist hareket uzun bir dönem, bu konuları tartışmak zorunda.

Başta hepimizin 3. Enternasyonal geleceğinden gelen hareketler olduğumuzu söylemiştim. Bizim bugün devrimci ve reformcu ayrımı için kullandığımız kıstaslar da 3. Enternasyonal'in kıstasları oldu. Halbuki bazı kıstasları ameliyat masasına yatırmak lazım. Sözelimi, Marksist bireyin özgürlüğü diyeceğimiz bir yandan, bunların kendi partilerinde her düzeyde katılımcı bir çaba içinde olması gerektiğini düşüneceğiz, organların koordinatif işlevi olması gerektiğini, yerel çalışmada özerkliğin esas olduğunu söyleyeceğiz, ondan sonrada, mesela dünya partisi lazım diyeceğiz. Ama biliyoruz ki dünya partisi, yerel partilerin yönetimlerini bile değiştiren bir parti pratiği idi. Ya sosyalist demokrasiden ve özgür marksist bireyin öne çıkmasından vazgeçeceğiz ya da 3. Enternasyonalin 21 şartını oturup masaya yatıracağız ve bunların bugün için geçerliliğinin olmadığını altını çiziceğiz. Dolayısıyla bugünkü ayrımları ben tamamen fiktif ve geçersiz buluyorum. Bunların yeniden üretilmesi lazım. Bu şüphesiz sadece masa başlarında değil, geniş halk kitleleriyle politik iletişim kuran bir pratikler bütünlüğü içinde gerçekleşebilir. Ve ben inanıyorum ki, böyle bir pratikler bütünü yeni içerikleriyle bir ayrışmayı yaratabilir. Bu ayrışma mutlaka ayrı partilere dönüşmekle sonuçlanmayabilir de, sonuçlanabilir de. Ama böyle bir ayrışmaya hareketin devrimci durum halinde gidebileceğini tasavvur ediyorum ben. O zaman eğer ayrışma ilerici bir fonksiyon taşıyorsa, iyi de olabilir. Ama şu anda ayrışmanın ilerici bir fonksiyon taşıdığını düşünmüyorum. Eski hatlar üzerinden ayrışıyoruz ve bizi eski hatlar ileri götürmeyecek. Kuruçesme hiçbir şey yapamadıysa da, böyle bir anlayışa varabilseydi bunu olumlu bir gelişme olarak tespit edecektim. Böyle bir noktaya Kuruçesme'de henüz gelinebilmiş değil.

Yani, nasıl bir sosyalizm tartışması öne alınmalıydı.

Bu öne alınmalıydı, ama bu tartışma bizim güncel hedeflerimizle irtibatlandırılmıydı. Sosyalist Demokrasi tartışmasında, reel sosyalizmde olageldiği gibi birtakım Ulvi değerler ve amaçlar uğruna halkın üzerinde baskı kurulamayacağını bir yandan söyleyip bir yandan da, klasik, aşağıdan yukarıya kurmaylar örgütlenmesi şeklinde düzenlenmiş bir partiyi savunmak çelişkili bir şeydir. Ama biz bu irtibatlandırmayı, Kuruçesme içerisinde yapamadık. Kuruçesme'de, 7-8 Nisan'da Genel Kurul toplanacak. Öyle görünüyor ki, bir işbirliği platformuna, bir ideolojik diyalog platformuna dönüşmesi ihtimali var. Fakat Kuruçesme'nin öğeleri, kendi işleriyle o kadar yoğun haldeler ki, korkarım böyle bir platform biraz tavsamakla malul olacak başlangıçta. Kendi işleri derken bunu çok olumsuz anlamda söylemiyorum. Çünkü Türkiye siyaset sahnesinin bir birleşik yasal marksist partiye doldurulması gerçekten acil bir ihtiyaç. Şimdi, şüphesiz, benim gibi, bu boşluğun doldurulmasını ön planda tutan insanların çabalarının esas yoğunluğu önce buraya teksif olacak. Kuruçesme'de, meseleye farklı bakan arkadaşların, bir devrimci blok yaratmayı düşünen arkadaşların çabaları da, şüphesiz bunu oluşturmaya ağırlık verecek. Dolayısıyla bu iki yönelim arasındaki irtibatı, diyalogu ve işbirliğini canlı bir şekilde sürdürecektir bir platform oluşturmak, herhalde kısa zamanda mümkün olamayacak. Ama böyle bir şeyi akıldan ve perspektiften uzak tutmamak lazım. İki tarafta bunu tutmak istemiyor, bu, olumlu bir şey.

Sadun Aren ve Aziz Nesin'in başlatıldığı, Bilar'da görüşmeleri devam eden yasal parti girişimine nasıl bakıyorsunuz?

Önce sürece nasıl bakıyorum? Türkiye marksist hareketinin 80'den önce, 70'li yıllardaki bölünüşü, reel sosyalizm pratiklerine göre oldu. Şimdi baktığım zaman daha iyi görebiliyorum ki, 1930'lu yıllarda Sovyetler Birliği'nde oluşmuş olan varyant üzerinden bölünme gerçekleşmiş. Dünya devrimci sürecinin üçlü bileşeni, o bileşenin merkezinde de dünya sosyalist sistemi ve bunun da merkezinde SBKP. Dolayısıyla, eskiden birlik projesi dendiği zaman, bu mihverde olanların birliği öngörülüyordu. O zaman, Marksizmin hem dünyada hem ülkemizde

çok çeşitli alanlara yayılmış, parçalanmış zenginliğini birleştirmek tarzında bir proje söz konusu değildi. Bu yüzden günümüzde, Marksizmin birlik projesini o eski temele oturtmak mümkün değil, ilerici de değil. İkincisi, tabir uygun mu bilmiyorum, ama reel sosyalist yapılar çöktü derken, reel sosyalist partiler de çöküyor. İktidardakiler çökünce muhalefettekilerin çökmemesi söz konusu değil. Bunların işlevleri bitti. İşlevleri bittiği için, önümüzdeki süreçte reel sosyalist partilerin birliği ile oluşacak, yeni bir reel sosyalist partiye ihtiyaç yok.

O halde bu geçmiş pratiklerden uzak, yeni bir sosyalizm projesiyle ve sınıfsız bir toplumu düşleyen tüm marksistlerin katkısıyla yeni bir parti gerçekleştirmek gerekiyor. Bir de üstelik, ister bu reel sosyalizmi onaylamış olsun, ister olmasın, bütün yapılar, Türkiye pratiğinde kazandığından çok daha fazla insanı yolda bırakarak gelişmişlerdir. Bugün diyebilirim ki, bağımsız konumdakilerin toplam sayısı, örgütsel faaliyetlerinde olan marksistlerin toplam sayısından fazladır. Bu da bence, örgütlerin birliği şeklinde yapılacak bir sürecin marksistleri birleştirmeyeceğini gösteriyor. Bütün bu gerekçelerle ben sürece, marksistlerin, marksist bireylerin birliği olarak bakıyorum ve bu süreçten de eski yapıların gölgesinin mümkün merteye hızla kalkması gerektiğini düşünüyorum.

80'den bu yana, yasal parti konusunda çalışmalarda bulunan ve birbirleriyle temas halinde olan çeşitli gruplar oldu, birbirlerinden farklı öbekler halinde. Sayın Aybar'ın girişimleri oldu. Nesin'in girişimleri oldu... Bugün yapacağımız girişimin şunun projesi, bunun projesi olduğunu söylemek yanlıştır ve işi baştan daraltıcıdır. Halbuki yasal bir marksist partide, yeni bir sosyalizm projesiyle bir araya gelmek isteyen tüm marksistlerin birliğine ihtiyaç var. Dolayısıyla bu süreçte, Aren kadar, Nesin kadar, Aybar kadar adı hiç geçmeyen diyelim Adana'daki Hasan'ın ve Ayşe'nin de payı vardır, olmalıdır. Ve bir birlik partisi kurma çabası, doğrudan doğruya bu marksist potansiyeli harekete geçiren bir çaba olmak zorundadır. Şu anda bazı kişiler ve çevreler, bu süreci başlatmak için bir marş düğmesi vazifesini görebilir ancak. Bu da çok geniş çevreleri

kapsayan bir düğmeye basma olayı olmalıdır. Ve bu süreçte, tek tek marksistlerin her konuya tam katılımıyla ve eğer varsa ikinci kimliklerini, falan örgüte aidiyet gibi, mümkün merteye silikleştirerek, marksist kimliklerini ön planda tutarak, örgütsel aidiyetleri ve örgütsel çıkarları değil, kendi akıllarınca, bilgilerin, bugün Marksizmin, Türkiye işçi sınıfının siyasi hareketinin çıkarına olan ne ise onu öne çıkaran bir yaklaşımla hareket etmeleri gerektiğini düşünüyorum. Bunun için elverişli ortam da zaten geliyor. Bir özgürleşme süreci var. Örgütsel aidiyetlerden özgürleşme. Ama öte taraftan da tekil konumlarda bulunmaktan rahatsız, adeta tekil konumundan özgürleşmek isteyen, yani yeni bir kollektivite içerisinde özgür kalmak isteyen insanlar var. Dolayısıyla iki özgürleşme sürecinin birleşimi olmalı marksist partinin kurulması. Bütün bu anlatıklarımın doğal sonucu, eski yapıların hızla silikleşmesi, mümkünse, hatta bu partinin kuruluşunun gerçekleşmesinden evvel, bunların kendi tüzel varlıklarına son vermesi yerinde olur. Ancak, ucu kapalı bir süreç olarak birlik sürecinin, kamuoyunun bilincine yansımaları gerektiği kanısındayım. Ucu kapalıktan kastım şu: Artık tartışma sürecinin bitmesi ve bir kuruculuk sürecinin başlaması; bu kuruculuk sürecinin de '92 seçimlerine girecek bir tempoyla yürütmesinde mutabakat sağlanması ve bir somut tarihin tespit edilmesi. Mesela '90 yılının sonunda veya '91 yılının başlarında, birlik marksist partinin kurulması konusunda ortak bir azim dile getirilmeli, böyle bir hedef konmalıdır. Böyle ucu kapalı bir süreç olduğu zaman, var olan yapıların bunun sonucunu beklemeden evvel, kendi özgür iradeleriyle şüphesiz, kendi kendilerini fesh etmeleri daha kolaylaşır. Burada, kimseye bir ön şart, herkes bu yolu izlemelidir gibi birşey getirmiyorum. Başkaları böyle yapmasa da, ben böyle öneriler yapmak yanlısıyım. Bunun kolaylaştırıcı olacağını ve yeni bir yapının oluşumunda eski bağlardan sıyrılmış marksistlerin daha katkılı olacağını düşündüğüm için bunu savunuyorum.

Hiçbir grubun, hiçbir aparatın tekil iradesi birlik sürecinin önünü tıkayamayacak ve tek tek marksistler birliği istediği için birlik olacak. Bu noktaya hızla yaklaştığımız kanı-

sındayım. Yaklaştığımız için de, birliğin önünü yavaşlatıcı, fren işlevi görücü öğeler bence etkisizleşmektedir. Ya frene basmakta inat edip küçülecekler ve sürecin dışında kalacaklar ya da bu sürece boyun eğecekler. Ben, sonbaharda marksistlerin kollektif iradesinin, eski irade kalıntılarını tamamen aşacağı kanısındayım.

Yeni Oluşumcuların çalışmalarını nasıl buluyorsunuz? Marksistlerle birlikte bir parti kurma düşüncesinde gibi bir kısım.

Yeni Oluşumcular, partilerini şöyle tarif ediyorlardı; Marksistlere açık bir demokrat parti. Bense şöyle düşünüyorum; Marksist olmayanlara da açık bir marksist parti. Marksistler sanırım böyle düşünüyorlar. Belki, marksistlere açık olmayan kısmına itiraz eden arkadaşlarımızı olabilir, şüphesiz bunu tartışabiliriz, ama herhalde benim söylediğim şey, Yeni Oluşumcuların söylediklerinden farklı. Bu tanımda mutabakat olursa, doğası gereği hiç kimseye kapalı olmaması gerekir bir birleşik marksist partinin kurulması süreci. Ama bu tanımlı bulandırmaktan yana değilim. Böyle bulanmış bir tanımda olmak istemem. Ben bir marksist parti ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Marksistim. Dünyayı değiştirmek mücadelesine böyle bir parti aracılığıyla daha iyi katkıda bulunabiliriz diye düşünüyorum. Yeni Oluşumdaki arkadaşların böyle bir tanımlı kabul edip etmeyeceklerini bilmiyorum. Bu konuda spekülasyon yapmak yerine, ilkeleri tekrarlamak lazım. Ancak bir marksist parti çerçevesinde bir araya gelmek mümkündür ve yine ancak bunu Türkiye'de tüm marksistlerin katılacağı bir süreç olarak algılamak gerekir. Birleşik marksist parti kurmak amacıyla kurultaylardan geçen bir süreç olduğu zaman, çeşitli spesifik konularda benim düşündüğümün tersine çoğunluk kararları da olsa, o kararlara uyacağım. Çünkü başka bir şekilde yol almak mümkün değil. Partinin, Türkiye'nin pratikleri içinde, mücadelesi içerisinde zamanla, başlangıçta eksik politikaları, yanlışları olsa bile, bunları aşacak bir seyir izleyeceğine inanıyorum. Dolayısıyla bu sürece koşullar ileri sürerek, "şöyle olursa varım, böyle olursa yokum" tarzında yaklaşmamak gerekir. Bunu, bu sürece katılacak tüm marksistler için söylüyorum. Bu-

rada, yasal bir marksist partiye ihtiyaç duyan marksistlerin çoğunluk iradesine güvenmeyi bir ön kabul biçiminde benimsemeleri gerektiğini düşünüyorum. Bu güven gösterilmeli ve buradan çıkan iradeye tabi olunmalı. Dolayısıyla eğer marksist parti çerçevesinde mutabakat varsa, bu sürece tabi olmayı hepimiz içimize sindirebiliyorsak ve bu sürece gelirken "falancalar olmasın" diye ambargolar getirmiyorsak, neden olmasın?

gerçek verecektir bize. Bu yüzden de böyle yaklaşımları yanlış buluyorum.

Kuruçesme sürecinde, orayı etkilemek, tartışmanın "nasıl bir sosyalizm"den başlamasında ısrarlı olmamak, fazla katılmamak gibi bir izlenim edinim.

Haklısınız. Bunu özeleştirel bir içerikle söylüyorum, doğru Kuruçesme'ye tam asılamadık. Bunda çeşitli faktörler rol oynadı. Birincisi belki, yaşlılık sendromu denebilir. Yani, teorik bir retorik içinde kavga etmekten bıktım. Bütün hayatımız bununla geçti. Dolayısıyla, baştan kendini ayırma reflekslerinin ön plana geçmesi benim üzerimde itici bir etki yarattı. Şüphesiz, bu benim mazere-timdir de, iyi yaptım demiyorum. Buna dayanmalıydım ve ikna çabalarımı yoğunlaştırmaya çalışmalıydım. Ama işte, bir ruh halini anlatmak istiyorum. İkincisi, Kuruçesme'ye girerken şunu söylemiştim: "Bugün acil olarak Türkiye'nin siyaset sahnesinde, geniş, kitlesel siyasetin yapıldığı alanda, marksistlere ait olan alanı doldurmak gerekiyor. Burada, devrimcilik-reformculuk diye konuşurken, geniş siyaset alanını reformculara, sosyal-demokratlara bırakmış durumdayız. Öncelikle iş budur. Ama yasal bir marksist parti ile bu alanı doldurmak konusunda bir eş zamanlılık söz konusu değilse aramızda, o zaman arasında eş zamanlılık olanlar bunu yaparlar, ama sizinle daha uzun erimli birlik hedefini gözeterek yaparlar." Bu aciliyet, benim de çabalarımı, daha çok bir yasal marksist parti oluşturulması alanına yoğunlaştırmama neden oldu. Bu yüzden Kuruçesme'den bir birleşik Marksist yasal parti'nin çıkacağı konusundaki zaten az olan umudum, ilk tur görüşmelerde daha da azaldığı zaman, onu daha uzun erimli bir birlik sürecinin bir parçası olarak ele aldım. Şimdi kısa erimde daha acil yapılması gerekenle uğraşalım, dedim.

Marksistlerin parçalı yapısı, çok yetenekli birçok marksist insanın hiç bir örgütsel adaniet içinde bulunmayışı, tek tek marksist yapılarda, tabir uygunsa, ambale olma durumu yaratıyor. Çok büyük kolektivitelerle çok sayıda insanın çabasıyla yürütülmesi mümkün olan bu tür çalışmalar, az sayıda insan tarafından omuzlanmak durumunda kalıyor ve o zaman da hiç bir işin tam hakkı-

nı veremiyoruz. Sözelimi Kuruçesme, iler

realiteleri hızla değişiyor. Birleşik marksist partiyi oluşturmamız söz konusu olabilirse artık yeni bir veri üzerinden konuşmak gerekecek. Bu bence kolaylaştırıcı da olacaktır. Bu yeni olguyla uzaklık ya da yakınlığın tespit edilmesi yeniden üretilecektir. İleride daha sağlıklı bir ilişki kurulacağını düşünüyorum.

Birleşik parti sonbahara kadar sonuçlanacak mı?

İyimser bir adam olduğum için genellikle yanılırım. Benim beklentim, nisan ortasında marksistlerin birliği perspektifinin kurucu bir süreç olarak ortaya çıkmasıdır. Bunun yıl sonuna kadar bitirilmesini arzu ederim. Ama burada consensuslar yarata yarata gitmek gerektiğinden, bu süreç, altı ya da sekiz ayda değil de, bir yılda da bitebilir.

İlkesel olarak karşı olmasa bile, şimdilik hazır olmadığını söyleyen çevreler var parti konusunda.

Böyle bir partinin kurulması gerçekleştikten sonra yeni bir birlik aşaması söz konusu olacak gibi geliyor bana. Herkes kendi içinde bir consensus yaratarak, kendi tarihi içinde oluşmuş insan birikimini heder etmeden ilerlemek ister. Buna saygı duymak lazım. Yalnız yasal parti sürecine katılmayan arkadaşlarımızın, bizim girişimimizi kendilerine kontur, bir yol kesme şeklinde görmemelerini temenni ediyorum. Her iki tarafta acil gördüğü işleri yaparken, bunu kendini ayırma çabası olarak görmesin. Ben böyle görmeme eğilimdeyim ve onlardan öğreneceğim çok şey olduğuna inanıyorum. Sınıfsız toplumu düşleyen herkes bunu düşleyen başkalarına karşı düşmanca, diyalogları kapatıcı bir yaklaşım içinde bulunmamalı.

Bu kurulacak yasal partinin şimdilik sadece TBKP ve TSİP kökenlilerden oluşacağı gözüküyor. Çok dar olmayacak mı?

Türkiye'de marksistlerin genişçe birbiriği iki şekilde sağlanabilir. Birincisi, çok sayıda marksist çevrenin böyle bir yasal marksist parti projesinde bir araya gelmesiyle,

diğeri ise, çok sayıda marksistin bir araya gelmesiyle. Ben ikisinin üst üste binmesini tercih ederim. Ama çok sayıda marksist çevrenin bir araya gelmesi, benim özlediğim kadar geniş bir şekilde gerçekleşecek gibi gözüküyor. Ama bir araya gelebilecek gibi görünenlerin de, meseleyi bir TİSP-TBKP birliğinden farklılaştıracakları kanısındayım. Sürece örgütlerin değil

parlamentoyu amaçlayan, yığınsal marksist parti

Son on yıllık zaman kesitine baktığımızda Türkiye'de sosyalist sol, hatta sosyal demokratlar da dahil olmak üzere topyekün sol, politik düzlemde gözle görülür bir değişim ve etki yaratamıyor. Dünyanın ve Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu gözönünde bulundurarak bir değerlendirme yapar mısınız?

Gerçekten çok haklısınız. Adeta sahayı başkasına terkeden, tribünlere çekilen bir görünüm arz ediyor sosyal-demokratlardan komünistlere kadar uzanan bütün sol, özellikle marksist sol. Bu, büyük boşluktur. Bunu kapatmak gerekir. Özal, seçeneğim yok diyordu. Özal'ın söylediğinin tam tersi seçenek var. Seçenek sol, özellikle marksist sol, en azından Marksizmden esinlenen sol, Özal'ın seçeneği. Ve Türkiye'nin Kürt sorunundan savunma sorununa, Kıbrıs sorunundan diğer komşularıyla ilişkilerine, konut sorunundan ilaç sorununa, eğitime, sağlığı-

na kadar sol çözümler üretebilir. Halkın sorunlarına, halkın desteğiyle, sol çözüm getirebilir. O nedenle trübinlerden sahaya inmesi gerekir solun. Tabii solun trübinlerden saha inmesinin önünde engeller var. 141-142 gibi. Aslında 141-142'yi kaldırmak için de araç lazım. Yani, bir parti bu işi çözümler yapabilir. Yoksa trübinlerden tezahürat yapmakla, sahada top oynamak arasında çok fark vardır. Şimdiye kadar 141-142'nin kaldırılması için de böyle yapıldı. Oysa o aracı kullanmak gerekir. O manivela, o araç, partidir. Bu nedenle çağdaş gelişmeleri izleyerek sosyalist ülkelerdeki ve kapitalist ülkelerdeki partilerin değişimlerini gözönünde bulundurarak, Türkiye'nin objektif ve subjektif koşullarını da gözönüne alarak emekçi halkın yığınsal partisini, Marksist yığınsal partiyi bir an önce kurmaktan başka çare yoktur. Eğer 1992 seçimlerinden önce bu fırsat kaçırılırsa, bir beş sene daha trübinler-

de oturacağız demektir, ki artık o zaman maç seyretmeye bile gücümüz olacak mı, kuşkuluyum. O nedenle, bir an önce örgütlenmeye, ciddi, iktidarı hedefleyen, parlamentoya girmeyi amaçlayan, yığınsal marksist bir partinin olmazsa olmazlığına inanıyorum.

Bildiğiniz gibi, 1985'den bu yana birleşik marksist parti tartışmaları gündeme geldi. Birleşik bir parti arayışı o zaman olumlu sonuç vermedi. Şimdilerde, Kuruçesme sürecinde marksistler bir araya gelmeye çalışıyorlar. Öte yandan bir diğer ayrışma ve partileşme çabası da SHP'den ihraç edilen veya kopan milletvekilleri arasında yaşanıyor. Şimdi bu manzara içinde, bir türlü partileşeme gibi bir görüntü ortaya çıkıyor. Bu durum nereden kaynaklanıyor? Sosyalistleri partileşerek, geniş kitleler nezdinde sınanmaktan alıkoyan nedir? 1990'ların Türkiye'si, 1960'ların Türkiye'si'nden daha mı geridedir? Türkiye'nin çelişmeleri, emekçilerin ve sol aydın birikiminin durumu bakımından sol, halktan adeta çekinen bir havanın içinde görüyoruz.

Tam tersine. 1980'den sonra halk depolitize edildi. Bütün kurumlar ortadan kaldırıldı. Sendikalar iğdiş edildi, meslek odaları adeta kanatları kesilmiş kuşa benzetildi. Ama 24 Ocak kararlarının onuncu yılını yaşadık. On senedir sınıf çelişkileri çok fazla çoğaldı. Dünya koşulları Türkiye'de solun gerekliliğini ortaya koyuyor. Şu yanlıştır: sosyalist ülkelerde olup bitenler bir sistemin iflasi, bir başka sistemin başarısı falan değildir. Dünyada gördüğümüz olay, dünya halkları hangi sistemde yaşarsa yaşasın, özgürlükçü, katılımcı bir demokrasi özlemiyle 21. yüzyıla girmek istiyor. Ve bu özlemlerine karşı sistemlerinin dar kalıplarını da kırmasını biliyorlar. Böyle bir dünyada ve sınıf çelişkileri çoğalmış bir Türkiye'de solun yapacağı çok iş vardır. Sol olmazsa, zaten Türkiye'nin sorunları çözülmez. Bu kadar objektif uygun koşullara rağmen örgütlenememek gerçekten ilginç. Ama ben bu sıkıntıları doğum sancısına benzetiyorum. İyimserim. Yakında böyle bir örgütlen-

meye sol kavuşacaktır sanıyorum. Belleğimi geriye doğru götürdüm. 1965'lerin TİP'ini 1990 koşullarına uygulamak tek çözümdür. Sol, birlik haline geldiği vakit çok şeyler yapabilir Türkiye'de. Sol potansiyel o zamana göre daha fazladır. Dünyadaki gelişmeler de, aleyhte değil lehte etkileyebilir.

Peki, Türkiye'de solun refleksleri, farklı akım ve gelenekler içinden geliyor olması, bu farklılıklara rağmen bunlarla birlikte programatik düzeyde sizce asgari çerçeve nasıl çizilebilir? Birleşik bir parti nasıl yaratılabilir?

Ayrıldığımız değil, anlaştığımız noktaları ortaya koyacağız. Önce, yasal parti diyenler bir araya gelecek. Bunu ayıp sayan görüşler olabilir. Buna saygı duyarım, ama katılmam söz konusu değil. Onlar kendi işlevlerini yerine getirirler. Ama legal parti kurmak isteyen, seçimlere girmek isteyen ve iktidarı ele geçirip emek yararına düzenlemeler yapmak isteyen insanlar bir araya gelirler, asgari müstereklerini ortaya koyarlar. Anlaşamadıkları noktaları bir tarafa koyarlar. Onlar, parti içinde tartışılabilir. Anlaşamadıkları noktaların olması partileşmeye engel olmaz. Anlaştıkları kalın çizgilerle parti programı belirlenir. Herkes de kendi özgür görüşünü sürdürebilir. İktidarda bulunan marksist partilerde ve dünyada birkaç hizip eğilimi oluyor. Bunlar anormal değil. İşte, izliyoruz.

Türkiye solu, uzun zamandır birbirini anlama ve tartışma süreci yaşıyor. SHP'den ayrılan milletvekilleri grubuna baktığımızda da bir tartışma görüyoruz. Bu çevre içindeki tartışmaların iç ayrışmasını değerlendir misiniz?

Belirli konularda tartıştık ama yüzde yüz koptuk diye bir durum söz konusu değil. İç ayrışmanın ötesinde bütünleşme de olabilir bundan sonra. Tartışmamızın nedeni şuydu: Üçüncü sosyal-demokrat partiye daha gereksinim yoktu. Marksist solda da boşluk var diyorduk. Arkadaşların birçoğu da bu düşüncede olmasına rağmen acele edenler oldu içlerinde. Şimdi onlar ayrıldı. Müzakere halindeyiz. Onun için bu konuda çok fazla durmak istemiyorum. Teşekkür ederim.

iflas eden sosyalizm değil, leninizmin öncüler teorisidir

Sosyalistlerin birlik çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

1982 Anayasası çıkınca, bunun Türkiye'nin en geri Anayasası olduğunu söylemiştim. Ama bu bile sola açık demiştim. Çünkü çağımızda demokratik olduğunu söyleyen hiçbir ülke sola kapalı olduğunu resmen açıklayamaz. Ne var ki, bizde 1936'den beri ceza yasasını malum maddeleri (141-142-163) yürürlükte. Bu nedenle solu ayrıca yasaklama gereği duymuyor. AT, bunları değiştirin dedi, mesela bizim hükümetler hiç tınmıyor. Bizim gibi ülkelerin yöneticileri karşılarında güçlü bir sol muhalefet istemezler. Bu konuda dışardan destek görürler. Şimdi bir yumaşma devresinde yaşıyoruz. NATO ve VARŞOVA yumuşama içinde. Solun örgütlenme sorunu Türkiye'de bugün her zamankinden daha çok gündemde. Çünkü ard arda darbeler oldu. 12 Eylül darbesi solu hepten periyan etti. Arkalarında da ABD vardı. Gerçekten sola

karşı hazırlanmış bir darbeydi. 12 Eylül'den evvel birdenbire sol yayınlar peynir-ekmek gibi satılır oldu. Bomba nasıl yapılır, bile çevrildi. Bu gençleri silahlı eyleme teşvikti. Durumun hazır olduğunu hissettikleri anda darbeyi yaptılar. Türk solu 12 Mart ve 12 Eylül'ü iyi değerlendirerek yeniden derlenip toplanmalı. Türkiye'de nasıl bir sol hareket lazım, hangisi başarıya ulaşabilir? Bunu nesnel koşullar içinde hep birlikte saptamalıyız. Türk solu üçüncü kez bir oyuna gelmemeli. İki darbe hareketi ve ondan önce geçirdiğimiz aşamalar bende şöyle bir kanatı kökleştirdi. Türkiye'de sol bugünkü koşullarda silahlı eylemlerle iktidara gelemez. Grupların çoğu kez kendi aralarında (hem aralarında hem de oluşturulan sağ grupların tahriklerine cevap vermek suretiyle) ve devletin silahlı kuvvetleriyle çatışarak iktidara gelmesi mümkün değil. Çünkü kuvvetler arasında denge yok. Türkiye, ABD'nin ileri karakolu. ABD'nin 17 üssü var. Böyle bir ül-

kede sol bir hareketin silah gücüyle iktidarı ele alması hayalden öte gidemez.

Sol ne yapacak? Sol, önce bir araya gelmelidir. İktidara halkımızı kazanarak ve demokratik yöntemler kullanarak gelmeyi amaçlamalıdır. Bu nedenle sol fraksiyonlar birbirleriyle tartışmaktan, çatışmaktan vazgeçmeli. Ben her zaman şunu önerdim, çağrılarda bulundum; teori tartışmalarını şimdilik bir yana bırakalım. Türkiye'nin sorunlarına konuşarak nasıl çözüm getirebiliriz, bunu konuşalım, dedim. Mesele, enflasyonu nasıl aşağı çekeriz, işsizlik sorununa nasıl çözüm buluruz. Bunları tartışarak bir program yapalım.

Marks, 1850'lerde fikirlerini ortaya atmış. Lenin, *Ne Yapmalı*'yı 1902'de yazdı. O dünya ile bugün içinde yaşadığımız dünya arasında uçurumlar var. Herşeyi bir yana bırakırsak bu arada iki dünya savaşı oldu. Sosyalist devrimler oldu. Avrupa'nın yarısı sosyalist oldu. Çin sosyalist oldu. Bugünse bambaşka şeyler oluyor. Sosyalist ülkelerde hiç beklenmedik, bir anlamda sapma olarak tanımlanan olaylar oluyor. Bu ülkelerin halkları şu veya bu ölçüde sosyalizme karşı çıkıyorlar. Bunları da değerlendirmek gerekir. Hiç kuşkusuz sosyalizmin iflas ettiği yargısı doğru değil. Bir saplantı olarak söylemiyorum bunu. İflas etti diyenlere soruyorum. Sömürü ortadan kalktı mı? Yok kalkmadıysa iflas etmez. Sosyalizmin bir uygulama şekli önemli zorluklarla karşı karşıya. Bu çarpık uygulama bir avuç öncünün örgütlenerek devleti ele geçirmesi ve kapitalizmi ortadan kaldırarak yerine Sosyalist bir düzen kurmasıdır. Bu Leninizm'dir. Leninizmin öncüler teorisi. Bu iflası beklemeye gerek yoktu aslında. Çünkü bir avuç insanın sosyalizmi gerçekleştirmesi imkansızdır. Sosyalizm emekçi halkın rejimidir. Gerçekleştirecek olanda emekçi halktır, öncüler değil. Ben halkın tekrar sosyalizme inanacağına kesinkes inanıyorum. Çünkü insanlar sonsuza dek sömürüye evet demezler.

Siz daha önce Birleşik Sosyalist Parti çağırısı yapmıştınız. Bu doğrultuda Doğu Perinçek'le zaman zaman biraraya geldiniz ama sonuçta kurulan Sosyalist Parti'de yer almadınız neden?

82 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra

ben Türk solunun bir çatı altında birleşmesini, tüm sol bir araya gelemiyorsa anlamlı bir çoğunluğun bir parti çatısı altında birleşmesini önerdim. Bu maksatla açık toplantılarda yaptım. Bu arada sayın Doğu Perinçek bana geldi ve bu çağrıya katıldığını söyledi. Ancak ben iki grubun birleşmesini değil tüm solun, olmazsa anlamlı bir çoğunluğunun birlikte hareket etmesini amaçladığımı ifade ettim. Bunun üzerine sayın Perinçek'in arkadaşları bilindiği gibi Sosyalist Parti'yi kurdular.

Sosyalistlerin bir kesimi epeydir Kuruçeşme'de bir araya gelip tartışıyor. Bu çalışma sona ermek üzere izlenimleriniz, değerlendirmeniz.

Bu tartışmaları olumlu buluyorum. Ancak yukarda da belirttiğim gibi tartışmalar sonuza dek sürdürülmemeli. Sorun bir marksist partinin bir an evvel kurulmasıdır. Bunun içinde Kuruçeşme'deki arkadaşların Türkiye'nin belli başlı sorunları hakkında somut çözüm önerileri getirmeleri ve bu önerilerin tartışmaya açılması gerektiğine inanıyorum.

SHP'den ayrılan milletvekilleri birlikte parti kurmak için gelip görüştüler sizinle. Çalışmalarınız hangi aşamada. Nasıl bir parti?

Bundan üç ay kadar önce sayın Abdullah Baştürk bana geldi. SHP'den ayrılan arkadaşlarıyla bizimle parti kurmak istediklerini söyledi. Ben, bu öneriyi arkadaşlarıma iletteğimi ve herhalde birlikte çalışmamızın mümkün olacağını, kendisine söyledim. Bu temaslar devam ediyor. Yalnız, son zamanlarda SHP'li arkadaşlarımızın "Oluşumcular" adı altında bir parti kurmak çalışması içinde olduğunu öğrendik. Ankara'da yaptığımız toplantıda kendilerine 10 maddelik ilkeler demetini bir kez daha sunma fırsatını bulduk. Buna verecekleri cevabı bekliyoruz. Ama herhalde, bizimle birlikte hareket etmek istediklerini belirtmiş olan, kimi tanınmış sol arkadaşlarımızla yeni bir partinin kurulmasında, çok gecikmeden harekete geçebileceğimizi söyleyebilirim.

Tanınmış kimi sol isimlerden, Sadun Aren, Aziz Nesin, Halit Çelenk girişimiyle, Ankara'da başlayan Çağatay Anadol, Kemal Anadol, Gencay Gürsoy gibi isimlerin de yer aldığı yasal parti çalışmaları

ni mi kastediyorsunuz?

Sözünü ettiğiniz kişilerin önderliğinde yürütüldüğünü ifade ettiğiniz parti kurma girişiminden bir teklif almış değilim. Saydığınız isimlerden bazıları örneğin Çağatay Anadol, Gencay Gürsoy ve Kemal Anadol başta olmak üzere bir takım tanınmış Sol aydınlardan bizim yıllardan beri yürüttüğümüz parti kurma çalışmalarına katılmak istedikleri hakkında teklifler aldık ve bunları memnuniyetle kabul ettik. Bu arkadaşlarla birlikte yeni bir parti oluşturmak için temalarımızı sürdürüyoruz.

Bu girişim içinde TBKP'nin yer alması gerektiğini söylediğinizi duyduk.

TBKP özeleştirisi vermeli dediğiniz söyleniyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz. TBKP'lilerin yer almadığı bir sol parti mi?

TBKP'nin özeleştirisi yapması veya yapmaması bu arkadaşların bilecekleri bir sorundur. Bu itibarla böyle bir şart ileri koşmuş olmamız düşünülemez. Biz yeni bir hareket başlatan kişileriz. Bize katılmalarda kişi olarak oluyor. Kaldı ki *Tempo* dergisinin son sayısında TBKP'nin baş sorumluların, yani Sargın'la, Kutlu'nun partilerini fesh etmeyi ve adını değiştirmeyi düşünmedikleri yayınlandı. Biz TBKP dışında bir marksist bir parti kurma çalışmaları içindeyiz.

yapıların değil, marksist bireylerin birliği

Kuruçeşme süreci noktalanırken, TBKP çevresinden bir sosyalist olarak fikirlerinizi öğrenmek istiyoruz. Kuruçeşme sürecinden önce TBKP'nin ve SP'nin de ortaya çıkmasına yol açan birlik girişimlerini bugün baktığımızda nasıl değerlendiriyorsunuz?

TİP 1979'a kadar izlediği çizgiyle sınıfın tek politik gücü noktasına gelemeyeceği tespitini yaptıktan sonra, birlik problemini önüne koymuştur. Bu doğrultuda yaptığı da, çeşitli çevrelerle, öncelikle de kendine en yakın gördüğü TKP ile ilişkileri geliştirmektir. Bu, '80 öncesinde belli noktalara geldiyse de, '80'de darbeden sonra gevşedi. Sonucun gündeme gelmesi, '80'li yılların ortalarından oldu.

Burada izlenen anlayış şuydu: TİP, esas olarak Türkiye'de sınıf hareketinin, tarihten gelen bir biçimde ikiye ayrıldığı düşüncesindeydi. Bunun, TKP'nin daha önceki dönem-

de çeşitli bölünmeleri, duraklamalar ve dağılmalarla bağlantılı olduğu saptamasını yapıyordu ve önüne, ayrılmış yapıyı birleştirmek gibi bir görev koyuyordu. Ancak şunu görmek gerekir: '80'li yıllardan sonra, özellikle de Türkiye'de sürdürdüğü yayın çalışmalarıyla konuyu bir başka boyutuyla da ele almıştır. *Gün* dergisinde işlenen sol parti çalışması tezleri vardı, buradaki yaklaşımı şuydu: Türkiye'de marksist hareketler varlıklarını koruyarak, bir anlamda demokrasi cephesi türünden örgütlenecek parti etrafında bir araya gelebilirler. Geçmiş yıllarda, izlenilen çizgi iki başlık altında böyle toparlanabilirdi bizler açısından. Bunlardan kimi zaman biri kimi zamanda diğeri öne çıkıyordu. Ama böyle bir dönem geçirildi.

'87 yılında TKP-TİP birleşmesi gündeme geldi. Bundan sonraki süreç, daha farklı gelişti. Şunun altını çizmek gerekir. Bu döneme kadar yapılan, bir anlamda TBKP olu-

şumu için yapılmış olanlar TİP'in '80 önce-
sinden beri inandıkları ve bu doğrultuda
yaptıklarının sonuçlarıydı. Ama şimdi geriye
dönülüp bakıldığında şu net olarak görülebi-
lir ki, TİP'in '80 önceki saptamalarında, Tür-
kiye'deki hareketin bölünmüş olduğu saptam-
alarında aksayan yanlar vardı. Ve tabii ki
inanarak, iki partinin birleşmiş olmasıyla bu
bölünmenin aslen ortadan kalktığı saptama-
sını n aslında doğal sonuçlarıdır. Ama şu-
nun net olarak bilinmesi gerekir: Bunun pro-
pagandasını da, çalışmasını da samimi bir
inançla yapıyordu. Tıpkı, şimdi kimi arka-
daşlarımızın bu değerlendirmeleri aynı sa-
mimiyetle yaptıkları gibi ve Türkiye'deki ha-
reketin önünde duran sorunları da daha
farklı ele alışı gibi.

SP olayı daha farklıydı. Yine *Gün* dergi-
sinde süren sol parti tartışmaları sırasında,
TİKP, SDP çevresi ve başkalarının katıldığı
çalışmalar sırasında, açıkcası, o dönemdeki
yayın kolleksiyonuna bakıldığında görüle-
cektir, izlediğimiz çizgi, soğuk bir çizgiydi.
Sol parti girişiminin içinde yer almayacağını
düşündüğümüz -tam olarak belirtilmiyordu
belki ama- bir çevre olan TİKP'nin girişimi-
nin, Türkiye'nin önündeki güncel sorunları
erteleyeceği inancındaydık. Ama şunun da
belirtilmesi yararlıdır: Çizilen reel parti çer-
çevesinde görmemekle birlikte, '80 öncesin-
de izlenen kesin kampaşmanın ortadan
kaldırılmasını da gerekli görüyor, ona uygun
bir söylem ve ilişki geliştirmeye çalışıyor-
duk. Sözgelisi, *Saçak* dergisi çevresinden,
sol dergilerin yaptığı toplantılara katılım is-
teklerinde, *Gün* dergisi her zaman arkadaş-
ların katılımı doğrultusunda girişimlerde bu-
lunmuştu. Bir anlamda ikili tutum izlemişti.

Hem TBKP'yi özetlerken, hem de SP'ye
ilişkin söylediklerimden görülebileceği gibi
sorun, aslında TİP'in, '75'den itibaren yaptı-
ğı, '79'da iyice netleştirdiği, Türkiye sosya-
list hareketin ikiye bölündüğü saptanmasın-
daki yanlıştan kaynaklanan hatalardadır. Bu
anlamda, şunu net olarak söylemek müm-
kün. '87'ye tekrar dönme olanağımız olsa,
yapmamız gereken şey herhalde iki partinin
birleştirilmesi olmazdı. Olması mümkün de-
ğildi.

Yani, bu birlik girişimlerini, özlenen
birlik girişimlerinin gerçekleşmesi yolun-
da kazanılmış bir mevzi olarak görmü-

yorsunuz.

Evet. Bunu çok genel bir saptama ola-
rak söylemek mümkün. Ama ayrıntılara gir-
diğimizde elbetteki başarısız kalan, engel
oluşturabilen ya da olumsuzluk taşıyan ge-
lişmelerin süreçlerinin de olumlu yanları ol-
duğunu teslim etmek gerekir. Bu anlamda,
SP'nin Anayasa Mahkemesi'nde kazandığı
başarıyı önemli bir adım olarak nitelendir-
mekten yanayım. Aynı şekilde TBKP oluşu-
munun, başarısız kalan bir birleşme olmak-
la birlikte, bu iki yapının Türkiye marksist
hareketine daha net, daha şeffaf bir şekilde
açılmasını sağladığı kanısındayım.

**TİP'in '79'da netleştirdi dediğiniz, iki
ayrı çizgi ne anlamda? 1956'lardaki tartış-
maların günümüze taşınmasının yanlışlı-
ğının TİP, TKP birleşmesi ile Türkiye'ye
taşınması mı?**

56'da yaşanan tartışmanın günümüze
taşınması yanlışlığı değil, o yıllarda olanların
aslında Türkiye'nin gündeminden 1960'lı yıl-
larla birlikte esas itibariyle çıkmış olduğu-
nun kavranılamamasıydı. Bu, kısa konuş-
mamızın çevresini çok aşacak bir başka tar-
tışmanın konusudur. Ancak 1961 sonrası
TİP pratiği Türkiye sol hareketi içerisinde
çok ayrı, çok özgül bir yere sahiptir. İçinde
bölünmeler, tartışmalarla birlikte 4. Kurulta-
ya gelindiğinde, partinin bilimsel sosyalist-
leşmesi kararlarıyla birlikte, aslında TİP'in o
döneme kadar taşıdığı ulusal renkler, zen-
ginlikler -ki bugün dünya pratiğinde kendisi-
ni olumlu örnekler olarak gösteren örnekler-
nin hemen hepsini TİP pratiğinden çıkarmak
mümkündür- teker teker, hareketten ve dü-
şünceден dışlanmaya başlanmıştır. Bunun
zorlama teorisi olarak da aslında, '50'li yıllar-
ın tartışmaları Türkiye'nin gündemine taşın-
mıştır kanımca.

Diğer soruyla ilgili olaraksa, bence Tür-
kiye'ye taşınır taşınmaması şeklinde bak-
mamak gerekir. TİP-TKP birleşmesinin ba-
şarısız kalmasındaki neden, birleşmenin,
önce söylediğim temeldeki yanlışından ve
ayrıca -kendî geldiğim hareket açısından
söyleyebilirim- TİP'in tarihinin kapsamlı bir
muhasabesini yapmadan böylesine bir say-
fayı açmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Muhalefet konusuna gelmişken, şu
noktalarda görüşlerinizi almak istiyö-

rum. TIP-TKP birleşmesinden sonra, bu iki yapının birbiriyle uyuşması konusunda çeşitli sorunlar çıktı. Bugün TBKP'nin Türkiye kamuoyuna deklare ettiği ve üzerinde tartışılan bir program taslağı var. İkincisi, bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal durumu değerlendirmeye yönelik yaptığı tespitler var. Üçüncüsü, kendi geçmişine yönelik bazı argümanları var. Bu anlayışlar konusunda, TIP ve TKP geleneğinden gelenler açısından da, sanırım farklılıklar var. Sizin, TBKP merkezinde ifadesini bulan temel çizgilerden farklılıklarınız nelerdir? Sözgelimi milli mutabakat taslağının geneline ilişkin, muhabebe konusuna ilişkin düşünceleriniz neler? Muhalefetin sözcülerinden biri olarak, bunları bu yönüyle de merakla bekleyen Türkiye sol kamuoyuna nasıl duyurmayı düşünüyorsunuz?

Son noktadan başlamak isterim. Muhalefetin sözcüsü, deyimine katılmıyorum. Bu, titiz olduğum bir konu. İki noktanın altını çizmek isterim: Birincisi bugün TBKP içindeki tartışmanın, bence Türkiye'deki marksist kamuoyu açısından algılanması gereken en önemli özelliği şu olmalıdır: Olay, TBKP içerisinde sözgelimi iktidar-muhalefet -ya da iktidarlar-muhalefetler- ayrımı sorunu değildir. Tartışmalar bu şekilde gelişmiyor. Muhalefet anlamında oluşumlar ortaya çıkmıyor. Tam tersine yapıda belki şu oluyor: Hareket-kollektif ve birey sorununun çözülmesi doğrultusunda adımlar atılıyor. Çünkü, sözgelimi SP içinde kanatlı parti tartışmaları yapılırken, *Yeni Açılım*'da arkadaşlarımızın yazdığı yazılarda bunlara değinmiştik, o görüşlere katılıyordum, yani kanatlı parti teorisine yaklaşımlar pek doğru değildir. Parti hiyerarşisi yerine, bu sefer kanat hiyerarşisi yer alacaktır. Oysa, sağlanması gereken olay, kollektif içinde bireyin birey olabilmesi ve kendisini kollektifle birlikte ifade edebilir duruma gelmesidir. TBKP içinde yaşanmakta olanları bir anlamda, bu şekilde değerlendirmek gerekiyor. İkincisi, kendimle ilgili öyle bir iddiam yok. Bundan sonra olmasını da mümkün ve anlamlı görmüyorum. Ben sadece, kendi düşüncelerimi bulduğum platformlarda dile getirmekle, yapmam gerekenleri yaptığıma inanıyorum.

Peki, bu söylediklerinizden TBKP içinde kesinleşmiş ayrımların olmadığı sonucu mu çıkıyor?

Hayır. Bunu söylemek olası değil. Üstelik önemli de değil. TBKP'yi bir gelenek olarak görmek gerekiyor. Bizler, şu anda TBKP içinde şu ya da bu yer alışı bulunanlar, kendilerini dışında hissedenler ve dahası TIP-TKP birleşmesine katılmamış olanlar bu gelenek içindeyiz. Ve bu geleneğin sönmüldüğünü söylüyoruz. Bu sönmülenişi anlamlı ve yararlı buluyoruz. Geleneğe katkılarını belirtiyoruz. Ancak aynı gelenek içinde olup da, kendisini bir biçimde yeniden üretmek isteği ve azminde olanlar da tabii ki var.

Sorunun asıl bölümüne gelirsek, alternatif programda başından beri anlatmakta yetersiz kaldığımız nokta galiba şuydu: TBKP'liler böyle bir programı nereden ortaya çıkardılar? Bugün geriye dönüp baktığımda şunu görüyorum, bir-iki saptamadan yola çıkıldı. Birincisi marjinal olmaktan bıkılması-bıkılmak kelimesi tam oturuyor-, ikincisi muhalefet olma meselesini gündemine alması. Üçüncüsü bunlarla birlikte, ama bunların önüne ya da arkasına geçmeyecek bir önemde, dünyada '85 sonrasında başlayan yenilenme doğrultusundaki hareketler. Bunların sonucu olarak da, çok tartışılan ve Türkiye solunun bir türlü kabul edemediği, ulusal uzlaşma gibi bir kavram ortaya çıktı. Ama, sorunu ulusal uzlaşma grupları olarak ele almamak gerekiyor ya da bu yapı çevresindeki insanların Türkiye için kesinleşmiş, amiyane deyimle kemikleşmiş kavramları yok. Yani arayışlar şu doğrultuda devam ediyor: Sol, marjinal olmaktan nasıl kurtulabilir, muhalif olmayı nasıl başarabilir? Muhalif, kelimesinden birçok arkadaşın irkilebileceğini sanıyorum. Çünkü Türkiye solunda şöyle bir seyir var: Hem marjinallik, hem de birdenbire iktidara sıçrama. Bütün çalışmalar, yazılar, programlar buna yönelik yapılıyor. Oysa bence, Türkiye sosyalistleri öncelikle nasıl muhalefet olabileceklerini, nasıl muhalefet yapabileceklerini öğrenmek ve bununla birlikte iktidar sorununu gündeme getirmek durumundalar. Buradan şuna geçmek gerekir: Kuruçeşme toplantılarında arkadaşlarımızın sunduğu tebliğlerde hakim eğilimin, sürekli bugünün sorunları üzerine

vurulmasının nedenleri bu yaklaşımda yatıyor. Diğer arkadaşlarımıza da anlatamadığımız bu mesele.

Biz, Kuruçeşme tartışmaları sırasında gerçekten bir vurgu kayması yaptık: Bugüne fazla yüklendik. Ama inanıyorum ki, diğer arkadaşlarımız da bugünü hiç gözönüne almadılar. Ortaya çıkması gereken sentez bugün ve yarının anlamlı birleştirilmesidir. Bizim eksiklerimiz belki, yarın konusunda kafa yormamak ya da yoruyorsak da bunu ifade edememek olmuştur, düşüncelerimizi anlatırken. Ama diğer arkadaşlarımızın da bugünle ilgili pek fazla sorunları olmamalarının nedenleri üzerinde durmaları gerekmektedir. Bence TBKP programına bugün, üzerinden geçen iki yıldan sonra dönüp bakıldığında söylenmesi gereken en genelde bunlardır. Ayrıca, programlar başucu kitabı, her derde deva kitaplar olmaktan çıkmalıdırlar. Bizler bu programı bugün birlik hareketinin önüne bir koşul olarak sürmediğimiz gibi, programda öne sürülen tezlerin pekçoğunun aşılmış olduğunu ya da gerçekleşmediğini yürek ferahlığıyla söylüyoruz. Bunları tartışmaya hazırız ya da tartıştığımızı sanıyorum en azından.

Güncel olanın ele alınışında, ciddi bir muhalefet odağı olmak için izlenen çizgi konusunda bir tartışma yürüyor. TBKP programında ifadesini bulan çizginin, sonuç olarak kapitalizmin aşılması meselesinde reformları öngören bir tarza sahip olduğu, devrimci tarzda aşmak meselesini bir yana ittiği yolunda. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bizim yapmaya çalıştığımız olay, yeni tipte bir toplumsal devrimin bugünden altyapısını hazırlama çalışmasıdır. Kendi adıma ve içinde bulunduğumuz gelenek adına şunu ifade etmek isterim ki, bugünün getirdiği alabora içinde tartışmanın uçlara gitmesi sağlıklı bir şey. Ama pekçok kavramın içeriğinin değişmekte olduğu günümüzde, diğer çevrelerdeki arkadaşlar tarafından bu şekilde yorumlanmamızı çok haksız bulmuyorum. Kendi adıma şunu önerebilirim: Arkadaşlar, aklımızdan geçeni sezinleyip buna göre düşünceler oluşturmak yerine, söylediklerimiz ve yaptıklarımız üzerinde kafa yormalıdır. Kendi adıma şu rahatlıktayım ben; kapitalizmin aşılmasının toplumsal bir

devrimden ayrı düşünüleceği doğrultusunda bir düşünce taşımadım. Söylediğim şudur: Yeni tipte bir toplumsal devrimin bugünden altyapısını hazırlamak... Ama kendimizi iyi ifade edemediğimiz çok açık ki, böyle tartışmalar sürüp gidiyor.

Muhasebeye ilişkin düşünceleriniz?

70 yıllık tarih sayfasının çevrilmesi ve tarihin sıfırlanması, muhasebeden anladığım bu. Bu tarih içinde TİP'in '61'den sonraki tarihini kesintisiz bir bütün olarak ele almak mümkün değil, 61-65, 65-68, 71, 74-75, 78-80, 80'den sonrasının bunu da 85-88 olarak ayırmak gerekir-ayrı ayrı ele alınması gerekir. TİP tarihinden, bence 65-68 pratiğini öne çıkarmak, bunu ayrıntılı bir şekilde araştırmak, tartışmak, önümüzdeki dönemde marksist birlik yapısının başarı şansını artıracaktır. TİP, '70'li yıllara doğru taşımakta olduğu zenginliklerden uzaklaşarak, aslında özgünlüğünü yitirmiş ve Türkiye'ye katkısı çok kısıtlı olmuştur. Bir örnek de vermek isterim. *Yurt ve Dünya* dergisi çıkmaya başladığında '77 yılında, 1. sayısında genel bir dünya analizi yapıyor ve tek tek ülkeler ele alınıyordu. İtalyan Komünist Partisi'nden, önemli araştırmalar, tartışmalar yaparak sol harekete önemli açılımlar getirdiğinden söz ediliyor. '78 dünya araştırmalarında bu ifadelerden iz bulmak mümkün değil. '79 yılına gelindiğinde ise, neredeyse, resmi ağızlardan olmasa bile, TİP'in çoğunluğu bakımından, İKP dünya komünist hareketinden afaret edilmiş durumda. Bu çok tipik bir örnekti. Muhasebenin genel hatlarını bence buna oturtmak gerekiyor. Bugünden sonra artık bu muhasebenin, yapılar tarafından ayrı ayrı yapılması elbette mümkün ama, bence Türkiye marksistlerinin oluşturabileceği en geniş çerçevede ele alınması ve elbirliğiyle yapılması gerekiyor.

TBKP'nin de içinde yer aldığı Kuruçeşme birlik sürecinin değerlendirmesini yapar mısınız?

Kuruçeşme ağustos toplantısıyla başladığında, gerçekten de, sözgelişi Ertuğrul Kürkçü'nün çeşitli konuşmalarında ve son olarak *Toplumsal Kurtuluş* dergisinde net olarak ifade ettiği gibi, aslında TBKP'lilerle diğer bir kısım sosyalistin farkını ortaya koymak amacıyla atılmış bir adımdı. Biz bunu kabul etmedik, edemedik. Bir anlamda, bu

tavrımız beklenilmeyen bir şeydi sanıyorum, halen de anlaşılmış olduğunu sanmıyorum. Birazcık da şımarıkça, kapıyı zorlayarak Kuruçeşme süreci içinde yer aldık. Fazla özne bulunabilir, belki ama, ben böyle değerlendirilmekten yanayım.

Bu sürece TBKP'lilerin katılmış olmasının katkısını, sözgelisi ayrımların belirginleşmesi anlamında değil, bugün nelerin olması gerektiğinin ortaya çıkması anlamında başarıları olarak değerlendirmek gerekir. Baştan beri şu hat izlenildi. Türkiye de iki bölünme sözkonusudur. Ama bu iki bölünme bugüne kadar ele aldığımız şekilde değil, hareket geleneğinden gelenlerle, parti geleneğinden gelenlerin özgün birleşimi sağlandığı takdirde aşılabacaktır. Baştan beri izlenen, ikna edilmeye çalışılan çizgi bu oldu. Ben, bunun önemli olduğunu düşünüyordum. Kuruçeşme sürecine ilişkin söyleyebileceğim bu çok genel özetlemenin ötesinde, düşüncelerin yaklaşması anlamında bir katkısı olduğunu sanmıyorum. Ortak tezlerin ortaya çıkması bunu göstermiyor, şunu gösteriyor bence: Türkiye marksistleri arasında çok derin ayrımlar bugüne kadar ve bugün de yoktu.

TBKP ile diğer sosyalistlerin farkının ortaya çıkarılması genel hedefiyle bu sürecin yürütüldüğünü söylediniz. Buna rağmen TBKP sürece dahil olmak ve orada kendini anlatmak konusunda gereken çabayı gösterebildi mi? Gösterdi diye düşünüyorsanız, 8 Aralık çıkışı, Komünist Parti için kurucu tespiti ve bir ölçüde ÇAN projesinin ortaya çıkması bu yöndeki yönelişinizin tersini ifade etmiyor mu?

Sürece katılmayı, sadece tek boyutuyla ele alırsak, bütün bu söylenenlere katılmamak elde değil. Kuruçeşme sürecine biraz zorlamayla katılmakla birlikte, bu sürecin daha anlamlı hale getirilmesinde, çok da önemli çabalarımız olduğunu söyleyemeyeceğim. Ama bence, Kuruçeşme sürecine katılan çoğu kişi ya da grup açısından da durum farklı değil. Bu süreç içinde, ÇAN projesi biçiminde adlandırdığınız yasal parti çalışmasının ortaya çıkmasını da, Kuruçeşme sürecinden çok bağımsız ve farklı bir olay olarak görmüyorum. Çünkü geldiğiniz nokta gösterdi ki, Türkiye marksist hareketi-

nin birliğini tek boyutta ele almak mümkün değil. Böyle bir çabanın sonuç vermesi de mümkün değil. Çok geniş bir forum anlayışıyla sürmesi gereken bir çalışmayla karşı karşıyayız. Bir taraftan Kuruçeşme daha da yaygınlaşarak sürmelidir, diğer taraftan yasal parti çalışmaları sürmelidir. Bunlar Anadolu'da yansımalarını bulmalıdır. Tüm bunların ötesinde hareketlerin içindeki ya da bağımsız insanların diyalogu gündeme gelmelidir. Bunların renkliliğiyle, birlik sorununa anlamlı çözümler bulmak olanaklı hale gelebilecektir.

8 Aralık açıklamasına gelince; o açıklamada ismi bulunan, o davadan yargılanan birisi olarak ben, şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, açıklamaya şu anlamda katıldım: TBKP kendisini bu sürece en anlamlı katabilmenin yolunu bulabilmelidir. Kendisini açık hale getirebilmelidir, şeffaflaştırmalıdır. 8 Aralık çıkışı da, bu anlamda önemli bir adım oluşturmuştur. Ama elbetteki, TBKP içinde 8 Aralık çıkışını, sizin soru da formüle ettiğiniz mantık içinde ele alan arkadaşlarımızın varlığını da gizlemek mümkün değil. Bu düşünce kendisini ifade ediyor zaten. Bundan da çok rahatsızlık duymuyorum. Bence bugün artık partiler, hareketler, bir olay üzerinde başından sonuna kadar tek sesli bir anlayışla yürüme şansından yoksunlar. Bunu olumlu bir özellik olarak da görüyorum. Aynı yapı içinde çok çeşitli düşüncede olan insanlar, belli bir consessusla ortak iş yapabilirler. 8 Aralık çıkışını bu şekilde görmekten yanayım. Ayrıca, sözgelisi marksistlerin birlik partisinin isminin komünist olup olmaması olayının da üzerimizden, bir anlamda tabuların getirdiği yük özelliğinin kalkmasını sağlamasıyla da, anlamlı bir katkı olduğuna inanıyorum. Bugün artık pekçok arkadaşımız, oluşacak partinin isminin komünist olmaması gerektiği söylüyorlar. Bence de olmamalı. Ve zaten 8 Aralık çıkışından beri, komünist isminde bir parti fiilen çalışma yapmaktadır. Bu tabu önemli ölçüde aşılmıştır. Ayrıca 141-142. maddelerinin önemli ölçüde aşılmasının yolu açılmıştır. Bu konuda önemli bir uyum sağlanmıştır. Eğer önümüzdeki yakın süreçte bu maddelerin kalkması da sağlarsa, bunda, küçük de olsa 8 Aralık çıkışının payı olmuşsa, bunu değersiz bir katkı olarak görme yanlısı

içinde değilim. Ama kendi payıma bunun, Kuruçesme sürecinin ya da marksist birlik partisinin karşısına bir alternatif olarak çıkartılmış olduğu inancında değilim.

Bugün geldiğimiz noktada birliğe ilişkin somut önerileriniz nelerdir? Program, parti modeli, kimlerle, nasıl bir birlik? "Reformistlerle olmaz" yaklaşımını bu çerçevede nasıl ele alıyorsunuz? Bazı çevreler ortak dergi, devrimci blok ve siyasal eylem birliğini hedef alan ve bütün sosyalist çevreleri içeren bir sosyalist forum önerisinde bulunuyorlar? Bunları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Uç gelebilecek bir sözle başlamak isterim. Ben Türkiye'de kimin reformcu, kimin devrimci olduğunun, kimin devrim programı önerip kimin devrimi dışladığının çok rahat yanıtlanabileceği kanısında değilim. Pekçok kavram gibi bu kavramlar da önemli içerik değişikliklerine uğramıştır. Ben bugünün sorunlarına öncelikle çözümler önermenin, geleceğin temellerini oluşturacağı için, devrimci program olduğunu düşünüyorum. Ama, en azından, bunların aynı yapı içerisinde tartışılması halinde gerçek boyutlarına ulaşacağı üzerinde anlaşılmalıdır. Birlik sorununa da bu mantıkla, Türkiye'deki marksist çevrelerin, parti ve hareket geleneğinden gelenlerin geniş bir toplamının katılması gerektiği düşüncesiyle yaklaşıyorum. Bugün ortada olan ayrımların suni ayrımlar, geçmişten gelen sıfatların da yaşamayan sıfatlar olduğunu düşünüyorum. Aynı yapı içinde bulunmanın engellerinin çok az olduğu kanısındayım. Sanıyorum şöyle bir anlayış birliği gerekmektedir; -burada da yeni bir ayırım çıkartabilmek durumuna düşüyor muyum bilmiyorum- ama mücadeleden şiddetin dışlanması gerektiği inancındayım ve bunun da yine mücadelenin meşruluğu, yasalılığı kavramı içinde, onun argüman olarak kullanılmaması gerektiğinin altını çizmek istiyorum. Bugün artık günümüz dünyasında, buna bağlı olarak ülkemizde de politik mücadeleden şiddet dışlanmalıdır. Oluşacak olan marksist parti de bu ilkeyle hareket etmelidir.

Burada bir soru yöneltmek istiyorum. Özlemle nesnel durum arasında da çok ciddi bir fark var. Bugün Türkiye'de devletin [] uygulanan

şiddeti var. Sovyetler Birliği'nin Azerbaycan'da uyguladığı şiddet var. Bu bir nesnel gerçeklik. Nesnel gerçeklikle özlemler arasındaki ilişkiyi böyle bir parti programında ve günlük siyasal mücadelede nasıl ele alacaksınız?

Elbette söylediğimize katılıyorum. Özlemlerle nesnellikler her zaman bağdaşmıyor. Çoğu zamanda tersi sonuçlar ortaya çıkıyor, ama ağırlıklı şekilde gündeme gelmesinin ve içselleştirilmesinin önemini altı çizilmeli. Yoksa verdiğiniz örneklerdeki olaylara göz kapatarak, hele hele ülkede yaşanan kimi olaylara göz kapatarak bulutlar üzerinde dolaşmak mümkün değildir. Ama bir prensip sorunu olarak olaya böyle yaklaşıldığının ifade edilmesinin önemini vurguluyorum. Bunu söylerken yeni bir ayırım noktası ortaya çıkartmak anlayışında da değilim. Onun ötesinde marksist partinin programının, eğiliminin, örgütlenme biçiminin tümünün elbirliğiyle ortaya çıkartılacağı düşüncesindeyim.

Bugün, şunlarla olmaz, diyebileceğiniz sol akımlar var mı?

Baştan beri söylediklerimden böyle bir anlayışa kapalı olduğum çıkıyor zannediyorum. Şunlar olmaz, diye bakmak yerine geçmişten gelen kalıpların aşılması gerekliliği ile yaklaşmak gerektiği inancındayım.

Görüldüğü kadarıyla nisan ayı sonunda Kuruçesme birlik sürecinde ortaya muhtemelen iki proje çıkacak. Bu iki projenin her ikisinde de, sizin ifade ettiğiniz gibi, birlik meselesinin daha zaman alacağı görülüyor. Ancak iki projeye yakınlama eğilimlerinin çeşitli çevrelerde olduğu da görülüyor. Bu projeler gerçekleştirken mevcut parti ve grup yapıları bu projelerin yapılmasında nasıl ele alınmalı? Grup yapıları, parti yapıları kendilerini bu birlik projesine entegre ederken durum ne olacaktır?

Zaman geçirmeden yapılması gereken bir-iki iş var. Bunlardan biri şu anda var olan parti, hareket ve yapıların kendilerini birlik hareketi doğrultusunda koşulsuz olarak dağıtacaklarını açıklamaları gereği. İkinci daha öznele gelebilir, özellikle 80 sonrasında başlayarak hareketlerin, partilerin yönetiminde bulunan arkadaşların, birlik partisinde yönetime aday olmayacaklarını

ifade etmeleri gereği. Bu ikisinin açıklanmasının bugünden yapılması gerektiği kanısındayım. Elbette burada da özlenenlerle, gerçeklikler tam örtüşmeyecek. Bu anlamda, yapılar hemen kendilerini fesh etsinler falan demiyorum. Tam tersine bunun sakıncaları olduğunu da, bu halde bir sonraki aşamada, birlik yapısında yeniden kendilerini üretme riski olduğunu da düşünüyorum. Yapılması gereken bu açıklamayla birlikte gerçekten, kendilerini dağıtacak bir anlayışa ulaşmaları gereğidir. Bunun yolu da kendilerini alabildiğine şeffaf hale getirmeleridir. Genel kanının tersine, özlenen birlik partisine marksist bireylerin daha kolay ulaşabilecekleri düşüncesindeyim. Yapıların birliğinin işi kolaylaştıracağı söyleniyor, ki buna kesinlikle katılmıyorum. Yapıların birliği görüşmeleri ile yapılacak birliğin geçersizliği kendisini en net biçimde TİP-TKP birleşmesi ile göstermiştir. Üst düzeyle yapılan görüşmelerle sağlanacak birlik olmayacaktır. Yapıların birbirlerine göre mevzilenişiyle de birliğe ulaşamayacağı kanısındayım. Türkiye'de yeni bir yapıyı oluşturmak gerekir düşünce-sinde anlaşıyorsak eski yapıların durumu da beni çok ilgilendirmiyor.

Aziz Nesin, Sadun Aren ve Halit Çelenk'in adıyla anılan birlik girişimi sol çevrelerde esas olarak, TSİP-TBKP birlikteliği yönünde algılanıyor ve bu çevrelerin rengini taşıdığı söyleniyor. Bu nedenle de yasal sosyalist parti ihtiyacı üzerinde duran çevreler de bir ölçüde giderek soğuk bakıyorlar. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Parti geleneği ve hareket geleneğinden gelenlerin birbirlerinden çok uzak olmaların-

dan kaynaklanıyor bu. Ve böylesine bir yasal parti konusu gündeme geldiğinde, ismini verdiğiniz aydınların aklına öncelikle TSİP'den TBKP'den insanlarla görüşmek geliyorsa, o geçmişten gelen ayrışımın buna neden olduğunu zannediyorum. Şunu görmek ve anlamak gerekiyor. TİSP de TBKP de, bugün ne TSİP ne TBKP. Eğer bu şekilde görülmemekte ısrar edilirse elbetteki süreç daha sancılı olacak. Ama artık bu yapılar kendilerini dağıtma sürecine girdiler. Bu anlamda ortaya çıkacak yapı ne TSİP-TBKP toplamı olacak ve TSİP-TBKP renkleri taşıyacaktır ama bunu sadece TSİP ve TBKP'li insanlar sağlayamaz. Bunu diğer arkadaşlarımızın görmesi ve buna uygun davranışlar geliştirmeleri gerekmektedir. Onların da katkısıyla oluşacak parti çok renkli ve zengin çizgilere kavuşabilir. Bu doğrultudaki tüm çabaları da sadece TBKP ve TSİP çevresindeki insanlardan beklememek gerekir.

Birlik konusunda söyleyeceğiniz son sözünüz?

Bugün karşı karşıya olduğumuz durum, birliğin olması ya da olmaması gibi net bir noktaya yaklaşmamızdır. Birliği gerçekleştirmediğimiz taktirde, şunu ifade etmemiz gerekir: Biz ne bu dönemden ne geçmişten, yüzümüzün aklıyla çıkmamış başarısız marksistler olacağız ve taşıdığımız iddiaların çok ötesinde, halkımıza, daha da önemlisi kendimize saygı göstermeyen insanlar olacağız. Kendisine saygısını yitirmiş insanlar olacağız. Bu konuma gelen tek tek bireylerin de bence artık ülke sorunları üzerine pek fazla kafalarını yormamaları gereke-

birlik tartışmaları: fare dağ doğurabilecek mi?

Bugün ulaştığı ara evre itibarıyla bakıldığında, "birlik tartışmaları"nın olumlu yanlarının daha ağır bastığını düşünüyorum. Olumlukları yalnızca "işte insanlar birbirlerini tanıdılar, aralarında en azından bir diyalog oluştu" gibi saptamalarda görmüyorum. Olumluklar bence bunun daha ötesinde.

Tartışma sürecinde ortaya çıkan ya da bu süreçte belirginlik kazanan ayrışmalara rağmen genelde bir olumluluğun ağır bastığını söylememin bazı nedenleri var. Bunların şöyle özetlenmesi mümkün.

1. Türkiye solundaki bazı grupların eskiden ancak tek tek özel konumlanışlara göre belirlenen kimliklerinin politik bir ortalamasını elde etmek birlik tartışmaları sayesinde mümkün hale gelmiştir. Başka deyişle tartışma sürecinde, bazı grupları ortaklaşa temsil eden birtakım değerler setlerine ulaşılmıştır. Bence bu, zamanında reel temelle-re dayansalar bile bugün eskiyen ayrıntılar-

dan arınma yolunda önemli bir adımdır.

2. Bu anlamda "arınmış" öbeklerden her birinin bir başkası karşısındaki konumunu ve onunla ilişkisini daha verimli bir çerçeveye sokmak mümkün hale gelmiştir. Örneğin geleneksel sol kökenli biri olarak kendi adıma, THKP-C kökenli, Troçkist, yeni sol eğilimli vb. grupların özelliklerini ayrı ayrı hesaba katma zorunluluğundansa, bunların daha yalınlaşmış ve bu anlamda da politikleşmiş bir temsili ile diyalogu, çok daha kolay ve verimli buluyorum.

3. "Yeni politik kültür"ü temsilen grupların ve kişilerin de tartışma süreçlerine katılmaları bir başka olumluluktur. Şu açıdan olumluktur: Bu kesimin, Türkiye için özgün, yaratıcı ya da taklitten uzak bir sosyalizm projesine sahip olmadığı ya da böyle bir projeyi Türkiye'ye uyarlama zamanını henüz bulamadığı bence çok açık bir biçimde oraya çıkmıştır. Birlik tartışmalarını başla-

tanların tümü olmasa bile önemli bir bölümü bu kesimlere "evet, anlatın da dinleyelim" türünden bir açık fikirlilikle yaklaşmış olmasına rağmen, "yeni politik kültür"den doyurucu bir şey çıkmamıştır. Bunun tescilli de bence çok önemli olmuştur.

4. Bence bu deklarasyondan sonra birlik tartışmalarının en anlamlı adımı, "Türkiye'nin Toplumsal ve Sınıfsal Dinamikleri" konusunda hiç de "ortalamacı" sayılamayacak bir belgenin değişik grup ve kişilerin onayını alması ve ortak imzayla yayınlanmasıdır. Başka yerde de söylemiştim: Örneğin böyle bir belgede anlaşılan insanların "sosyalist toplumda güvenlik güçlerinin nasıl örgütleneceği" konusunda ayrışmalarını anlamlı bulmuyorum. Kanımca bundan sonra atılacak adımlar arasında en çok verim vaadedeni, sözü edilen belgenin "programatik" düzeyde açılması, ayrıntılandırılması olacaktır.

Bunca olumluktan söz etmem, birlik tartışmalarını baştan sona izleyenler arasında hayret uyandırabilir. Elbette benim yaptığım, bir anlamda politik bir tutum ortaya koymaktır. Birlik tartışmalarına, olumluklarla olumsuzlukları inceden inceye ölçen bir sarraf terazisiyle yaklaşmak bence o kadar anlamlı değildir. Nerede olumluluk varsa onun üzerine yüklenmek, onu sonuna kadar değerlendirmek gerekir. Son olarak, bu bağlamda bazı öneri ve dileklerde bulunmak isterim.

1. Birlik tartışmaları, açık söylemek gerekirse, akıp giden bir süreçten "mola alarak" yapılmıştır. Bunu doğal ve gerekli görü-

yorum. Ancak bu molayı fazla istismar etmemek gerekir. Bir an önce, bu tartışmalardan elde ettiklerimizle, Türkiye'nin politik gündeminde kendimize yer açmamız, daha doğrusu bu yeri tırnaklarımızla kendimiz için kazınmamız gerekiyor.

2. Bundan sonraki süreç, ortak yayın-programatik çalışma-Türkiye ölçeğinde yaygınlaşma şeklinde üçlü bir ayakta gelişmelidir.

3. Peki bu işleri kimler, kimlerle birlikte, kimleri dışlayarak yapacaktır? Bu, bugün gelinen evrede en kritik soruyu oluşturuyor. Eğer insanlar birlikte yol alma açısından, örneğin "Türkiye'nin Toplumsal ve Sınıfsal Dinamikleri" üzerine bir anlaşmadan ziyade "Sosyalist Demokrasi" konusunda kafa dengi olmayı daha belirleyici bir kıstas olarak görüyorlarsa, "1918'den bu yana Leninizmin ilk kez bir yükseliş içine girdiği", "pek çok sorunun 4. Enternasyonal'in canlandırılması ile çözüleceği" gibi görüşlere inanmanın ötesinde, bu tür şeyleri birliğin de ön koşulları arasında sayıyorlarsa, o zaman ne yazık ki yapacak çok şey yoktur. O zaman böyle düşünenler birlikte yol alırlar.

Birlik tartışmaları ve bundan sonrasına ilişkin perspektifler konusunda daha pek çok şey söylemek mümkün. Ancak, bugün, sözünü ettiğim ara evrenin tam anlamda sonuna gelinmiş değil. Örneğin partileşme vb. gibi önemli konulara bu nedenle burada değinilmedi. Mart sonu ve nisan başında yapılacak toplantılardan sonra bu konularda daha çok şey söylemek, sanırım mümkün hale gelecek.

yeni bir birlik, yeni bir politik amaç çerçevesinde olur

Kuruçeşme adı verilen birlik tartışmalarının birinci bölümünün sonuna geliyoruz. Sana göre Kuruçeşme'nin başlangıcından bugüne ne değişti, bundan sonra neler olabilir?

Kuruçeşme çok iyi bir deney oldu. Bugün devrimci güçler ve Marksistler arasında mutlak herhangi bir ayırım yapmanın anlamsızlığı ortaya çıktı. Devrimci-reformcu, yasal partiden yana olanlar olmayanlar, yenilenmeciler-dogmatikler, gibi ayırımlar bence bugün anlamsızdır. Çünkü tartışılan sorunlar da gösterdi ki, bu tür ayırımlar günümüze ışık tutmuyor. Bugünkü Türkiye'nin ihtiyacı olan birleşik sol hareketi oluşturmak için daha başka çıkış noktaları bulmak gerekiyor. O nedenle somut politik sorunlara, somut cevaplar bulmak yönünde tartışmaların sürmesi yararlı olacaktır. Ayırışmadan çok, minimum da olsa ortak noktaları saptayarak yola devam etmeliyiz.

TBKP'nin programının reformist olduğu ve marksizmden uzaklaştığı ve bu yüzden devrimci bir birlik içinde yer almayacağı tezlerine ne diyorsun?

Marksistleri ayıran farklılıklar geçmişte kalmış bir dönemin ayrılıklarıdır. Artık eski ölçütlerle yapılan ayırışmalar etrafında kalıcı birlikler kurulamaz. TBKP'nin reformist olduğu savını öne süren ve bu nedenle bir ayırışmayı savunanların, yani kendilerinin devrimci Marksist olduğunu söyleyenlerin, kendi aralarında birleşebilmelerini de mümkün görmüyorum. Birlik için yeni bir temel oluşturmak gerekiyor. Eskiden birleşemeyenlerin, bugün birleşebilmeleri için, yeni ortak paydalar gerekiyor. Bu anlamda farklı grupların ve kişilerin biraraya gelip tartışmalarını sağladığı için Kuruçeşme önemli bir deney oldu. Herşeye rağmen dostça bir atmosfer oluşabiliyor. Eğer Türkiye'nin güncel sorunlarına ilişkin, çıkış yolları üzerine bir

tartışma yapılabilseydi çok daha verimli olabilirdi.

Böyle söylüyorsun ama, yanlış hatırlamıyorsam bizim bu yönde bir program yapılması önerimizi desteklemedin ve Birlik Tartışmalarını Düzenleme Kurulu (BTDK)'nda önce birlik ve parti düzlemleri önerimizin reddedilmesine el kaldırdın. Fikrini değiştirdin mi? Ayrıca siz TBKP olarak tartışma süreçlerinde pasif bir tavır aldınız?

Kendi tartışma gündemimize uygun bir gündem olmadığı için pasif davranmış olabiliriz. Her konuda düşüncelerimizi açıklamak için çaba gösterdik. Anadolu'da da arkadaşlarımız ortak platformların oluşması doğrultusunda çalıştılar.

Birlik tartışmaları sırasında bence Troçkistler en faal davranan taraf oldular. Bunu nasıl yorumluyorsun?

Troçkistler hep eleştirel oldular ve şimdiye kadar ne Türkiye'de ne de dünyada herhangi bir sorumluluk üstlenmediler. İş yapmadıkları için, hatalarının var olup olmadığı da ortaya çıkmadı. Sosyalizmin dünyadaki başarısızlıklarının kendilerini doğruladığını varsayıyorlar. Bundan sonra sorumluluk alırlarsa durumları daha netleşecektir. Mücadelede sorumluluklar alırlarsa, herşey daha iyi anlaşılır. Bence Kuruçeşme'de yaptıkları eleştiriler, kitabı düzeydeki eleştirilerdi ve bunun dışına çıkamadı.

Kuruçeşme'den ne çıkabilirdi, ne çıkmalıydı, ne çıkmalıdır?

Somut sorunlar üzerine bir tartışma yürütülsün isterdim. Eski şema ve kalıplardan, varsayımlardan arınmış bir tartışma çıkmasını beklerdim. Bundan sonra da böyle bir yönelim içine girmesini isterim. Tartışmanın tabana yayılması sağlanabilir. Yayınlanan yedi kitap daha çok az kişi tarafından okunabildi. Ayrıca başlangıçla bugün arasında Doğu Avrupa'da çok önemli değişiklikler yaşandı. Şimdi hepimiz sorunlara yeni bir tarzda bakabiliriz. Bu süreci kesmemek gerekiyor. Bence Kuruçeşme soruları doğru sormayı başaramadığı için yeterince verimli olamadı. Ne için birlik sorusu yanıtız kaldı.

İlk aşamanın sonuna geldiğimiz şu günlerde anlaşıldığı kadarıyla şimdi siyasi bir parti diyenlerle, reformcuların di-

şında devrimci bir blok kurulmalıdır diyenler arasında bir kümelenme olacak gibi görünüyor? Bunu nasıl yorumluyorsun?

Birbirini yakın görenlerin çeşitli platformlar oluşturması anlaşılır bir durum. Ama önemli olan, böylesi her platformu-siyasi parti hedefi dahil- oluşturanlar daha geniş çağdaş bir sol birliğe ulaşma kapısını kapamamalıdır. Gerek dünya, gerek Türkiye bir geçiş aşamasında. Bu aşamaya uygun görevleri çözebilecek bir sol hareket kolay oluşmaz. Yeni bir birlik ancak yeni bir politik amaç çevresinde oluşabilir. Bu amaç tarif edilmeden ister kendimizi devrimci, ister yenilenmeci ilan edelim, kalıcı birliklere ulaşamayız.

Peki sence ayırım ne noktadadır?

Bence şu önemli, biz, bugünkü Türkiye'yi yönetmeye aday bir sol güç oluşturmalıyız. Somut Türkiye insanının, somut dünya koşullarındaki durumunu, çıkış noktası yapmalıyız. Geleneksel, kendi içine kapalı bir toplumun modernleşmeye açılmasının sorunlarını çözebilmeye aday olmalıyız. Bütün düzen karşıtı güçlerin çıkarlarını ortak paydalarda ifade edebilecek ve onları hareketlendirebilecek bir politika ortaya koyabilmeliyiz. Geçmiş deneylerimizden ya da başlangıç noktası olarak teoriden yola çıkıldığı sürece bir çıkış noktası bulamayacağız.

Yenilenmeci, muhafazakar ayırımının bir anlamı olmadığını mı söylüyorsun?

Dünyada böyle bir ayırım var ama, Türkiye'de henüz erken. İşin başındayız. Muhafazakarlığın Türkiye'de bir zemini var. Politika müdahale esas ayırım noktası olmalı. Bunun için birleşmek, bunun için yenilenmek gerek.

Bugün dogmatikler diye sözünü ettiklerinin en azından bir kısmı politikayla daha çok ilgililer.

Benim anladığım yeni bir tarzla politika ya müdahale etmektir.

Kuruçeşme süreci devam ederken, siz Aralık ayı içinde TBKP'yi yasallaştırmak için bir dizi eyleme giriştiniz. Kuruçeşme'ye katılanlar, bu davranışınızı bölücülük ve dayatmacılık olarak niteledi.

Çıkışımız baştan beri açıkladığımız gibi,

141-142'nin kaldırılmasına ve komünizm tabusunun yıkılmasına yöneliktir. Demokratikleşme yönünde ilerlemek için bir zarurettir. Solda bunun, zaman zaman başka türlü değerlendirilmesi, bir; bizim amaçlarımızı yeterince iyi anlatamamız yüzündendir, iki; hala bize bir rakip gözüyle bakılmaya devam ediyor olmasıdır. Oysa biz, ilk günden beri birlik kapısını hiç kapatmadık. Marksist partiyi kendi başımıza yaratacağımızı iddia etmiyoruz. İki senedir yaptıklarımızın demokratikleşmeye bir katkı olduğu kamuoyunda paylaşıyor. Böyle bir şeyin marksistlerin birliğine zarar vermiş olduğunu açıklamak mümkün değildir. Ancak 141-142'yi ve komünizm yasağını kendisi için bir tehdit görmeyen varsa, bu iddiayı öne sürebilir.

1985 yılında birleşik sosyalist parti kurulmasının ilk tartışmalarının başladığı dönemde Behice Boran, "Türkiye'de siyasi parti kurmak mümkün değildir, düzenle uzlaşmaktır" dedi. Ardından siz komünist partinin yasallaşmasını gündemimizin birinci maddesi haline getirdiniz. Ve birliği de "marksistlerin birliği" adlı TKP-TİP-TSİP ittifakı olarak gördüğünüzü açıkladınız. Şimdi tüm marksistlerin birliği diyorsunuz ve marksist kavramını da oldukça geniş kullandığınız görülüyor. Nedir bu değişikliklerin sebebi hikmeti?

Durum değiştiği için herkes değişti. Birliğin taraftarları arttı. 141. madde konusunda kamuoyu daha olumlu hale geldi. Şimdi hem 141. maddenin kaldırılması, hem de geniş bir birliğin oluşması, eğer her iki konuda da kader birliği yapılırsa aynı anda gerçekleşebilirliği aktüel hale geldi. Biz de buna uygun politikalarımızı geliştirmeye çalışıyoruz.

Birleşik marksist partinin gündemde olduğu günlerde yine en çok sizden söz ediliyor. Geçmişte Sovyet çizgisine bağlılığınız, kafanızı kendi bedeninizde taşımadığınız ve bu yüzden hesabını vermeniz gereken ciddi hatalarınız olduğundan söz ediliyor ve yine komünist partisi isminde ısrardan vazgeçemediğiniz yönünde de eleştiriler var. Bu tutumlarınızın birliğin önünde önemli bir engel olduğu kanısı yaygın.

Burada önemli olan amacı doğru tarif et-

mektir. Amaç bugün Türkiye'deki boşluğu dolduracak bir partiyi, buna aday olanların birlikte yaratmasıdır. Bu süreç içinde daha bugünden ortaklaşa bulduğumuz noktalar-dan yola çıkmalıyız. Yeni parti toplumda tartışılmalı, temel sorunlara kesin çözümler bulabilmelidir. Bu süreçte elbette herkesin kendi özleştirisini yapması yararlı olacaktır. Kimse, baştan beri doğru olduğunu öne sürecektir durumda değildir. Biz bir çok noktada belli özleştireler yaptık. Bunu daha da sistemli olarak yapmamız gerekiyor. Zaten herkes kendi geçmişine eleştirel yaklaşmazsa yeni bir sentez oluşturamayız.

Yeni Açılım dergisi bir TBKP muhasebesi tartışması açtı ve orada Haydar Kutlu'nun konuya ilişkin yazısında, örgütsel hatalar yaptık, bunları yapmasaydık herşey iyi gidecekti gibi bir anlayış hakim, bunun neresi muhasebe?

Haydar Kutlu'nun bütün yazılarını birlikte değerlendirmek gerek. Başka parti belgelerini değerlendirmek gerek. Bunlar toparlandığında, dogmatizmden kopma ve kendini yenileme çizgisi vardır. İkinci olarak, yeni bir politik kültüre ulaşma çabası vardır. Sektörlükten kopuk bir yenileşme çizgisi denebilir. Üçüncü olarak, parti içi yaşamda demokratikleşmeye yönelme vardır. Dördüncü olarak, ülke gerçeklerine uygun bağımsız bir politika oluşturma çabası. Beşinci olarak, TİP-TKP birliği, bölünmeden birliğe yönelme doğrultusudur. Elbette şimdi bunları sistemleştirip daha esaslı bir eleştirel yaklaşıma girilmelidir.

Oya Baydar bir yazısında, geçmişinizi değerlendirirken, mealen şöyle diyordu: "Biz hep Moskova hattını izledik. Gorbacovculuğumuz ve yenilenmeciliğimiz de aynı şekilde olmuştur?"

Bence doğru bir saptama değil. Biz Gorbacov öncesinde kendimize yeni bir politik çizgi arayışına başladık. 12 Eylül yenilgisi de bizi arayış yönünde etkiledi. Elbette, Sovyetler'deki yenilenme çizgisinden herkes gibi biz de etkilendik. Bu tür eleştiriler, hep baştan yenilenme fikrine karşı olanlardan geldi. Ama yenilenme fikri şimdi Türkiye'de çok değişik politik güçler tarafından gündeme alınıyor. Elbette, Türkiye'ye uygun bir yenilenme daha çok düşünsel ve pratik çaba gerektiriyor. Önemli olan bugün geç-

mişte Sovyetik ve başka konumlarda olan marksist güçlerin birlikte karşılıklı etkileşim içinde yenilenme ihtiyacında buluşmaya başlamalarıdır. Bu, ancak politik, teorik ve örgütsel yenilenme projeleri önerenlerin, çabalarının birleştirilmesiyle bir anlam kazanabilir.

Komünist Partisi adında ısrar...

Bizim rejimin tutumunu değiştirmek için komünist adında ısrarlı olmamız, birlik yolunda bir engel sayılmamalıdır. Eğer birlik isteyenler bu yasağın kırılması içinde birlikte adım atarlarsa, bu sonuç elde edilebilir. Şimdi başlaması gereken birlik çalışmalarında ad konusunun saptanması sona bırakılırsa ilerlemek mümkün olur. Biz, katılacak herkesin üzerinde mutabakata varacağı bir programdan, bir yönetimden ve bir addan yanayız. Yeter ki süreç, önkoşulsuz, dayatmasız, demokratik gelişsin.

Senin dediğinden şu sonuç çıkıyor: Bizi isim konusunda fazla zorlamayın.

Hayır, bunun kararını birlikte daha sonra verelim. Eğer demokratikleşme konusunda birlikte adım atma, Kürt sorununa birlikte çözüm üretme konularında anlaştığımızda ad konusunda da anlaşmamamız için bir neden yok. Her iki işi birlikte yapmanın çok çeşitli yolları bulunabilir. Örneğin hep birlikte geri dönülemez bir süreç olarak geniş bir partiyi başlatabiliriz. Aynı zamanda gene birlikte demokratik eylem olarak bir komünist partisi için ortak bir kuruluş dilekçesi verebiliriz. Bu o zaman ayrı bir parti kurma anlamına gelmez. Birlik 141-142'yi ve komünist parti yaşağını aşma eylemi olur. Birleşik partimiz somut bir kazanım olur. O koşullarda ad konusunda ısrarın anlamlı olup olmayacağını biz birlikte çok rahat çözebiliriz.

Böyle bir açıklamanın, isim konusunda hala belli bir ısrar anlamına geldiğini düşünüyorum ve kanımca bu tarafların tepkisine yol açar.

O koşullarda vazgeçmeyi dışlamadığımızı söyleyüyoruz.

Peki kendinizi fesh etmek...

Öyle bir şey olduğu zaman, biz kendimizi feshedeceğiz. Biz bunu çeşitli kereler söyledik. Ortak bir program, ortak bir anlayış olduğu zaman birlik partisini kurulus

aşamasına geldiğimiz zaman TBKP kendini feshedecektir. TBKP'nin hiç bir konuda özel bir talebi de olmayacaktır. Bu partinin herşeyine ona üye olacak insanlar karar vermelidir.

Doğu Blokunda partiler kendilerini fesh ettiler ve isimlerini değiştirdiler. Siz de aynı geleneğin içindesiniz, ama Türkiye'deki muhafazakar hava size de yansıyor ve yanlış bir ısrarda bulunuyorsunuz.

Bu işin Türkiye'de iki yanı var. Bir yanı psikolojik. İkinci yanı ise politik, ideolojik ve teorik. Komünist parti adından vazgeçilmesiyle Türkiye'de birinci olarak, 70 yıllık Sovyetik komünist partisi geleneğinden, ikinci olarak, komünist partilerin belirginleşen olumsuzluklarının etkisinden kurtulunacağı varsayılıyor. Bu psikolojik bir nedendir ve elbette dikkate alınması gerekir. Ama asıl önemli olan işin öteki yanındır. Partinin kimliği nasıl belirlenecektir? Bu anlamda yaşanan yüzyıllık geçmiş ışığında, komünist, marksist, sosyalist kavramları, bugün aynı ölçüde misyon tanımında yetersiz kalıyor. Eğer kendi misyonumuzu, Marksizmi, başka akımların da katkısıyla geliştirip tanımlayabilirsek sorunu çözeriz. Soruna bence öncelikle psikolojik bir açıdan yaklaşmak gerekir. Kimliğimizi yalnızca ad değiştirerek ifade edemeyiz. Asıl önemli olan politikayı çağdaşlaştırabilmektir. Bunun için de teoriye, güncel pratiğe çağdaş bir yaklaşım zorunludur. Öncelikle bu sorunları tartışırsak bir çıkış yolu bulabiliriz.

Birleşik parti süreci nasıl bir rota izleyebilir?

Bir senelik süreç içinde gerçekleşebilir. Bu sürecin hızını birlikte yapacağımız çalışma belirleyecek. Birincisi, 141-142'ye karşı birlikte aktif olma düzeyi; ikincisi, tabanın Türkiye'nin her yanında bu sürece aktif katılma düzeyi bu süreci belirleyecektir.

Ne olmalıydı, ne olmalıdır birlik konusunda?

Birliğin alternatifi yok. TBKP tek başına yasallaşsa da ertesi gün birlik sorununa çözüm aramak, çözüm arayışlarına katılmak zorunda. TBKP olmadan başkaları birlik doğrultusunda adım atsalar da, sonunda TBKP ile birlik aramak zorunda kalırlar. Onun için herşey süreçte yer alan herkesin

sorumluluğuna bağlı. Ama politik yaşamda hala aktiflikten uzak durulur ve birlik konusunda az şey yapılırsa, Marksizm daha uzun yıllar etkisiz kalmaya mahkum olacaktır. Biz Türkiyeli marksistler, Türkiye'nin bize ihtiyacı olduğunun bilincinde değiliz.

Birleşme konusunda umutlu musun, yoksa hep böyle ayrışarak mı devam edilecek?

Bu süreçte yer alanlar, birbirlerine karşı bir üstünlük iddia etmekten vazgeçtikleri ana kadar bu durum sürer. Bu soru anlamlı bir soru artık. Ama hepimiz, geniş birleşik partinin militanıyız tarifi de erken bir tarif. Geçiş aşamasının bilincine varsak bu ayrılıklar sona erebilir.

Kuruçesme'nin birinci aşamasının sonuna geliyoruz, bir kamplaşmaya doğru gidildiği izlenimi var, ne diyorsun?

Bir bölünme olacak tahliline katılmıyorum. Zaten bölünme çoktu, şimdi kümelenme oluyor. Örneğin kendilerine devrimci marksistiz diyenler eskiden bölük pörçüktüler, şimdi birleşiyorlar. Marksist birleşik par-

ti fikrine bir çok çevre ve grup bir yıl öncesine göre daha yakın.

Bu kümelenmeler arasında cepheleşme olmazsa, senin dediğin ortak politik kültür kanalları geliştirilirse, bundan herkes yarar sağlar. Bunun için öncelikle herkesin kendini birbirine göre tarif etmekten vazgeçmesi gerekir. Örneğin bizim kendimizi yenilenme-i ilan etmemiz, başkalarının kendilerini devrimci marksist ilan etmeleri bizi birbirimize yakınlaştırmıyor. Ama hepimiz kendimizi 1990'lar Türkiye'sini yönetmeye aday bir parti ya da hareketi yaratmaya çalışan insanlar olarak tanımlarsak, bu yakınlaşma çok daha hızlanacaktır. Bu iki platformu yakınlaştırmayı denemek lazım. Birbirlerini tamamlayacak yanlarını bulmaya çalışmalıyız. Onlar için ve bizim için net şeyler söylemek erken olur. Hayat, marksist parti platformuyla, yeni oluşumcuları da karşı karşıya getirebilir, böyle bir tehlike var. En azından bunu önleyecek tedbirleri almak herkesin görevi. Kürtlerin marksistlerle birliğe, marksistlerin Kürtlerle birliğe ihtiyacı var.

Tarık Ziya Ekinci

yeni oluşum marksistlere de açıktır

Son yıllarda Türkiye'de bir yandan sosyal demokrasinin bir yandan marksistlerin partisel birliği yönünde çeşitli girişimler var. Geçtiğimiz yıl SHP'den ayrılıp Yeni Oluşum adıyla partileşme çalışmasına girişenlerin bugünkü durumu nedir?

Türkiye koşullarında sosyal demokrat bir partinin kurulması bence mümkün değildir. Türkiye az gelişmiş bir ülkedir ve hem ekonomik bakımdan yetersizdir, hem de dünyada başka sömürü olanaklarına sahip olmayan ve dolayısıyla artı değerden işçi ve emekçilere olanak aktarabilecek bir ekonomik yapıya sahip olmadığı için sosyal demokrat parti kurulması mümkün değildir. Sosyal demokrat partiler daha çok ileri kapitalist ülkelerin, ileri sanayi ülkelerinin ortamlarında ortaya çıkan siyasal hareketlerdir ve burjuvazinin yedek partileridir, burjuva iktidarlarını sürdürmeyi amaçlayan partilerdir.

Ancak, sömürge sistemini sürdüren ve daha sonra da yeni sömürgecilik sistemiyle bütün dünyadan kaynak aktarma olanağına sahip olan ekonomilerin bulunduğu ülkelerde kurulabilir ve gelişebilir. Türkiye'de yanlış bir imajla önce CHP sosyal demokrat bir parti olduğunu kitlelere benimsetmeye çalıştı. Oysa CHP ne kuruluş ne de dayandığı taban itibarıyla, özellikle de izlediği politikalar itibarıyla hiçbir zaman sosyal demokrat bir parti olmamıştı. 1960'lı yıllarda kurulan TIP'in gelişmesi karşısında korkuya kapılan burjuvazi CHP eliyle bu gelişmeyi durdurabilmek için 'Ortanın Solu' kavramını ortaya atmıştır. O gülerde çok iyi hatırlıyorum, Nihat Erim, İsmet Paşa'ya "gerekirse, toplum buna ihtiyaç duyarsa partimize sosyalist bir partide diyebilirmeliyiz Paşam" dedi. "Biz kendimize sosyalist demenin yolunu kapamayalım". Yani şunu demek istiyordu, eğer TIP gelişip güçlenirse o zaman biz kendimi-

ze sosyalist adını da verebiliriz. Bunu şunun için söylüyorum, CHP hiçbir zaman sosyal demokrat bir parti olmadı. TİP'in gelişmesini durdurmak için böyle bir oyun oynadı. Zaten dayandığı taban, yapısı ve programı itibarıyla de olmamıştı. SHP'de bu hareketin mirasçısıdır. Türkiye'de burjuvazinin sadık bir partisidir. Onun menfaatlerini koruyan bir partidir. Ancak, Türkiye'de son 40-45 yıldır sürekli bir demokratik gelişme var ve kitlelerin bu yönde özelemleri ve talepleri söz konusu. Bu özelem ve talepleri kontrol edebilmek için SHP adeta bir tarihsel misyon yüklenmiştir. CHP'nin devamı olan SHP bu demokrasi özelemi taşıyan kitleleri pasifize etmeye çalışan bir hareket konumundadır. Ama bu demokrasi isteği sürekli gelişmekte ve yükselmektedir. Adeta kitleler bize Türkiye'de bir demokratik devrim ihtiyacını belirtmektedirler. Politika "bizim bugünkü ihtiyacımız toplumda demokratik bir devrimdir", "Türkiye'de demokrasiyi bütün boyutlarıyla yerleştirecek ve yaşatacak bir değişim sağlanmalıdır" demektedirler. Ama, tabii bu hareket bir süreç olarak gelişmektedir. Şimdi, artık SHP'nin de bu kitleleri tatmin etmediği ve onların ihtiyaçlarına cevap veremediği ortaya çıktığından bir ayrışım olmuştur.

Demokrasiyi isteyenler, özleyenler, ülkeye böyle bir demokratik devrimin yapılmasını isteyen kitleler yeni bir arayış içindedirler. İşte bu arayışı görerek, bunlara uygun bir örgüt yaratmak, bu harekete uygun bir örgüt yaratma zarureti karşımıza çıkmıştır. Sanırım insanlık tarihi boyunca, toplumsal gelişmeye ve değişmeye iradi biçimde yön vermek, onu insanların ya da grupların iradesine göre yönlendirmenin örneği hemen hemen hiç yoktur, olmamıştır. Toplumsal olaylar gelişir, birikir ve belli bir düzeye gelir, o aşamada o hareketin öncüleri ve kadroları çıkar o hareketi nihayete erdirirler. Ancak tarihte bir tek örneği vardır diyebilirim, Lenin'in öncülüğündeki Sovyet Komünist Partisi'nin yaptığı devrimdir bu. Bu devrim iradi bir devrimdir ve önceden örgütlü, bilinçli, planlı bir şekilde yönlendirilmiş bir devrimdir. Bunun dışında hiçbir hareket örnek olarak gösterilemez tarihte. Günümüzde de artık önemli olan toplumdaki bu gelişmeleri kavrayabilmek ve bu gelişmelere uygun siyasal mücadeleleri örgütleyebilmektir.

Şimdi günümüzün en önemli özelliği budur. Ve sanırım Türkiye'de marksistlerin oturup düşünmesi gerekecek. Eski alışkanlıklarını bir tarafa bırakmaları, kendi iradeleri ile topluma yön vermek, yani diyelim dışarıdan işçi sınıfına, emekçi kitlelere bilinç aktarma düşüncesini ve inancını bir tarafa atmaları lazım. Kitlelerin belli bir tarihsel koşuldu, belli bir dönemde bir birikimin geliştirilmesi konusundaki özelemlerini kavrayarak ona bir örgütlü bir öncülük yapmayı benimsemeleri gerekir. Yoksa, ben bir örgüt kuracağım ve bu örgüt, kitleleri bilinçlendirecek, uyandıracak ve dışarıdan ona bilinç taşıyacak ve yavaş yavaş işçi ve emekçi sınıflar kendiliğinden sınıf yerine, kendisi için sınıf haline gelecek, ondan sonra da ben hazırladığım programı yaşama geçireceğim. Yani iradi bakımdan, kendi irademe uygun olarak toplumda dönüşümler yapacağım. Bu devir artık kapanmıştır ve günümüzde geçerli değildir. Günümüzdeki sosyolojik tahliller, günümüzdeki marksist bilimin yönelimleri çerçevesinde yapılan değerlendirme kitlelerin özelem ve isteklerine uygun öncülük yapma veya onlara yardımcı olma, onlara örgütlü bir mücadeleye katılarak özelemlerini gerçekleştirebilmek için ona katılabilmelerini sağlamada yardımcı olma işlevidir. Böyle önüne geçmek, onu bilinçlendirmek değildir. Bu nedenle ben Türkiye'de demokrasiyi isteyen ve demokratik bir devrimin yapılması özelemini taşıyan kitlelerin, SHP'den ayrılıp boşta kalan kitlelerin bugün bu genel yönelimini tespit ederek, onlarla birlikte, onların isteğine uygun bir örgütlenmenin içine girmeyi kendi marksist anlayışına göre uygun buldum.

Yeni Oluşum?

Yeni Oluşum böyle bir harekettir. Yani Türkiye'de demokrasiyi bütün boyutlarıyla, kitlelerin özelemi olan demokrasiyi kurmayı amaçlayan bir hareket olacaktır. Kitlelerin demokratik devrim isteğini yaşama geçirmeyi amaçlayan bir hareket olacaktır. Bir marksist parti olmayacaktır, bir sosyal demokrat parti olmayacaktır. Geçenlerde bizimle konuşmaya gelen bir marksist profesör arkadaşımız bizimle ilgili üç ayrı süreç belirledi. Süreçlerden birisi bir sosyal demokrat hareketin oluşuyor olması ve marksistlere 'gelin katılan' demesi. İkincisi, mark-

sistler bir parti kurmaktadır ve sosyal demokratlara 'gelin katılın' diyorlar. Üçüncüsü ise benim, diyelim düşünce öncülüğü ya da düşünce babalığı yaptığım demokratik devrim hareketine katılma ve bu demokratik devrim hareketini örgütlenme düşüncesidir. Ben, bu üçe ayırmanın biraz fazla geldiğini, çünkü sosyal demokrat hareketin, marksistler 'gelin katılın' diyen bir sosyal demokrat hareketin olmadığını düşünüyorum. Fakat çok yetenekli, çok güçlü ve çok iyi yetişmiş bir marksist kadro vardır Türkiye'de. Son 30 yıllık bir zaman dilimi içinde Türkiye'de çok değerli marksistler yetişmiştir. Çok yetenekli, bilgili, cesur ve gözünü budaktan esirgemeyen değerli kadrolar vardır. Ama sadece kadrolar vardır. Şimdi bugün marksistlerimiz özellikle legal ve geniş tabanlı yığınsal marksist parti kurmayı öngören marksist arkadaşlarımız, böyle bir geniş tabanlı bir marksist parti kurmayı düşünüyorlar. Bu partinin tabanı ve kucaklayacağı yığınlar nasıl olacak bilmiyorum. Yani marksist bir parti kurulacak. Marksist parti kadro partisidir, sınıf partisidir ve dar bir kadro partisi olarak kılmaya mahkumdur. Bu dar kadro partisi görevi itibarıyla bir nevi, diyelim, ancak sınırlı bir çalışma alanına sahiptir. Ve geniş kitleleri kucaklayacak bir hareket haline dönüşmesi mümkün değildir. Eğer saf, ideolojik bir marksist parti kurmayı düşünüyorlarsa öyle sonuçlanacaktır. Bunun dışında ben, yığınsal bir parti kurulabileceğine inanmıyorum. Hem yığınsal olacak, hem marksist olacak aklım yatmıyor. Galiba Doğu Avrupa'daki gelişmeleri örnek alarak, ondan esinlenen bir düşünceyle Türkiye'de böyle bir şeyi yaşama geçirmeyi düşünüyorlar. Oysa orada marksist partiler, aşağı yukarı kırk yıllık bir dönem için iktidarda kalmışlardır. Ve hiç olmazsa geniş bir sempatisan kitle, geniş bir üye tabanı sağlamışlardır. Şimdi en zor koşullarda olan parti bile seçimlerde yüzde 12-yüzde 13 oranında oy almaktadır. Önemli bir şeydir, az bir şey değildir, bu partilerin kitle tabanı bulmaları mümkündür. Fakat Türkiye için bu mümkün değildir. Türkiye'de marksist hareket, TİP'i eğer sayarsak, en uygun koşullarda, Türkiye'deki bütün marksistlerin desteklediği, hatta Türkiye'deki radikal solun, demokrat ilerciler aydınların desteklediği bir dönemde

bile, seçimlerde topladığı oy oranı yüzde 3'ü geçmemiştir. O halde böyle legal marksist bir parti Türkiye'de marjinal kalmaya mahkumdur. Yapacağı tek şey oturup fikir üretecektir ve düşünceler yansıtacaktır topluma, bunun dışında hiçbir hizmeti olmayacaktır.

Yeni Oluşumun tarif ettiğiniz çerçeveye oturduğunu ifade ediyorsunuz. Marksist parti ile Yeni Oluşum arasında temel farklar, ana başlıklarla nelerdir?

Yeni Oluşum bir kitle tabanına sahiptir. Yani kitlelerin bir hareketidir. Oysa marksist parti bir marksist kadronun hareketi olarak ortaya çıkmaktadır. Aradaki en büyük fark budur. Bu yeni oluşumun kitle hareketini anlayan bazı marksistler, bu harekete destek vermek, yardımcı olmak, örgütlenmesine katkıda bulunmak için ortaya marksist hüviyetleriyle çıkmışlardır. Örneğin ben bu hüviyetimle çıktım. Onların ilk kongresinde konuştuğum zamanda marksist olduğumu, marksizmi bütün kalbimle, beynimle, benliğimle benimsediğimi, tüm toplumsal tahlillerimi marksist dünya görüşüyle yapacağımı ama marksist olmanın sadece gidip bir marksist partinin üyesi olmak anlamına gelmediğini, böyle bir kişinin toplumdaki gelişmeleri görerek o anda en ileri hareketin içinde örgütlenmek ve o hareket içinde çalışmanın gerektiğini söyledim. Onun için aradaki en büyük fark birinin bir kadro hareketi, öbürünün kitle hareketi olmasıdır.

Sosyal demokrasinin ideal ölçülerde Türkiye'de kurulma ve yaşama şansı olmadığını söylediniz. Ancak yeni oluşumun ise ideal sosyal demokrasiye yaklaşma ihtimali en yüksek olan bir alternatif olduğunu düşünüyorsunuz. Bu çerçevede yeni oluşumun kendine almayı düşündüğü program sosyal demokrasinin bilinen programlarının dışında bir program mı? Yoksa bu, Türkiye'de olabildiğince radikal bir noktaya çekilme iyniyetini ifade eden bir program mı olacaktır.

Eğer isim takmak gerekirse radikal-demokrat bir parti olacaktır. Ya da devrimci-demokratik bir program olacaktır. Türkiye'nin bu günkü koşullarında demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla yerleşmesi için her türlü önlemi alacaktır. Özellikle demokrasiye ağırlık verecek ve sivil bir toplumun

oluşması yönünde bir mücadele verecektir. Programı itibariyle, ekonomik programı itibariyle marksist partilerden farklı olacaktır. Yani marksist partilerin düşündüğü üretim araçlarının toplumsal mülkiyete geçmesi sorunu burada öncelik alan bir sorun olmayacaktır. İkincisi, kuşkusuz çağdaş demokratik bir parti olacağına göre sosyal haklara yaşama geçirilmesi için öncelik verilecektir. Özellikle insan haklarına en geniş boyutlarıyla yer verecek olan bir programa sahip olacaktır. Onun için ne sosyal demokrat bir program ne de marksist bir program diyeceğim bu hareketin programına.

Yeni Oluşumla yasal marksist parti girişiminin birleşmesinin, bu anlattıklarınızdan bazı problemleri olabileceği gözüküyor. Yeni Oluşumun marksistlere böyle bir çağrısı var mı? Yeni Oluşumla yasal marksist parti süreci birleşebilir mi? Eğer birleşirlerse bunun zemini ne olabilir?

Yasal marksist partinin bir örgüt olarak partiye dönüşmüş yeni oluşum hareketiyle karşı karşıya oturup bir pazarlık içine girmesi ve sonuçta iki hareketin ya da partinin birleştirilmesi biçiminde bir araya gelmeleri mümkün değildir. Kesin olarak. Çünkü temelde birbirinden farklı iki harekettir. Bu hareketlerin siyasal programları birbirinden farklıdır. Ancak, Yeni Oluşum marksistlere açık bir partidir. Marksistlerin bu harekete katılmaları ve bu kitle hareketine örgütlü bir yapı kazandırmaları gibi bir işlevi olduğu inancındayız. Onun için marksistleri parti olarak değil, birey olarak çağırıyoruz.

Parti içinde farklılaşmalar söz konusu olduğunda farklı projelerin ileri sürülmesi ihtimal dahilinde değil mi?

Farklı projelerin ileri sürülme ihtimali ancak tabanın, hareketin, hareketi yaratan kitlenin yapısı ve özlemlerini bilmeyen, ondan kopuk kişilerin ortaya attığı görüşler tarzında kalabilir ki, kitlenin bunu benimsemesi mümkün değildir.

Peki bu düşündüğünüz partiyi, mevcut sosyal demokrat partilerden hangi noktalarda ayırıyorsunuz birkaç cümle ile anlatır mısınız?

Mevcut sosyal demokrat partiler devlet partileridir. Yani devletin çerçevesini çizdiği birer siyasal partidirler. Ve devletin menfa-

atlerini koruyan, devleti yücelten, devletin empoze ettiği politikaları savunan hareketlerdir. Örneğin, bugün SHP kendine sosyal demokrat parti diyor, Doğu'da gelişen olaylara karşı son derece katı bir tutum içindedir. Doğu'daki olayların en ağır askeri yöntemlerle çözümlenmesini ısrarla talep etmektedir. Oysa bu da devletin ön gördüğü bir politikadır. Bu partilere devlet görüş empoze etmektedir, biçimsel faaliyetleri dışında. Temel politikalarını devlet tayin etmektedir. Yani devletin içine yerleşmiş olan belli odaklar vardır. Bunlar çeşitli isimlerle anılan odaklardır. Bu odaklardan gelen kişilerin ve görevlilerin verdiği bilgilere göre hareket eden partilerdir. Süleyman Demirel politikasını buna göre tayin etmektedir, İnönü politikasını buna göre tayin etmektedir. Örneğin, Azarbaycan olayları oluyor, buna karşı alınacak tavır devletin içindeki örgütlerden gelen kişiler empoze etmektedir. Keza Batı Trakya'daki ya da Bulgaristan'daki Türkler'e karşı nasıl politika izlenmesi lazım geldiğini bunlar tayin etmektedir. Oysa bahsettiğim Yeni Oluşum ya da ulusal demokratik hareket ya da radikal demokratik hareket, Türkiye'deki nesnel demokratik gelişmeler ve toplumsal gelişmelere uygun politikalar üretmeyi devletin dışında ve ondan bağımsız bir parti olarak işlev yapmayı benimsemiş bir hareket olacaktır.

İleri kapitalist ülkelerin "ideal sosyal demokrat partilerince" oluşturulmuş bulunan Sosyalist Enternasyonal, SHP'gibi partileri bünyesine neden alıyor?

Sosyal demokrasinin iki yüzlü ya da ikircilikli bir politika izlediğini, burjuvazinin yedek bir siyasal hareketi olduğunu daha önce konuştuk. Bütün ileri kapitalist ülkelerde bu ikircilikli politikasını her zaman sürdürmektedir. Bir yandan işçi ve emekçi sınıfların menfaatlerini savunan, demokratik hak ve özgürlüklerini savunan bir yapı içindedir. Diğer yandan sermayenin menfaatleri en ileri dünyada savunan tutumları da her zaman sergilemektedir. İkili yapısı vardır. Her tutumuna bu yansımaktadır.

Yasal Marksist Parti girişiminden Yeni Oluşuma birleşme yönünde bir çağrı gelirse tutumunuz ne olur?

Birk ere Yeni Oluşum bir kitle hareketi, Legal marksist parti ise dar kadro partisidir.

Onların bir araya gelip pazarlık yoluyla, iki parti olarak birleşmeleri mümkün değildir. Bu yapılanmaların nitelikleri birbirinden tamamen farklıdır. Ancak Yeni Oluşum tek tek marksist partilerin katılımına açıktır. Marksistler katılıp ideolojik, siyasi ve örgütlenme yapabilir, ortaya koyacakları yenilikleriyle çeşitli düzeylerde yönlendirme yapabilirler. Böyle bir işlev üstlenmeleri mümkündür.

Marksist olduğunuz biliniyor. Neden marksistlerle beraber değilsiniz, onlardan umudunuzu kestiniz mi?

Umudumu kesmedim. Bütün kalbimle, benliğimle marksistim. İnancım o yöndedir. Bütün siyasal ve sosyal tahlillerimi marksist bir temele dayandırmakta ısrar ediyorum. Anlayışına göre şimdiki nesnel koşullarda Türkiye'de marksist bir partinin etkin olması mümkün değildir. Marjinal, dar bir kadro partisi olarak kalmaya mahkumdur. Oysa toplumun son derece önemli demokrasi ve insan haklarına ilişkin sorunları vardır. Bunların üstesinden gelebilmek için mutlaka kitlesel desteğine sahip ve parlamentoda etkinliği olabilen bir siyasal partiye ihtiyaç vardır. Dar kadroya dayalı marksist sınıf partisinin bu görevlerin üstesinden gelmesi mümkün değildir. Bundan ötürü eski yol arkadaşlarımdan ayrılmış bulunuyorum. Marksist yasal parti deneyimi yaşadıktan sonra eski arkadaşlarımla bana iltihak edeceklerine inanıyorum.

Sovyetler Birliği'nde Gorbacov'un göreve gelmesiyle '85'den sonra sosyalist dünyada olanları nasıl karşılıyorsunuz?

Gorbacov'un önderlik ettiği açıklık ve yeniden yapılanma hareketi aslında yeni bir çıkış, yeni bir hareket değil, yıllardır biriken sosyalizmin aksaklık ve sorunlarının sonuçta ortaya çıkması olayı etrafında ele alınması gereken bir sorundur. Gorbacov, ortaya çıkana öncülük etmektedir. Politik bir program yaşamdaki sonuçları ile değerlendirilir. Eğer yaşam ile uyuyor ise olumlu, değilse olumsuz olduğu hükmüne varılır.

70 yıl boyunca ekonomik, siyasi, toplumsal alan ve parti bünyesinde muhtelif sorunlar çıkmıştır. Yeniden yapılanma hareketi sosyalizme yeniden bir küme kazandırma girişimidir. Örneğin üretim araçlarındaki toplumsallaşma ile sömürünün yok olacağı sa-

nalmıştır. Ancak artı değere el koyma şeklindeki sömürü farklı şekillerde ortaya çıkabilmiştir. Karaborsacılık, özel menfaat uğruna liderliklerin kendilerine kaynak aktarması, vb. açık ve dolaylı bir sömürüdür. Reel sosyalizm bunun üstesinden gelememiştir. Düzeltmeye ihtiyaç vardı ve bu kaynakların heba edilmesini önleyecek bir yöntem gerekli idi. İşte çoğulcu bir sistem içinde, farklı partilerin işçi sınıfı ve toplum adına bunun murakabesini yapabilecekleri şartlar oluşmaktadır. Bürokrasinin ayrı bir katman olarak ortaya çıktığı çok açıktır. Bunlar devleti tamamen kendi denetim ve yönetimleri altına almışlardır. Bunun değiştirilmesi, eksikliklerin giderilmesi gerektir. Yaşamla bağdaşmayan olumsuzluklar vardır. Bunların aşılabilmesi ve sosyalizmin gerçekten insanlığın en yüce, en ideal bir toplum düzeni haline gelebilmesi için, şimdiye kadar verilen yanlış mesajların düzeltilmesi gerekiyordu. Kitlelerin sönen umutlarını yeniden canlandırmak görevi de ilk sosyalist devlete ve onların önderliğine düştü.

Ulusal soruna sosyalizmin getirdiği çözüm son derece akılcı ve gerçekçi olmasına rağmen, uluslar arasındaki eşitliğin sağlanamaması ve cumhuriyeti oluşturan ulusların tüm haklardan eşit şekilde yararlanamaması, eşitsiz gelişmenin ortaya koyduğu bazı sorunlar olmuştur. Bugün çeşitli cumhuriyetlerde uç veren milliyetçi eğilimlerde eşitsiz gelişmenin önemli bir payı vardır.

Sosyalist ülkelerdeki gelişmeler bir gerçeği daha ortaya koymuştur. O da ekonomik ve sosyal hakların olmadığı, insanların kendi kaderlerini belirleme hakkına çok önem verdikleri ve bireysel özgürlüğün belirleyici bir özellik taşıdığı hususudur. Örneğin D.Almanya'da bütün sosyal haklar tanındığı halde (iş güvencesi, sağlık güvencesi, konut edinme güvencesi, vb.) ve fert başına ulusal gelir 10.000.-\$'ı aşmasına rağmen insanlar özgürce davranabilmek ve kendi kaderini özgürce belirlemek amacıyla iktidara karşı kitlesel eylemlere başvurabilmişlerdir. Bu deneylerden yararlanarak çağdaş marksist partilerin ekonomik ve sosyal programlarının yanısıra, insan hak ve özgürlüklerine de büyük ölçüde önem vermeleri gerekir.

Gorbacov'un çıkışıyla beraber sosya-

lizmle kapitalizmin bütünleşmeye doğru gittiği ileri sürülüyor.

Çeşitli yorumlar var. Sosyalist ekonominin iflas ettiğini ileri sürenler de var. Bir çok marksist çevrede Gorbacov'un kapitalizmi restore ettiğini söylüyorlar. 70 yıllık uygulamadan sonra sosyalist ülkelerdeki işçi ve emekçiler, sosyalistler, kazanılmış bir çok sosyalist hakkın ellerinden alınıp gaspedilmesine müsaade etmeyeceklerdir. Bugün SSCB'de hiç kimse rejimin değiştirilip burjuva mülkiyet ilişkilerinin yerleştirilmesini talep etmiyor. 250-300 milyon nüfuslu bir toplumda istisnai görüşler olabilir. Ama gelişmeleri onlar belirleyemez. Doğu Avrupa ise farklıdır. Sosyalizm bu ülkelerde kendi iç dinamikleri ile kurulmadı. SSCB'nin desteği ve dayatması ile oluşan rejimlerdi. Baskıcı oldular. Özgün modeller yaratamadılar ve kitlelerin tepkisini çektiler. Bu ülkelerde sosyalistler yeniden örgütlenerek, çıkan sorunlara getirecekleri çözümlerle yeniden itibar toplayacaklardır. Çünkü o ülkeleri yeni sorunlar bekliyor. Bunun için insanlar yeni deneyleri yaşayıp tekrar sosyalizme dönecekler. Bir anlamda bu deney zorunlu idi. Kapitalizmin parlak vaatleri geçici bir durum, hayal olacaktır. Bunu yaşayıp sosyalizme dönecekler. Çünkü sosyalizm insanlık idealinin en mükemmel ifadesidir.

Sosyalizm ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını tanıdı ve en iyi şekilde çözdü diyoruz. Ama uygulama ve yaşananlar pek böyle olmadığını gösteriyor. Ne düşünüyorsunuz?

Eski normlar içinde yer alan partiler bazı şeyleri empoze etmişlerdir. Halklar şimdi kendi deneyleriyle ayrı cumhuriyetler olarak yaşamanın gücünü görecektir. SSCB'de çeşitli halklar daha ulus bile olmadan sosyalizm ile karşı karşıya geldiler. Sosyalizm bunlara bir uluslaşma imkanı sağladı. Şimdi bu toplumlarda bağımsızlık bir özelemler olarak başlamıştır. Ama zamanla bunlarda aşılacaktır.

Türkiye'de Türk ve marksistleri nasıl örgütlenmelidir? Bir partide birleşmeleri mümkün mü?

Her ikisi de kendi siyasal çizgisine uy-

gun çeşitli hareketlerin içerisinde yer almışlardır. Nesnel durum budur. Ama birlik nasıl olur dersiniz, kanımca sorununu çözmeyi ve ona demokratik, yasal, adil bir çözüm bulmayı amaçlayan marksistleri toplumdaki genel gelişmeleri ve demokratik birikimleri hesaba katarak kendisine en uygun çalışma biçimini oluşturabilir ve oluşturmalıdır. Bir kural koymak mümkün değildir. Reel durumda bunu yansıtmaktadır.

Kamuoyunda bir parti tartışması var?

Yeni Oluşum genel olarak Türkiye'deki demokratik hareketin bir örgütü olarak ortaya çıkıyor. Bu hareket demokrasiden beklentisi olan Türk ve bütün halkın bir partisi, bir hareketidir. Ancak, demokratik hak ve özgürlükler konusunda çok daha duyarlı olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu hareket büyük kitlesel bir destek görmüştür. Aynı zamanda yetişmiş kadrolarda bu harekette yer almışlardır. Batıda da güçlü bir taban desteğine sahip olmasına rağmen aydın kadroların desteği çok cılız olmuştur. Bunun da nedeni Türkiye'deki şöven-milliyetçi şartlanmadır ve demokrasinin bir bütün olarak algılanmamasıdır.

Son olarak, bir yıldır süren, değişik marksist çevre ve kişilerin yürüttüğü Kuruçesme birlik süreci hakkındaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Marksistlerin birliği konusu Türkiye'de fazlasıyla idealize edilmiştir. Somut gerçekler üzerine düşünülmemiş, tüm marksistlerin bir araya gelebilecekleri özlemi varsayımıyla girişimde bulunulmuştur. Oysa Türkiye marksist hareketini oluşturan çeşitli grupların birbirine karşı olan konumları ve ön yargıları gözönünde bulundurulduğunda bunun sanıldığı kadar kolay olmayacağı hemen anlaşılır. İşte Kuruçesme tartışmaları bu gerçeği ortaya koymuştur. Kuruçesme iki ayrı genel alanı belirlemiştir. Bir yanda eski normlara bağlı ortodoks marksistler kümesi, diğer yanda da yenilenmeyi ve yeniden yapılanmayı değişik biçimde algılayan marksistlerin kümelenmesi bulunuyor. Bu iki gruptaki hareketler belli bir süreç sonunda kendi aralarında bir birliğe gidebilirler. Ama tüm marksistlerin birliği mümkün değildir.

kuruçeşme'den yasal partiye

Doğrusu Kuruçeşme'den çok büyük şeyler umduğumu söyleyemem. Özellikle toplantıların dar bir çevre ile sınırlı kalacağı belli olduktan ve devrimci-reformist tartışmalarının gündemin hemen tümünü kaplamaya başlamasından sonra üretken bir yola girmediğimizi biliyordum. Ama dışarıdan Kuruçeşme'ye atfedilen misyon, zaman zaman benim içerden bakarak yaptığım değerlendirmenin ötesine geçtikçe, acaba fazla mı ince eleyip sık dokuyorum, dediğim oldu. Bence Kuruçeşme'nin önemli özelliklerinden biri, katılanların yapısından kaynaklanıyordu. Bilindiği gibi büyük çoğunluk başlıca yayın planında olmak üzere, bir tür "profesyonel devrimci" gibi yaşamını sürdüren arkadaşlardan oluşuyordu. Hemen hepsi geçmiş dönemden kalan, anlamlı derecede dar ve statik kadrolara hitap eden yayınların yöneticileri ya da yazarlarıydı. Kuşkusuz bu özellik aynı zamanda bir yetkinliği de beraberinde getiriyordu. Birbirlerini kolay anlıyor, saatler boyu hiç bıkmadan tartışabili-

yor, kolayca ortak formülasyonlar üretebiliyor, kolay yazıyor ve yayınlıyorlardı. Gerçekten de bu kadar dar olanaklarla, saat hesabına vurulunca enternasyonallerle boy ölçüşebilecek boyutlarda siyasi tartışmayı yürütmek ve yayınlamak başlıbaşına bir başarıydı, üstelik geçmiş alışkanlıkların çok üstünde bir anlayış ve hoşgörüyü de ihmal etmeden. Ne var ki, bütün "profesyonel deformasyon" örneklerinde görüldüğü gibi bu yetkinlik zaman zaman asıl amacın önüne geçiyor, tartışma üretmek ve onları yayınlamak kendi başına amaç haline geliyordu. Ortak dil, ortak geçmiş, ortak siyasal jargon, kolay iletişimi sağlıyor ama aynı zamanda kendini dışarıya kapayan bir özel subkültürü de oluşturuyordu. Grup giderek kendine yapay bir kimlik atfediyor ve süreklilik kazanma, kurumlaşma eğilimleri asıl amacı gölgeliyordu. İlk girişimde imzası bulunan 18 kişinin (Birlik İçin Girişim) genişlemesi ve daha sonra oluşan Birlik Tartışmaları Düzenleme Kurulu (BTDK) ile

bütünleşmesi konusunda yaptığımız sonsuz tartışma turlarını başka türlü açıklayamayız. Aslına bakarsanız, BİG, BTDK gibi kısatmaların çabucak benimsenmesi, ifade kolaylığı sağlama çabası yanında bir ölçüde kendine kimlik atfetme eğilimlerinin işareti de sayılabilir (bu da bana ait bir mesleki deformasyon).

Şimdi bu oldukça homojen yapı içinde benim biraz yabancı kaldığımı itiraf etmek zorundayım. Herşeyden önce, iş saatlerine denk gelen uzun toplantılara katılma olanağım yoktu (sigara içmemem de grup homojenitesini bozan bir unsur sayılabilirdi). Bu yüzden zaten fazla tat almadığım tartışmalara kendimi kaptıramıyordum. Sol siyasetler içindeki karmaşık grup secerelerini bile doğru dürüst öğrenemedim. Benim için Kuruçeşme'nin işlevi, genel olarak yasal sosyalist parti hedefine yönelmiş gruplar ve bağımsız sosyalistler, daha farklı geleneklerin uzantısı ve bugün çeşitli dergiler etrafında kümelenmiş bulunan çevreler arasında köprü kurmaktı. Bu başı sonu belli projenin maksimum çerçevesi, kendilerini "devrimci" olarak niteleyen çevrelerin de katıldığı *yasal ve yeni* bir sosyalist parti idi. Burada yeni'nin altını özellikle çiziyorum, çünkü benim için ideolojik birliği şart koşan monolitik eski parti modellerinin varabilecekleri yer, bugün hep birlikte yıkılışlarına tanık olduğumuz partilerinkinden pek ötede değildi. Yaşama şansı olan, sosyalizmin evrensel sorunlarının, çıkmazlarının ve başarısızlıklarının özgürce tartışıldığı, hiçbir ideolojik ambargonun uygulanmadığı, yaratıcı düşüncüyü öne çıkaran, çok renkli ve sonuna kadar demokratik ve katılımcı bir parti idi.

Projenin bu maksimum çerçevesinin gerçekleşemeyeceği Kuruçeşme toplantılarının ta başında belli değil miydi? Bence değildi ya da bu olasılığın çok ağır bastığı belliydi ama yine de denemeye değerdi. Çünkü sosyalizmin yeryüzündeki bütün uygulama alanlarında, bütün partilerde ve düşünmeye yarayan organları dumura uğramamış bütün sosyalistleri de tepeden tırnağa sarsacak boyutlarda bir değişim yaşanıyordu. İster iyi ister kötü olsun bu olup bitenler hepimizi yakından ilgilendiriyordu. Hiç kimse artık dünyaya bundan bir-

kaç yıl önceki yerinden bakamaz da. Biz Kuruçeşme toplantılarına başladığımız zaman en az yarım asırlık Doğu Avrupa Komünist partilerinin eriyip gittiği aşama henüz başlamamıştı ama fırtınanın haberci sinyalleri ortaya çıkmıştı. Dünya böylesine geniş boyutlu bir siyasal ve ideolojik harmanlanma dönemine girmişken, bizim bugünün gerçeği ile doğrudan ilişkili olmayan ideolojik yaklaşım farklarını, birliğin önünü tıkayan değişmez engeller gibi görmemiz ve stratejimizi bu veriye dayandırmamız yanlıştı. TBKP'nin hiçbir ciddi özelleştire çabası göstermeden, aynı yönetim kadrolarıyla bir uçtan bir uca savrulması elbet derin bir güvensizlik kaynağıydı ve bu açığa çıkarılmalıydı. Kuruçeşme toplantılarını başlatan ilk ortak metinde esas olarak bu savrilmaya karşı ideolojik bir tavır ortaya konmuş, savunulan ortak ilkeler sıralanmış ve amaç şöyle formüle edilmişti: "...bu ilkeler doğrultusunda, ama bununla birlikte, bu ilkelere kısmen ya da tamamen katılmayan sosyalistleri dışlamaksızın, çalışmalarımızı örgütlü sosyalist kesimlere, örgütlerarası mekanda yer alan sosyalist kişi ve gruplara ve en geniş sosyalist kamuoyuna açarak, *birlik amacına katkıda bulunmak üzere aynı amacı besleyenlere birleşmeyi sağlayacak faaliyetleri düzenleyerek sonuç alıncaya kadar sürdürmek zorunludur*". Bu yaklaşım genel olarak doğrudu ama eksikti. Marksizmin önünü tıkayan evrensel sorunlar görmezlikten gelinmiş, karşısında tavır aldığımız ideolojik sapmaların altında yatan olup biteni kavrama, kendini yenileme çabası küçümsenmiş ya da bunlar eski şablonculuk anlayışının devamı olarak nitelendirilip mahkum edilmişti. Böylece ideolojik muhafazakarlığa prim verilmiş ayrışma ve arınma refleksleri güçlendirilmiş oldu. Nitekim kısa bir süre sonra "aynılar aynı, ayrılar ayrı" vb. dokunaklı sloganlar üreten bazı arkadaşlar, Kuruçeşme'nin asıl amacı olan "birleşme" hedefine ancak "ayrışma" ile varılabileceğini açık açık ileri sürmeye başladılar. Bir taraf "devrimcilik"le "reformculuk"u birbirinden ayıracak hassas yöntemler bulmaya kafa yorarken, öte taraf kendini savunmaya çalışıyordu. Oysa şimdi kim olduğunu çıkartmadığım bir arkadaşın söylediği gibi, devrimciliğin biraz reformculuğa, reformculu-

ğün da biraz devrimciliğe gereksinimi vardı. Bugün de var.

Böyle bir sentezin gerekliliğini, hatta kaçınılmazlığını savunanların bu yolda yeterli çabayı gösterdiklerini söyleyemeyiz belki. Ama belirleyici ve güçlü etkileşim alanı "ideoloji elden gidiyor, ona sahip çıkalım" biçiminde özetlenebilecek, gözlem ve kuşkudan çok, inancın yönlendirdiği "delikanlı" tavırlardı. Gerçekten de marksist geleneğin, özellikle Türkiye'deki en belirgin niteliği "ihamet'e ve 'sapma'ya karşı daima tetikte olmasıdır. Bu refleksler hemen her dönemde gelişme, koşulları değerlendirme, kendini yenileme reflekslerinden çok daha güçlü olmuştur. Marksist terminolojide birinci kategoriye ait sürüyle kavram icad edilmiştir de, kaba tabiriyle, ideolojik bunaklık ve budalalık kategorilerine ait fazla bir ifade zenginliğine ulaşılmamıştır. Kuşkusuz bunlar illegalitenin, Stalinizmin ve dar kadro partisi geleneklerinin eseridir ama artık Marksizm için neredeyse genetik bir hastalık haline gelmiştir, soya geçmiştir. Dünyanın her yerinde ama özellikle bizde, Marksizm'in uleması, her soruya bir "ayet-i kerime" ile yanıt verebilen "derin" hocalar gibi, "ustalar"dan, duruma ve düşüncelerine uygun özdeyişler ve referanslar bulup çıkarabilen, mümkünse buna biraz tarihi ayrıntı katabilen ve aktarmanın seceresini ezbere söyleyebilen bir "bilgin" tipidir. Bunda şaşılacak birşey de yoktur bence. Çünkü marksist teori ve pratiğin bilgisi geleneksel olarak böyle örülmüş, böyle aktarılmıştır. Ama böyle olduğu için de, bu değerli bilgi birikimini yaşamın somut gerçeği ile yoğurabilenler yanında, ayet ezberleyerek kestirmeden kendini yetiştiren ulema da çoktur. Bunların akli fikri getrospektif (geriye doğru) çalışır, gözlemler, yeni düşünce üretme ve yeni sentezler arama yeteneklerinden çok, "kitaba uymayan" sapmaları bulup çıkarma yetenekleri öne çıkar. Doğrusu, Kuruçeşme'de her iki kategoriden de epey arkadaşımız vardı. Bu yüzden Berlin duvarının yıkılması, marksist partilerin birbiri peşisıra çökmesi, devrimcileri reformculardan ayırma yolunda gösterilen azimli çabayı pek fazla etkilemedi.

Bu arada TKBP'de sürüp giden iç tartışma geniş boyutlara ulaştı, yönetime karşı

ciddi tepkiler oluştu, başlangıçta hepimizin eleştirilerine hedef olan program, tartışma odağından kendiliğinden uzaklaştı ama ayrışmadan yana olan arkadaşlar, "ideoloji sarraflığı" alışkanlıklarından hiç vazgeçmediler. Birlik toplantılarının son oturumlarında da "toplumsal devrimi ve sınıfsız toplumu" hedef alsalar bile, şu ya da bu şekilde önceden reformist diye tarif ettikleri çevrelerle aynı parti çatısı altında asla yer almayacaklarını tekrarladılar. Böylece, duvarda boylu boyunca "Bütün Dünya İşçileri Birleşin" afişi asılı duran toplantı salonunda, Türkiye'li "üç buçuk" sosyalistin, çok çok derin ideolojik nedenlerden dolayı birleşemeycekleri bir kez daha tescil edilmiş oldu. Bundan sonra ne olabilir? Doğrusu burası çok aydınlık değil. Şimdilik kaçınılmaz gibi görülen ayrışma, bir araya gelseler bile marjinalikten kolay kolay kurtulamayacak olan sol potansiyeli iki ayrı (belki daha fazla) yapı altında daha da marjinalleştirecek. Eğer yasal sosyalist parti projesi, beklenen, umulan optimum boyutlarda bir birimi içine alarak yola çıkabilirse, eğer bu birim yükselmekte olan toplumsal muhalefeti yönlendirecek bir güven yaratabilir ve eğer bunun dışında kalan "devrimciler", troçkist bir arkadaşın açık yüreklilikle söylediği gibi "işçi sınıfı reformist bir partinin denetimine gireceğine sağcı partilerin denetimin de kalsın daha iyidir" demezse, yasal sosyalist parti önümüzdeki yıl yapılması muhtemel bir erken seçime girebilecek örgütlenme düzeyine erişebilir. Erişir de ne olur? En azından sosyalistler televizyondan seslenme olanağına sahip olurlar. Bundan ötesi partinin işçi sınıfı ve onun yandaşları ile bütünleşebilmesine, halkın gözünde meşruiyet ve güven kazanabilmesine, sosyalizmin sorunlarına uluslararası ve ulusal düzeyde inandırıcı çözümler bulabilmesine, [] ile ilgili olarak, sosyal demokrat partilerin, resmi devlet tezinin kaba bir tekrarından öteye geçmeyen tavırlarına cesaretle karşı çıkmak, [] kendi inisiyatifini ve iradesini dikkate alan, özgürlükçü, insan haklarına saygılı, barışçı ve gerçekçi politikalar üretebilmesine bağlı. "Devrimci Blok" projesi ise, son toplantılarda kendini ilk kez açık şekilde tarif etmeye çalışmış olmakla birlikte, bence örgütlenme modeli bakımından

henüz netliğe kavuşmuş değil. Bildiğim kadarıyla içinde yasal partiye karşı olan tezlerle, bunu gerekli gören, partiye evrilmeyi amaçlamakla birlikte yasalık konusunu şimdiden belirlemeyen ve koşullara bırakan tezler, stalinist ve troçkist eğilimler bir arada. Bu arkadaşlar ortak bildirilerinde, yasal parti projesi çevresinde kümelenenleri "ulusal uzlaşmacı", kendilerini ise "toplumsal devrimci", diye tarif ediyor ve adeta sosyalistleri bu iki kutup arasında tercih yapmaya zorluyor. Bu bana göre haksız ve şematik bir genellemedir. Öte yandan, örneğin bir askeri darbe olasılığına karşı, sosyal demokratlarla ya da öteki burjuva partileriyle belli alanlarda işbirliği yapmayı "ulusal uzlaşma" diye nitelendiriyor ve bunu kategorik olarak reddediyorlarsa, Türkiye'de siyasal yaşama müdahale etmek, toplumsal muhalefete öncülük etmek gibi derhale yok demektir. Bu da bir yoldur kuşkusuz ve katıksız devrimciliğin onurunu taşıyorsak bu yoldan sonsuza kadar yürünebilir.

Yasal parti projesini gerçekleştirmeye çalışan kesim ise daha şimdiden, geleneksel "uzlaşmacılık" suçlamalarına hedef olmuş durumda. Yakında "revizyonizmin ve parlamenterizmin batağına saplanmak" gibi daha veciz suçlamaları da hak edebilirler.

Ben daha önce yazdığım ve söylediğim gibi, bu partinin tam da bazı arkadaşların eleştirel anlamıyla ifade ettikleri "Mevlana Tekkesi gibi", kendini sosyalist olarak tanımlayan, istisnasız herkese kapılarını açması gerektiğini düşünüyorum.

İçinde "toplumsal devrim" ve "sınıfsız toplum" perspektifini kollayanlardan, sosyalizmden sosyal demokrasinin az ötesinde birşeyler anlayanlara kadar, çeşitli kanatların bulunabileceği, ideolojik birlik ve bütünlük aramayan, taban inisiyatiflerine öncelik veren, sosyalist demokrasiyi önce kendi içinde uygulamaya çalışan çok renkli bir yapının daha gerçekçi olduğuna inanıyorum. Bu parti, mevcut parti ya da gruplardan herhangi birinin devamı ya da uzantısı olmamalı ve bunun tersi bir izlenime yol açabilecek her türlü çağrışımından kaçınılmalıdır. Bu titizliği partinin isminden, simgesine kadar her ayrıntıda göstermelidir. Partinin kuruluşunda, mümkün olan en geniş taban inisiyatiflerini öne çıkarmaya çalışmalıdır. Bu arada, bu projeye sıcak bakmayan, kendilerini ısrarla ayıran arkadaşlarla da, suçlamalarını elden geldiği kadar hoşgörü ile karşılanarak, her aşamada işbirliği olanakları aranmalıdır.

örgütsel gelişme birliği yakalamada bir imkandır

Gelinen noktada Kuruçeşme sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz? Olumlulukları ve olumsuzlukları nelerdi sizce?

Nisan başı itibarıyla sonuçlanacak olan Kuruçeşme ya da diğer adıyla BTDK sürecinin birçok olumlu yanları olmasına rağmen, siyasal birlik için gerekli olan ayrışmayı gerçekleştirebilecek bir teorik malzemeyi biriktirebildiğini söyleyebilmek çok zor. Bildiğiniz gibi, bizim çevre olarak savunduğumuz bir görüş var; sosyalist hareket yakın zamana kadar salt araçlarda tartışagelmış, bunun sonucu olarak da bugünkü yanlış temellerde bölünmüşlük ortaya çıkmıştır. Oysa sosyalistleri bölecek olan da, bir araya getirecek olan da hedefledikleri şey, yani toplum tasarımı olmalıdır. BTDK'nın tartıştığı konular içinde sosyalizm anlayışları da yer almıştır. Ancak verilen tebliğler açısından bakıldığında bu temelde bir saflaşmadan söz etmek mümkün de-

ğildir. Bir kere tebliğlere örgütler ya da gruplar içindeki farklı görüşler yansımıştır. Örgütler eski çizgileriyle tartışmalara katılmışlar, tebliğlerde ifadesini bulan saflaşmalar da bu çizgiler bazında olmuştur. Oysa esas olarak ekonomizmin ve sektörizmin belirleyiciliği altında şekillenmiş olan eski yapılar birbirleri karşısında farklarını oraya koyarlarken, kriter olarak amaçlara başvurdıklarından, büyük oranda sosyalist hareketin tekkeleri olmaktan kurtulamamışlardır. Eğer birlik tartışmalarında amaç birkaç tekkeyi bir araya getirip daha büyük bir tekke oluşturmak değilse, herşeyden önce bu sürecin, grupları tekke olmaktan çıkarmaya hizmet etmesi gerekir. Tartışmalar gerektiğinde grupları da bölecek bir temelde sürdürülürse birliğin teorik zeminini yaratmak mümkün olabilir. Bugün birçok sosyalistin pek kavrayamadığı, kavrayamadığı için de duygusal ve reaksiyoner bir

tepki gösterdiği birlik için bir ayrışmanın gerekliliği iddiası, burada anlam kazanmaktadır. Ayrışmak gerekmektedir, çünkü yanlış temelleri başka türlü ortadan kaldırmak mümkün değildir. Birlik tartışmalarına katılan TBKP'liler tarafından verilmiş tebliğler bunun somut örneğidir. Hemen her grupta olduğu gibi TBKP'de de farklı eğilimler vardır, ancak tebliğlere yansıyan TBKP'nin merkez görüşü olmuştur. BTDK, TBKP içindeki diğer eğilimleri tartışmalar içine çekemediği için de TBKP, bu süreçten bölünmeden çıkmıştır. Bu sonuç BTDK'daki birçok grup için geçerlidir.

Özcesi, süreçte yer alan bazı grupların sektörist ve dogmatizmle örülmüş dokularını dönüştürmek, yeni bir sentezde birliği yakalamak yerine kendi kimliklerini deklare etmeyi yeğlemeleri BTDK'nin zaafı olmuştur. D.Yol, D. Sol gibi çevreleri tartışmalara katamaması da BTDK'nin diğer olumsuzluklarıdır. En önemli eksikliği ise ayrışmanın amaç yerine araçlarda sınırlı kalması olmuştur. Bunun yanında bazı kazanımları da vardır. Birliğin bir yanlısına olmadığını ortaya çıkarmıştır. Artık kimse birlik ihtiyacının gerçek olmadığından bahsedemez. Süreç sosyalist kamuoyunda bir birlik umudu yaratmış, bunun sonucu olarak da çeşitli yerel inisiyatifler ortaya çıkmıştır. Yurtdışı inisiyatifi de bir diğer kazanımdır. BTDK'dan kaynaklanan bu inisiyatifler tartışmaların sonuçlanacağı nisan başında BTDK'nin son bulmasının nedenleridir. Bu süreç geçmişteki hataları tekrarlamaksızın eksikliklerini aşarak yeni bir biçimde ilerlemelidir.

Kuruçeşme'de iki eğilim ortaya çıktı; Devrimci blok ve yasal parti. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz, kendinizi nerede buluyorsunuz?

Ben, Kuruçeşme'den böyle iki eğilimin çıktığı kanısında değilim. Bir kere, devrimci blok diyenler arasında da epey yasal parti taraftarı var. Sallaşma biraz daha farklı sanırım. Birlik tartışmaları içinde bulunan bazı arkadaşlar BTDK sürecinin bir devrimci blok ortaya çıkardığı görüşünde olabilirler. Ama ben bu görüşe katılmıyorum. Bu tartışmalar demin de belirttiğim gibi amaca dönük bir ayrışma sağlayamamıştır. Bu yüzden de şu aşamada devrimci bir bloktan

bahsetmek mümkün değildir. Devrimci blok, birliğe giden yolda bir ara aşama olarak hedeflenebilir. Ama kesinlikle salt bir devrim-reform tartışmasıyla ortaya çıkmaz. Hatta bugün için böyle bir tartışma yanlıştır da. Öncelikle tartışılması gereken sosyalizm anlayışlarıdır. 70 yıllık ekonomizm ve dogmatizmden kopmadan istediğimiz kadar reformculuktan kopalım, dönüp dolaşıp gelinecek yer yine reformizm olacaktır. Ekonomizmin batağına saplanmış Üçüncü Enternasyonal partileri bugün İkinci Enternasyonal partileri ile buluşuyor. Demek ki reformculuktan köklü kopuş için de öncelikle ekonomizmden kopmak gerekiyor. Tabii ekonomizmden koparken, bu kopuşun hangi temellerde olacağı bizim yerimizi de tayin edecek, Marksizm-Leninizm temelinde bir zemin sunacaktır. Tam da burada TBKP'li arkadaşların ulusal mutabakatı öngören tebliğleriyle bir problem var. Monolitik partilere saldırıp çoğulculuğu savunurken Marksizmin-Leninizmin de aşıldığı gibi bir noktaya savurulmamak gerekiyor. Marksizmin aşıldığı bir durumda çağımızın sorunlarını Marksist teoriyle açıklamaya çalışmak gerçekten de dogmatizm olurdu. Ama kimse Marksist-Leninist teorinin insanlığın kurtuluşunu sağlayacak biricik teori olduğunu, bu teoriden uzaklaşıldığı ölçüde insanlığın kurtuluşu idealinden de uzaklaşılacağını gösteriyor.

BTDK'dan ulusal uzlaşma ve toplumsal devrim şeklinde iki eğilimin çıktığı söylenebilir. Ancak ulusal uzlaşma görüşünün bir bütün olarak TBKP'yi kapsadığını düşünmüyorum. Şüphesiz Doğu Avrupa'daki gelişmelerden en çok etkilenen TBKP olmuştur. Çünkü dünya kadar savunduğu sosyalizm anlayışının bu ülkelerde kitlelerini desteğini değil nefretini kazandığını, kardeş bildiği komünist partilerinin kendilerini feshettiklerini ya da sosyal-demokrat partiler haline geldiklerini görmüştür. Reel sosyalizmi sorgularken bilimsel sosyalizmi de sorgulama noktasına gelmeleri çok şaşırtıcı değildir. Ancak bu süreçte tüm TBKP'lilerin Marksizmi-Leninizmi Asarı Atika Müzesine gönderceğini de düşünmemek gerekir. Bugün bir başka problem de, BTDK içinde amaca dayalı bir ayrışma olması halinde bile anlamlı bir birlik için yeterli bir bileşimin

olmadığıdır. Sosyalist kamuoyundaki beklentilere cevap verebilecek kapsamlı bir birlik yerine birkaç çevrenin teorik tezlerdeki mutabakatı sonucu ortaya çıkan çok cılız bir birlik ancak hayal kırıklığı yaratır. Sosyalistler bunun bilinciyle, bileşimi istenilen düzeye çıkarıncaya kadar kamuoyunun karşısına birlik görüntüsüyle çıkmamalıdır. Aynı durup ortak davranmak anlamlı bir birliği kazanmak bakımından en doğru olanıdır.

Kuruçesme platformuna bundan sonrası için ne öneriyorsunuz?

Tartışma, sosyalistleri yanlış bölen temeller ortadan kalkana kadar sürmelidir. Ama bu yeterli değildir. Doğru temellerde birleşinceye kadar da devam etmelidir. Bu durumda tartışmanın eksenini sosyalist demokrasi oluşturmak zorundadır. Burada sağlanacak mutabakatlar bizi program tartışmasına götürebilir. Şüphesiz gündelik hayata müdahale edebilecek organizasyonlara gitmek gerekecektir. Ortaklaşa bir pratik faaliyet örgütlemekten bu organizasyona ulaşmak ise imkansızdır. Öyleyse bir yandan program tartışması yapılmalı, diğer yandan örgütler ya da gruplar arası eylem birlikleri gerçekleştirmeliyiz. Program tartışması, programatik temelde anlaşanların sürdürdükleri bir faaliyet iken, eylem birliği çok daha geniş kapsamlı düşünülmelidir. Hatta sadece sosyalist örgütlerle sınırlı kalmamalı, harekete geçirilebilecek bütün dinamikleri kucaklamalıdır. Eylem platformları her düzeyde birliği kapsayabilir, kapsamalıdır. Tabii ortak bir programı hedefleyenler için bu faaliyet, aynı zamanda ortaya çıkacak programın, faaliyet içindeki tüm unsurlarını benimseyip kabul edebilecekleri bir tartışmanın da zeminini yaratacaktır. Bir başka deyişle, eylemle birlikte ilerleyen program tartışmaları, onu teorik bir metin olmaktan çıkarıp mücadeleye ışık tutan politik bir metin haline getirecektir.

Program tartışması ve eylem, birliğe ilerlemenin önemli ayakları olmakla beraber, ortalaşa bir siyasal faaliyet ortaklaşa bir siyasal yayını da gerektirmektedir. Özellikle örgütsüz sosyalistlerin örgütlü bir faaliyet içine çekilebilmesi için böyle bir yayın gereklidir. Tabii ki öncelikle amaçta anlaşmış olmak gerekir. Yayın politikası da geniş

kadroların onayı alınarak oluşturulmalıdır. Aksi takdirde üvey evlat muamelesi görür ve işlevini yerine getiremez. Kısaca Kuruçesme'ye bundan sonrası için program tartışması, eylem birliği ve ortak bir yayın için gerekli organizasyonlara gitmesini öneriyorum.

Onbeş günlük gazete çıkarmayı planlıyorsunuz. Bu bir bakıma Yeni Öncü çevresinin içine dönmesi anlamına gelmiyor mu, bu tutum birlikle çelişmez mi?

Bir kere *Yeni Öncü* çevresinin içine kapandığını kabul etmiyorum. Yayın çıkartmanın bunun kanıtı olarak ileri sürülmesi doğru değil. Sanırım kendine dönüşün bir başka kanıtı da yok. Şüphesiz bir çevrenin çıkardığı yayın o çevrenin faaliyetine çeki düzen verir. Bu bakımdan yayın çıkartmakla kendimizi gözettiğimiz doğrudur, ama bunun birlikle çeliştiğini düşünmüyorum. Kaldı ki, biz yeni bir yayın da çıkarmıyor, bazı nedenlerle faaliyetine ara veren *İşçi Dünyası*'nı yeniden çıkarmayı planlıyoruz. *İşçi Dünyası* eskisinden biraz değişik olacaktır. Belki ismi bile değişecektir. Ama bütün bunlar bizim yeni bir yayın çıkardığımız anlamına gelmez. Bugün sosyalistler arasında, örgütlerin kendi süreçleriyle birlik süreci arasında ilişkinin kavranışında farklı görüşler var. Bazı sosyalistler örgütlü çevrelerin birliğin önünde engel olarak durduğunu söylüyor ve birliğin gerçekleşmesi için örgütlerin dağıtılmasını ya da en azından zayıflamasını öneriyor. Bazı sosyalistler ise -ki bu görüşe ben de katılıyorum- eğer gruplar birlikçi bir anlayışa sahipse grupsal varlığın güçlenmesi, birliğin çıkarıyla çelişmez, aksine birliğin olanağını artırır görüşünü savunuyor. Eğer birlik gerçekleşecekse, bu kesinlikle grupların üzerinden olacaktır. Ancak söz konusu örgütler eski dogmatik, tekkeci anlayışları aşmışlarsa, birliğin motor gücü olabilirler. Mezhepçi ilişkiler içinde birliğe yaklaşılması halinde ise buradan birlik çıkmaz, çıksa çıksa büyükçe bir tekke çıkar. Birlik sürecine giren örgütler öncelikle monolitik anlayışlarını terk etmek zorundadırlar. Birliğin kazanıldığı yerde kendi varlıklarına son vermeye, diğer sosyalistlerle birlikte bir üst sentezde buluşmaya hazır olmalıdırlar. Örgütsüz sosyalistler bir araya gelerek birliği oluşturamazlar. *Yeni*

Öncü çevresinin savunduğu sosyalizm anlayışı, dogmatizmi ve sektevizmi reddeden birlikçi anlayıştır. Birlik için oluşturulmuş platformlardan sonuç alınmaması halinde yenilerinin örgütlenmesini savunur. Örgütlerin birlikçi mi, yoksa kendi grup çıkarlarını her şeyin üstünde tutan, özdeşliğe dayalı birliği savunan monolitik yapılar mı olduğuna bakmaksızın gelişmelere karşı çıkmak, birlik ihtiyacını örgütsel zaafıların doğurduğu tezini savunanlar için anlaşılır bir şeydir, ama birliği sosyalizm anlayışı gereği savunanlar için örgütsel gelişme, birliği yakalamada bir imkandır.

Aziz Nesin ve Sadun Arenlerin yasal parti girişimlerini nasıl karşılıyorsunuz?

Sosyalist hareketi bölücü bir girişim olarak görüyorum. Henüz birlik tartışmalarının tükenmediği bir sırada gündeme getirilen bu girişim, peşine en çok TBKP ve TSİP ile -ki bunları da bir bütün olarak bu sürece çekeceği şüpheli- birkaç aydını takabilir. Neticede bu girişim, uzun zamandır gündemde duran TBKP-TSİP birleşmesinden öte bir anlam ifade etmeyecektir. Herhalde sosyalistlerin beklediği birliğin birleşimi bu değildir. Anlamlı bir birlik için radikal grupların da hiç değilse bir kısmının sürece katılmaları gerekir. Ancak böyle bir birlik sosyalizmin önünde duran teorik ve pratik sorunların üstesinden gelebilir. Bu girişim kendini esas olarak yasal parti ihtiyacıyla açıklıyor. Oysa birliği yasal parti zemininde zorlamak, sınırları daha baştan yasal parti geleneği dışındakilere kapatıyor. Birliğin kolay kazanılamayacağı ortada. Sabır ve yeteri kadar çaba gösterilmeden birliğe ulaşılamaz.

Yeni Oluşumcular Marksistlerle bir parti kurabilirler mi?

Bu soruya da cevabım yukardakine benzer olacaktır. Bazı Marksistleri de içeren böyle bir parti kurulabilir. İlk bakışta Marksistlere parlamenter olanaklar sunuyor oluşu nedeniyle oldukça cazip görünüyor. Ancak sosyalist hareketin küçük bir kesimini içerebilecek olan bu girişim de bölücü bir girişim olmaktan kurtulamaz. Kaldı ki, yasal parti ile meşruiyeti yakalamak anlayışı potansiyel bir yasalıcılığı içeriyor. Yasalci zemine kaymamanın garantisi toplumsal meşruiyet üzerine oturmaktan geçer. Bu noktada yasal bir parti gündeme gelebilir. Böyle bir konjonktürde parlamenter olanak varsa bunlar da reddedilmez.

Kuruçeşme'ye katılan çevrelerin tabanları faaliyetsizlik nedeniyle politika- kadan uzaklaşıyor. Bunun için ne yapmak gerekir?

Gündelik hayata birlikte müdahale edecek organizasyonlara gitmek gerekir. Artık sadece tartışmakla yetinmemeli, ortak iş de yapmalıyız. Kanımca Kuruçeşme'den umudu kesen sosyalistler kayda değer başka bir inisiyatif de göremedikleri için örgütsüzlüğü seçiyorlar. Bu kişilere tek tek örgütler cazip gelmiyor. Örgütsüzlük politika dışına itilmenin de yolunu açıyor. Bu nedenle salt birlik için mücadele vermek amacıyla bile olsa yapılara gereksinim olduğu gerçeği görülmelidir. Birliğin kendisi herhalde biraz daha zaman alacak, ama potansiyel anlamda bile bir inisiyatifin ortaya konabilmesi, örgütsüz sosyalistleri de faaliyetin içine çekebilecek bir örgütlenmenin yaratılması öncelikle yapmamız gerekendir.

devrim ve reform ayrımını yapacak olan devrimin kendisidir

Kuruçeşme süreci, birlik tartışmaları olarak başlamıştı. Ama tartışmacıların en sık kullandıkları sözcük *ayrışma* oldu. Bunun bir diyalektik gelişme olduğunu ileri sürebilecek durumda değilim. Şu söylenebilir: Süreç, başlangıçta tasarlananın ötesinde bazı yeni saflaşmaların da yolunu açmıştır. Bu da yararsız olmadığını gösterir. Tarihi bir fırsatın kaçırıldığını düşünen hiç kimse yoktursanırım.

Tartışmalar ilerledikçe birkaç öbek çıktı. Bir yanda, geniş bir yasal partinin kurulmasını öneren ve bunu çok kesin bir programatik anlaşmaya bağlı görmeyenler vardı: TSiP ve TBKP çevreleriyle bazı bireyler (birey?). Bunların karşısında, Kuruçeşme'yi sadece tek yönlü bir propaganda kürsüsü olarak kullanmayı deneyen bazı dergiler yer aldı. *Devrimci Mücadele*, kendi programını bütün bu karmaşık yapıya kabul ettirebileceğine sahiden inanmasıyla bu anlayışın en

tipik temsilcisiydi. Üçüncü ve en etkili öbekte ise, kendi tezlerini bu iki öbeğe karşı geliştiren ve birçok konuda ortak tebliğ sunan gruplar ve, evet, bireyler bulunuyordu. Sürecin en çok bu öbek için yararlı olduğunu söylemek gereki yor. Hem kendilerini başkalarına karşı tanımladılar, hem de kendi aralarında gerçek bir diyalog süreci, bir düşünce alışverişini başlatabildiler. Tartışmayı ve birlik eğilimini, Kuruçeşme'ye katılmayan gruplara doğru geliştirme çabasını da en çok onlar üstlendiler.

Söylemeye ve ayrı bir paragraf açmaya gerek var mı, ben birinci öbektim. Yasal particiyim. Şimdi bir yerde herkesin yasal partici olduğunu, olabileceğini söyleyenler de çıkacaktır. Özellikle üçüncü öbekten. Bu tanımın, yaşanan saflaşmayı çarpıttığı, asıl farklılığı gizlediği söylenecektir. Olabilir.

Nedir asıl farklılık? Reform ve devrim mi? Bu ayrımın sadece programatik tartışmalar

düzleminde yapılabileceğine inanmak, tarihsel sürecin karmaşıklığını ihmal etmek olur. Devrim ve reform ayrımını yapacak olan, devrimin kendisidir. Reformizm ve devrimcilik, harekettten önce değil, hareketin içinde: Reform, devrimin önünde bir engel haline geldiği anda. Bu noktada mıyız?

Düşünsel kökler açısından, bağlı olduğum üçüncü öbek açısından düşünmeye çalıştım. Devrimci bir döneme, devrimcilikle reformculuk arasındaki programatik ayrımı, *örgütsel* bir ayrıma dönüştürmeden girilirse, devrim fırsatı daha baştan kaçırılmış olmaz mı? Program, bir hedefler deklarasyonu olmasının ötesinde, kadroları ve etkileyebildikleri çevreleri devrime hazırlayan bir *eğitim aracı* da değil midir? Kitlelerin düzenle yüzleşmesini, düzenin sınırlarını ve daha da ötesini görebilmelerini sağlayan bir manivela da değil midir?

Böyle düşünen arkadaşların tarihe bir kez daha bakmalarını dilerim. Devrimci program (Nisan Tezleri) devrim patlak verdikten (Şubat) sonra şekillendi ve devrimci süreç içinde gerçek bir işlev kazandı. Biz farklı bir tarihsel dönemde yaşıyoruz üstelik. Devrimci programlar hep var, bırakın kaldıraç rolünü oynamayı, hangisi son otuz yıl içinde kitleleri kadrolardan ayırmaktan başka bir iş görebildi?

Bir yol bulmaya çalışıyoruz hepimiz. Sınıfsız toplum hedefiyle sınıflı toplum gerçeği arasında, bir teori olarak Marksizmle, bir pratik olarak sosyalizm arasında, kültürel öncülükle siyasal marjinalizm arasında. Jakobenizmi reddeden, tarihsel sürecin bütün dönemlerini bugünden görebildiğini iddia etmeyen, kitlelerin hayatını ilgilendiren kararların ancak bu kitlelerin hareketi içinde alınabileceğini kabul eden herkesin, program konusuna propagandist bir açıdan yaklaşmayı reddetmesi gerekir.

Kuruçeşme'ye dönelim. Tartışan tarafların tartışma yöntemleri arasında bir tür bakışimsızlık vardı. Birinci öbek, tezlerini daha çok batıda gelişmiş ülkelerde ve Doğu Avrupa'da yaşanan olaylara dayanarak oluşturmaya çalışırken, üçüncü öbek, belki de bir savunma refleksiyle, doğruyu bu olaylara *rağmen* yakalamak, olaylardan etkilenmeyen bir doğruya ulaşmak ister gibiydi. Ama savaşlar Majino hattında durarak, orada tahkimat yaparak kazanılmıyor. Durmak, düşünce alanında da gerilemek anlamına gelir. Düşmanın alanına, yaşanan gerçeğin bulanık, kaygan, ikizamanlı dünyasına sızabilmeliyiz. Ama bunun için, yabancı gerçeklerin, düşman doğruların da bizim alanımıza sızabileceğini peşinen kabullenmemiz gerekir.

Birinci öbek, yasal parti projesini, bir "özgürlük, insan hakları ve sosyalizm partisi" olarak tanımladı. Üçüncü öbeğin çoğunluğu, buradaki "sosyalizm" sözünü iştirmek istemiyor, duymazlıktan geliyor. Ama birinci öbek de Türkiye'de bir "özgürlük ve insan hakları" mücadelesinin kısa sürede düzenin sınırlarına dayanacağını, hatta ülke nüfusunun dörtte biri için çoktan dayanmış olduğunu fark etmemiş gibi davranabiliyor.

Ayrışma şimdilik tamamlanmış görünsene bile tartışma bitmedi. Birinci öbek, yasal parti tanımındaki "sosyalizm" sözcüğünün hakkını ancak hareket içinde verebilecek ve devrimle reform arasındaki gerilimi yine hareket içinde kendi bünyesine aktarabilecek. Ama üçüncü öbeği oluşturanlar, kitleselliğe ulaşmak için bu gerilimin mutlaka yaşanması gerektiğini kendi hareketleri içinde anlayabilecekler mi? Bağlı oldukları öncü parti yorumuyla Jakobenizm, ültimatoculuk ve bürokratik diktatörlük arasındaki özdeşliği değilse bile ilişkiyi görebilecek mi?

devrimci sosyalist blok

Kuruçeşme toplantıları sona ermek üzere. Sizin açınızdan beklenen hedefe ulaşıldı mı? Bundan sonra süreç nasıl ilerlemeli?

Birlik tartışmaları süreci, bence daha başladığı gün hedefine ulaşmıştı diyebilirim. Burada hedeflenen şey, sosyalistlerin birliği bakımından Türkiye sosyalist hareketinin bugünkü imkanlarının incelenmesi, araştırılması, bunların belli teorik, tarihsel arka planının tartışılması ve bazı sonuçlar çıkartılmasıydı. Bu bakımdan, böyle bir tartışmanın başlamış olmasının kendisi zaten amacın gerçekleşmiş olması demektir. Burada belki şöyle bir açıklamaya gerek var. Birçok çevre bu tartışma sürecinin kendisini birlik süreci olarak algıladı ya da birlik sürecini, tartışma sürecine indirdi. Oysa bu süreç kendi karşısına bir tek hedef koymuştu: Sosyalistlerin birliğinin imkan ve şartları nelerdir, bunlar var mıdır, yok mu-

dur? Bu süreç aslında eskiden dar mahfil-lerde idari heyetleri, merkezi komiteleri vasıtasıyla yapılan temaslar yerine, sosyalist hareket içinde yer almış örgütlü çevreler, örgütsüz çevreler ve tek tek bireylerin de kamuoyunun önünde özgürce yapabildiği bir tartışma imkanı sunuyordu. Devamı boyunca da epey kayda değer bilgi, belge, görüş, yaklaşım ortaya çıktı. Bu anlamda da amaçladığı hedeflerin hemen hemen tümüne ulaştı.

İkinci bir yanda şu: Bu tartışmanın başlangıcından beri, bu tartışmayı çağıran, "deklarasyon" çevresi olarak biz, bir birliğin kaçınılmaz olarak bir ayrışmayı da gerektireceği görüşünden hareket ettik ve kendi deklarasyonumuzun Türkiye'de sosyalist hareketin devrimci kampının perspektiflerinin çok geniş bir spekturmı içerisinde özetlenmesi olduğu düşüncesindeydik. Bunun bir ayırım hattı olduğunu düşünüyorduk

ve tartışmalar boyunca bunun gerisinde duracağımızı söylemiştik. Bu tartışma sürecinde bence bizim kazancımız, birden fazla grubun ve birçok bireyin bu deklarasyon perspektiflerine doğru yaklaşması, bu deklarasyonun ilkelerini vaz eden birçok metnin altını imzalaması, bunun yanında durduğunu beyan etmesi oldu. Bu bakımdan ben, kendi açımızdan, bu süreçten belli kazanımlar, programatik tartışma için başlangıç noktaları elde ederek çıkıyoruz, diye düşünüyorum.

Ancak bu tartışma sürecinin bir zaafı, yenilmemiş olarak, aslında sürüyor. Tartışmalara, BTDK'da kendini ifade eden çevrelerin dışındaki çevrelere aktif olarak doğru dan katılmadılar. Ancak gözlemci olarak katılanlar oldu. Fakat, toplantılara katılmayan çevrelerde dolaylı etkileri olduğu da söylenebilir. Mesela BTDK'nın oluşturduğu gündem etrafındaki tartışma sosyalist basın ve yayın organlarına yayıldı. Bunlar üzerinde insanlar perspektifler ifade etti. Dolayısıyla, bir şekilde, solun iç gündemini -siyasi gündemini değilse bile- belirlemede, birlik tartışmalarının olumlu bir katkısı oldu.

Burada iki eğilim olduğu söylenebilir ama bence üç eğilim var. Kendilerini nasıl nitelendirirse nitelendirsinler, aslında sosyalizmin devrimci yorumuyla reformcu yorum arasındaki bir kopuşmadan söz edilebilir. Ama her ikisi arasında yer alan, merkezin kimi zaman sağına, kimi zaman soluna kaçan bireyler ve çevreler de var. Öbür taraftan Marksist teori açısından değil ama, Marksist teorinin bugün yorumlanışı açısından da gene sadece devrimcilik, merkezlilik gibi siyasi kıstaslarla değerlendirilemeyecek başka kamplaşmalar oldu ve bunların her zaman örtüştüğü de söylenemez. Mesela günümüz dünyasının ve Türkiye'sinin koşullarından hareketle teoriyi anlamlandırmaya çalışanlarla Marksist metinleri lafzen tekrar eden bir söz devrimcilik yorumu etrafında bir kamplaşma olduğunu da söylemek mümkün. Beri yandan, ayrışma ya da kamplaşma demesek bile, grup yapılarını mufaza ederek birlikte ilerlemek ile grup yapılarının toplamını aşan başka birlik süreci perspektifi etrafında iki eğilim olduğunu söylemek mümkün. Ama bunlar herhalde en son toplantılarda tartışılacak. Yani birkaç

düzeyleli dikotomilerle ayrıışan bir tartışma sürdü. Ben tartışmaların düzeyinden kendi payıma memnûnum. Bunlar, her gün dergilerde yazılıp çizilen ve herkesin bildiği fikirler değildi. İnsanlar ilk defa çok canlı muhataplar ve dinleyiciler karşısında kendisini ifade ediyor ve bir sonuç almaya uğraşıyordu. Tebliğ grubu olarak birlikte hareket ettiğimiz insanların arasında kohezyon düzeyi nispeten daha yüksek bir ilişkinin geliştiğine tanık olduğumu söyleyebilirim. En önemli kazanım olarak da doğrusu şunu görüyorum: Bizim tebliğ grubu çevresinde ve tartışmaların cereyanı içinde insanların teorik olanla programatik olanı, teorik olanla siyasal olanı ayırt etmeye yetenekli olmaya başladıklarını düşünüyorum. Yani geçmişte birbirlerini kategorik olarak dışlamış bulunan birçok kesimin, aslında bir programatik temel üzerinde teorik farklılıklar muhafız kalmak kaydıyla bir siyasal birlik ortaya getirmeye istekli olduğu görüldü. Bunun sosyalist harekette görülmemiş bir düzey sıçraması olduğunu düşünüyorum.

Tartışma süreci kendi etkisini yayacak bir etkinlik gösteremedi. Bunda BTDK'nın görevlendirilişinden gelen bir sorun var. Kurul sadece tartışmaları düzenlemekle görevlendirilmişti. Beri yandan bu tartışma sürecine katılan grup sözcüleri ya da bireyler de, bu süreci kendi aşağılarına doğru yaymakta bir nebze eksiklik, tereddüt gösterdiler bence. Eğer tartışma tutanakları elde edilip izlenmiyorsa, herşey rivayetlere bağlı olarak yaşanır oldu. Oya bu bakımdan da daha kararlı ve ıddialı tavır izlenmesinde yarar vardı.

Şöyle bir sonucun çıktığını söyleyebilirim: Bu tartışma süreci sona erdikten sonra ikinci bir evre olarak siyasal örgütlenme doğrultusunda bir program tartışmasına başlamak bakımından yalnızca TBKP sözcüsü olarak konuşan, belki de TBKP'liler olarak kendi adlarına konuşan -açıklanmadığı için bilmiyorum- arkadaşların ifade ettikleri görüşlerle aramızda ciddi mesafeler olduğunu söylemeliyim. Burada sorun, bir mücadele biçimi, ittifak tarzı vs. üzerinde değil, daha soyut, teorik ilkeler üzerinde ortaya çıktığı için aslında hayat ayrışmayı biraz daha zorunlu kıldı. Örneğin, sınıf mücadelesi yerine sınıf uzlaşması perspektifinin sadece bir

taktik olarak değil çok uzun dönemli bir ilke olarak ortaya getirilmesi; Marksizmin kendi mimarisinde içkin olan sınıfesasına dayalı bir ideoloji olma perspektifinin yerine, bunu hümanizmle özdeşleyen bir yaklaşım; aktüel hayatın yüzeysel gereklerini tarihsel devrim projesine tercih eden yorumlar; tüm bunlar programatik bir işbirliği ve siyasal örgütlenme için epey kategorik ayrışma noktaları oluşturdu. Ancak bu ayrışma noktalarının ortaya çıkmış olmasına rağmen, "sosyalistlerin birliği" son derece genel bir kavram olduğu için, bundan sadece bir politik parti düzeyini anlamıyoruz. Burada birçok birlik düzeyi ve potansiyeli de vardır. Alışlagelmiş kalıplarla söylersek eğer, "işçi cephesi" perspektifi içerisinde programatik olarak anlaşılmadığımız çevrelerle pek çok iş yapmak mümkün olabilir. Hatta bu uzun vadeli bir cepheleşme girişimi olabilir.

Kuruçeşme'den nasıl çıkılır sorusunun bir bölümünün cevabını verdiğimi düşünüyorum. Bundan sona sürecin devamı bakımından mutlaka ve mutlaka şimdiki tartışma sürecini bir eylem süreciyle birlikte götürmemiz gerektiğini düşünüyorum. Burada elde edilen fikirlerin işe dönüştürülmesi gerekmektedir ve bu iş birkaç hatlıdır. Bir taraftan birlik prosedürü, öbür yandan gündelik hayatın gereklerine uygun mücadeleler sürdürülecektir. Beri yandan bir direnme hattı oluşturmak gerekmektedir, yeni taarruzlara karşı. Dolayısıyla bu tartışma sürecinin, bir tartışma süreci olarak anlamı bu kadardır. Zaten tebliğlerimizden görülebileceği gibi biz, bugün Türkiye'de çeşitli eğilimleriyle beraber bir devrimci sosyalist kutbun oluşmakta olduğunu ve bunu derinleştirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Böyle bir kutbun kendisini açıkca ifade ediş biçimi bir siyasi partidir. Dolayısıyla bir parti hedefi hââlâ ortada durmaktadır.

Bu tartışma sürecine başladığımızdan beri, bu tartışmanın *mutlaka bir yasal parti* hedefine varması gerektiğini düşünen ben, yasal parti-yasal olmayan parti ikileminden iki nedenle ayrı düşüğümü düşünüyorum. Birincisi, bir parti hedefine ulaşmak genel doğrusu bugünden yarına, hemen gerçekleştirilecek birşey değildir. İkincisi, bir yasal partinin sahip olması gereken geniş bir meşruiyet alanı henüz oluşmamıştır. Böyle-

si bir süreci elde edebilmek, sonuçta partinin yasal bir kimliğe bürünmesi ya da bürünmemesinden bağımsız olarak, bir *devrimci sosyalist blokun* oluşturulması gerektiğini düşünüyorum. Bunun ekseni bir program tartışmasından geçmektedir. İkincisi, bu süreç kendisini bir yayın organıyla ifade etmelidir. Bu kapsayıcı bir yayın organı olmalı, böyle bir sürecin gelişmesinin önünü açan bir hat izlemeli, dolayısıyla hiçbir devrimci programla birleşme kapısını kapatmamalıdır. Açık ve samimi bir rota izleyen ve siyasal mücadeleyi gündelik hayatın içinden yürütebilen bir yayın organı, aslında epey birleştirici olacaktır.

Bunun dışında, BTDK bence, tartışma düzenleme kurulu olarak kendisini lağvetmeli, ama öbür taraftan da buna katılan ve katılmayan birçok çevreyi de yeniden içine alarak, kendini bir "sosyalistler formu" olarak ifade etmelidir. Gündelik hayata müdahale edebilecek bir politika birliği içinde, hem tartışmalı hem de bir eylem birliği geliştirmelidir. Fakat ben, programatik tartışmanın bu zeminde yapılacağını, özellikle düşünmüyorum. Çünkü reformist bir perspektifle devrimci bir perspektifin birlikte program tartışması yapmasının anlamsız olduğunu düşünüyorum. Bu, iş yapmayı da engelleyeceği için hatalı buluyorum. Dolayısıyla böyle bir formu, herkes kendi program perspektifini koruyarak, gündelik sosyalist mücadelenin gereklerine müdahale şeklinde bir ittifak olabilir ve aslında kolayca da genişleyebilir; eğer bu zemini kendi icapları ötesinde kullanmak söz konusu olmazsa. Özetlersem; bu süreçten verim alarak çıktığımızı düşünüyorum. Sürecin, insanları eylemsiz bıraktığı yolundaki eleştirileri de temelsiz buluyorum. Çünkü süreç, karşısına koyduğu bir tartışma gündemi üzerine kurulmuştu ve bu tartışmanın cereyanı hiç kimsenin kendi siyasi faaliyetini birlikler halinde ya da kendi grubu içinde yürütmesine engel değildi. Bu süreç bazı çevreleri, insanları duraksatmış ise, bu, onların iç tartışmalarının bu süreç içinde daha da alevlenmiş olmasıyla ilgilidir.

Ben, Kuruçeşme'de sağladığımız temasların olası bir birleşme ya da ayrışmalara rağmen muhafaza edilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Hiçbir şeye yaramadıysa bu

süreç, aslında sosyalistler arası ilişkilerde geçmişe göre son derece ciddi bir ilerleme sağladı. İnsanların birbirini dinlemesi ve anlaması, tüm bunların hatırı sayılır bir dinleyici kitlesinin önünde yapılması ilişki üslubunun da gelişmesine yol açtı.

Bu devrimci blok, grupların kendilerini dağıtmadan, siyasî hayata müdahale edebilecek daha üst bir yapı oluşturabilir mi? Sözüünü ettiğiniz gibi bir yayın organı mümkün müdür?

Bunun güçlüklerle dolu olduğunu biliyorum. Ancak şu görüldü ki, grup yapıları henüz kendi kimliklerinden daha yüksek bir kimliği elde edeceklerine dair net, somut veriler görmeden kendilerini çözme eğilimindedir. Buna da saygı duyulması gerekir diye düşünüyorum. Eğer gerçekten birlik talebi varsa ve birlik için mücadele edilecek, mücadele edildikçe birlik olacaksa, gruplar arasındaki ayırım çizgilerinin giderek azalması ve birbirinin içinde erime eğilimi göstermesi ve bu yüzden de, özellikle önderliklerin bu sürecin genişlediği her yerde bu yönde etkide bulunması, bence şart. Bu, siyasi şartın ötesinde bir ahlaki şart olarak da gözüktüyor. Buna güvenmek durumundayız. Ama gelenekler, alışkanlıklar ve belki mevki hevesleri gibi olumsuz ve tutucu faktörler, bu sürecin başa çıkması gereken sorunları olacak.

Yayın organına gelince; maddi ve manevi olarak Türkiye'deki sosyalist kampın böyle bir güce sahip olduğunu biliyoruz. Bunu organize edebilmek başarısı gösterebilirlerse olur diye düşünüyorum. Ama bu, şu şekilde olmaz; bir yayın süreci temsili ilişkilerle sürdürülemez. Onun özerkliği olmalı. Güvenilir bir yayın kuruluna emanet edilerek, belli periyotlar içinde denetlenerek, genel ilkesel çerçevede bu insanlara yetki devredilerek yapılan bir çalışma başarılı olabilir. Ama nüfusa oranlı sayfa bölüşümü, önemlilik-önemsizlik dereceleri, haberlerin yorumuna dair politik heyetlerin ön değerlendirmelerinden geçen belirlemeler vs. gibi bir işleyişe sapılırsa, hem inanılmaz bir bürokrasiyle herşey felç olur, hem de karşılıklı gerilimler dolayısıyla adım atılamaz, diye düşünüyorum. Ama herşeyden önce, kendi arkasında önemli siyasal, entelektüel bir gücü toplamış olması gerekir.

Bunu sormamın nedeni şu: Çevrelerin kendi örgütsel yapılarını koruyarak böyle bir yayın organı çıkarmaları, neredeyse, bir parti kurmalarından daha zor muş gibi geliyor bana. Ancak, büyük ölçüde anlaşmış bir örgütsel yapının üstünde, bu yayın organı başarıya ulaşabilir, diye düşünüyorum.

Parti, apaçık görülüyor ki, çok uzunca bir süre yayılacak. Gündelik hayatta kendimizi ifade edebileceğimiz hiçbir aletimiz yok. Aylık dergiler var, ama birçoğu kendi iç teorik ve örgütsel meselelerini tartışır ya da genel olarak Marksizmin teorisi hakkında hüküm verir. Bunların toplam okuyucu havuzu da şu anda 10 bin kişiyi geçmiyor. Böyle olunca biz, gündelik gelişmeler karşısında dilsiz kalıyoruz. Bırakın taşrayı, İstanbul'da işçiler dahi sağın, sosyal demokrasi-nin ya da reformizmin politikaları karşısında olası politikanın ne olabileceğini, eğer temaslari varsa sözel olarak ve çok kısmi olarak öğrenebiliyor. Bunların mücadelelerini birleştirecekleri genel doğrultuları yok. Buna müdahale etmek gerek. Bir güç haline gelebilmemizin en önemli moment, bir manevi güç olabilmemiz, insanların fikrini zihnini, siyasi eğilimlerini çekip çevirebilecek bir alete sahip olabilmemiz. Parti olabilmek için de bu önemli. Eğilimlerin kendilerini ifade edebilecekleri ortaklaşa bir forma, bir zemine ihtiyaçları var. Bence dergi böyle bir şey olacak. Evet, her hafta başlığa çıkartılacak konu bile tartışma konusu olacaktır, bu birçok çevreye göre şöyle ya da böyle değişecektir, ama bu bir parti için de doğrudur. Önemli olan, insanların kendilerine meşruiyet veren zeminin zihniyetine ve duyarlılığına sadık olmasıdır. Türkiye sosyalistleri bugün devrimci bir programda birleşmiş bir parti kurabilmek bakımından gerekli mesafeleri katetmiş değil. Ben, bütün bu işlerle buna hizmet etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Soru bazen tersinden soruluyor. Mesela Gencay Gürsoy, soruyu böyle sorar: "Pekala, bir partiyi kurmak bütün bunları sağlamaz mı?" Bir partiyi kurmak, ister istemez program tartışmasını gerektireceği için, bu tüketilmeden yapılacak olan bir parti girişimi sonuçta, birtakım eğilimlerin birbirine teğellenmesi olacaktır ve bir partiden beklenen şeylerin çoğunu gerçekleştiremeyeceği

için, parti fikrinin kendisi de zedelenecektir.

Bir program tartışmasına hiç başlanmadan devrimci-reformcu saflaşması oldu. Sürece böyle başlandı gibi.

İlk yaptığımız, Devrim-Demokrasi tartışması böyle bir tartışmanın başlangıcıydı. Burada bir ipucu ortaya çıktı diye düşünüyorum. Hem dünya planında, hem ulusal planda uzlaşma perspektifi ile sınıflar arasındaki antogonizmadan hareket eden iki perspektif kendiliğinden ayrıldı. Burada bir program tartışması yapsak, ne olur? Program sadece acil taleplerin ifade edilmesi değil, karşılıklı sınıf ilişkilerinin düzenlenmesidir de. Beri yandan, acil taleplerin düzenlenmesi bile böyle bir temele ihtiyaç gösterir. Burada, birbirimizden epey ayrı düşüğümüzü düşünüyorum. Daha çok merkezde olan arkadaşlar açısından bir sorun olduğunu kabul ediyorum, ama merkezde duran arkadaşlar da, merkezde durmaya o kadar çok dikkat harcıyorlar ki, reformcu ve devrimci perspektifler teoride birbirinden ayrıldıkça, onların da kolu bacağı kopacak gibi gözüküyor.

Devrimci bloktan, tebliğlere ortak imza atanlar kastediliyor sanırım. Burada diyelim, Yeni Öncü çevresinin, bu ayrışmaya çok da yakın olduğunu hissetmiyorum. TSİP çevresi de bu blok dışında kalıyor. Başlangıç noktasına göre, bu bir daralma değil mi?

Şimdiye kadar yazılanlara ve sürdürdüğümüz tartışmalara bakıldığında, *Yeni Öncü'nün* bu yöndeki eğiliminin açık ifade edildiğine rastlamadım. Elde edilmiş bütün programatik noktalar öyle gösteriyor ki, TBKP ile bir toplumsal devrim perspektifi etrafında bir program tartışması yapma olasılığı, onların böyle bir eğilim göstermemelerinden ötürü tükenmiş gözüküyor. Böyle bir tespitten hareket ediyorum. Onlarda böyle bir eğilimin olup olmadığı sorusunun aranması gerekli midir, o ayrı bir mesele. Gerekliyse, bunun yolu nedir, o da ayrı bir mesele. Bütünsel bir TBKP'den söz edilemeyeceğine dair bir işaret de geliyor. Ama ben doğrusu, mesela *Yeni Öncü*'de süregiden tartışmalarda olduğu gibi açıklık ve netlik talep ederim öyle bir noktada. Mesela Mahmut Ceylan, Yeni Öncü yazı kurulunun çizgisini tasvip etmemektedir ve açıkça yazılar kaleme almakta ya da diyelim ki,

Mahir Sayın, X ya da Z'nin görüşlerini benimsememekte ve bunu açıkça ortaya koymaktadır. TBKP'deki ise efsane halinde aslında. Güya, TBKP'nin merkez görüşlerini benimsemeyen "bize" yatkın çevreler varmış, "biz devrimci bir program etrafında birlik olmak istiyoruz" diyorlarmış. Ama ben bunu görmek isterim. Bu eğilim kendisini şimdiye kadar tartışmalarda ifade etmeliydi. Eğer TBKP bir partiye, bu arkadaşlarla bir kongre istemelidirler ya da partiye bayrak açmalıdırlar. Biz TBKP içinde kalan bu devrimci çevrelerle birleşmek için yanıp yakılmalıysak, onlar da bizimle birleşmek için aynı çabayı göstermeli.

Bence devrimci bir program etrafında birlik için asıl önemli kesim BTDK'nın dışındadır. Bu, asıl olarak Devrimci Yol çevresidir. Bu çevreden de, bizim yaptığımız tartışmalara olumlu bakıldığına dair birçok işaret gelmektedir. Devrimci bir program etrafında geniş bir birlik sağlamak isteyenlerin, mesela dikkatlerini buraya yoğunlaştırmaları beklenir doğrusu. Ben zaten baştan beri bir birliğin ancak bu zemine, benim "ana akım" dediğim bu zemine dayanması gerektiğini söylüyorum.

Kendimize merkezci bir konum biçmiyorum. Biz sosyalizmi devrimci bir tarzda savunacak mıyız, savunmayacak mıyız, mesele budur. Devrimci bir tarzda sosyalizmi savunurken, mümkün olan en geniş birleşikliği kuracak mıyız, o ikinci meseledir.

Peki, bir taraftan da yasal parti süreci başladı. Bu konudaki değerlendirmeniz nedir? Oradan çıkacak olan program size de ters gelmeyen devrimci bir program olursa, tutumunuz ne olur?

Marksizmin devrimci ya da reformcu yorumu arasındaki ayrışmanın eksenini, yasal parti ya da değil ayrışmasına tam olarak tekabül etmiyor. Yasal bir parti pekala devrimci bir perspektifle çalışabilir. Yasadışı bir parti de reformcu olabilir. Tarihe dönüp baktığımızda bunun birçok örneği görülebilir. Dolayısıyla bir yasal parti girişimi reformcu luğa tekabül eder demiyorum, ama şimdi böyle bir girişimi başlatacak olan arkadaşların bu işi ne kadar başarabileceklerini, yani merkezde durarak devrimciliği de kapsayan bir programatik hattı nasıl kurabileceklerini doğrusu merak ediyorum. Ulusal uzlaşma-

cılığa bir barikat kurarsa, biz ona yasal faaliyetinde başarılar dileriz.

Kuruçesme sürecine katılanların bundan sonraki aşamada gündelik hayata müdahale etmesinin yolu nasıl açılacak?

Bir kere, nispeten gevşek de olsa bir örgütlülüğe doğru adım atılmalıdır. İkincisi çok uzun sürmeyen ama öte yandan bir yığınsallığa yayılan program tartışması içinde geçişsel karakterli talepler ortaya konmalıdır. Bu talepler doğrultusunda öncelikle işçi hareketine ve gençliğe yönelen politika sunulmalıdır.

Burada bana, özyönetim mekanizmalarının kurulması da çok önemli geliyor. Sendikalarla da ilişkiye geçmek, ama işçilerin kendi öz örgütlülüğünü ifade eden komitelere dayanmak, bunları her yerde oluşturmak, çalışmak, keza gençlik için de aynı şeyi yapmak, bu taleplerin dışı vurumu açısından önemli olacak.

Diğer önemli kategori Bizim bu bakımdan, şimdilik doğrudan doğruya oranın organik bir parçası olan bir hareketliliği ifade etmemiz söz konusu olamaz, ama zaten kimsenin böyle bir talebi yok. Biz daha çok, bu mücadeleyi gündelik mücadelenin bir parçası haline getirmek ve devletin sömürgeci-terörist politikasına karşı bir politikayı dillendirmek durumundayız. Bugün Türkiye'de en çok ihtiyaç olan şeylerden biri de budur. Buradan geri durmanın getireceği vebalin altında kalmayı kimse istememelidir, diye düşünüyorum.

Kuruçesme sürecine katılan dergiler, biraraya gelerek bir Özgürlük Kampanyası başlattılar. Ama bir sonuç çıkmadı. Örgütlülük oluşturulmadan ilerlenemiyor demek ki...

Doğru, birleşik önderlik olmaksızın, belirgin temellere sahip olmaksızın çok fazla başarı şansı ummak doğru değil. Özgürlük Kampanyası iyi niyetli bir girişimdi. Çağırıcılar arasında benim de adım var ama adımın nasıl yer aldığını biliyorum; ite kaka. Çok da verimli olacağına inanmadan oldu. Bu aşğıdan gelen bir itici güçle gerçekleşmediği için ve birleşik bir önderliğe, politik bir çözümlmeye değil, daha çok karşı uçlardan gelerek yapılmış mutabakatlara dayandığı için sıfır noktasında durdu, diye düşünüyorum.

rum. Belki de bu işe girişen önderlikler, kendi tabanlarına bunu fazla yedirmeden işe başladılar. Herşey çok tesadüfi yürüyor. Birleşikliğin bir moral gücü yarattığı bir yerde bu başarılabilir.

Bu konunun üzerine tekrar tekrar gitmemin nedeni şu: artık gündelik hayata müdahale etme isteği sık sık dile getirilir oldu. Benim açımdan parti, bunun bir aracı. Kuruçesme'de oluşan sosyalist blok, bunu nasıl başaracak?

Diyelim ki devrimci bir program etrafında tartışma yapmak isteyenler için, devrimci sosyalist blok alternatifimiz var. Buraya katılmayacaklar için bir sosyalist form önerimiz var. Bunun şekli, katılacaklar, çıkacaklarla başka türlü olabilir ama, bu birincisinin ya hayat bulması ya da politikada iddiadan vazgeçmesi gerekir bir konumda olduğunu düşünüyorum. Bunun için her türlü enerji sarfedilmelidir, iradeci olmak gerekir artık. Bunu, ne kadar kuvvetle istediğimiz ve insanları ne kadar etkileyebildiğimiz önemlidir. İkincisinin nasıl olacağı ise, birincidekilerle sınırlı kaldığı zaman, zaten gereksizdir ayrı bir yapı kurmak. Burada hakikaten inandırıcı bir biçimde öteki eğilimlerle de buluşma imkanı sağlanırsa ya da bunun yerine başka bir formülasyon bulunursa, -adı hiç önemli değil, sosyalist ve eylemci bir birlikteliği ifade ettiği sürece- bunun da imkanı vardır. Şimdi sözkonusu olan, bunu meydana getiren eğilimlerin ne kadar hareket halinde oldukları, ne kadar kendi güçlerini seferber edebildikleri meselesidir. Eğer gruplar düşüş anında ise bu başarılı olmaz.

Eğer hayatımızı elimizde tutmak istiyorsak bir adım atmak gerekir. Bu adımı atmak için de aklın gösterdiği iki yol vardır: Biri, yasal parti kurulmalıdır, öbürü, ona vakit var, diyor. Hayat sadece onunla kurulamaz. Bu genel süreci etkileyecek bloklar hareketiyle ilerleyelim. Grupların birbirleriyle olan ilişkisi bunun içinde anlamlansın. Bu da birlik sürecinin ne kadar karmaşık olduğunu gösteriyor. Biraz pratik gösterecek, biraz teorik tutarlılık gösterecek, politik çağrılarının doğruluğu, zamana uygunluğu gösterecek. Bu adımlara atmaya hazır olmak lazım. Her ne şekilde olursa olsun, bunu yapmak lazım.

kuruçeşme romana girmeli

Kuruçeşme sürecini nasıl değerlendiriyorsun?

Kuruçeşme bir romana girmeli. Çalışmaları yürütecek kurulun adı bile "tuhaf ve ironik bir biçimde" Kafka tarafından konmuş gibidir: "....tartışmaları düzenleme kurulu".

Yahut da Çehov'un olağanüstü keskinlikteki o şahane hikayelerinden biri olabilir. İki taraf -ya da birçok taraf- tartışır. Ama karşısındaki onu anlamaz. Konuşmasını sürdürür, bu kez daha az anlaşılır. Bazen bir şeyler iletilebilir, gel gör ki o da ters anlaşılmıştır. Taraflar hangi tarafta iseler, o tarafta durmaya ve konuşmaya devam ederler. Bütün bu dikkate değer çabalardan yorulurlar. Soğuk ve bürokratik odalarda çok fazla konuşmaktan sıkılırlar. Ciddi ve özellikle kafaca meşgul bir pozda tavana, duvarlara, birbirlerinin suratına bakarlar. Sonra oturup yazılar yazarlar. Bunlar daha önce dergilerinde yazdıkları yazıların tıpkısı-

dır. Ama özenle yeniden kaleme alınmıştır. Bir cemile olarak birbirlerinin yazılarına imza atarlar. Taraflar pozisyonlarını bozmaya gene devam ederler. Bu sırada, içlerinden biri, Vlademir Petroviç Somov, sandalyesinden kaykılır, saçlarını karıştırır, "iyi gidiyor, iyi gidiyor!" diye mırıldanır.

Ama istersen şöyle de anlatabilirim; "Sosyalistlere" bildirgesi sosyalistlerin birliğinin ve buradan, sosyalist hareketle işçi sınıfının birliğinin hayati bir önem taşıdığını tespit ediyordu. Ve bu amaçla yürüteceği faaliyetini sonuç alıncaya kadar sürdüreceğini belirtiyordu. Bu keyifle yola çıkılınca, neredeyse bu bir yıllık süre içinde, sanki Türkiye yokmuş ve sanki siz Türkiye'de değilmişsiniz de, çok önemli değişimler içinde bulunan bir dünyadaki Türkiye'de değilmişsiniz de, göğsü asılı yalıtık bir platform üzerindeymişsiniz gibi davranabilir misiniz? Buzlu camdan bir küre içindeymişsiniz gibi,

"birliğin tarihsel ve teorik arka planını" tartışmakla yetinebilir misiniz? Üstelik olup biten de çok önemlidir. boyutları, yeni altüst oluşlar çerçevesinde Amerika'nın ve diğerlerinin Türkiye'ye biçtikleri yeni roller, geniş bir toplu sözleşme döneminde umut veren işçi sınıfı hareketliliği vb. vb. Bütün bunlar son tartışmalar sırasında istihfafla ifade edildiği gibi her gün okunan basit gazete haberleri midir? Bu gelişmeleri yorumlamak, bir tutum belirlemek ve bunun gereğini yapmak. Bence birliğe birinci dereceden hizmet edebilecek şey işte budur. Yani nabız, sınıfın ve halkın nabızıyla birlikte atmaktan vazgeçmemeli. Bir başka örnek de 141-142 sorunuyla ilgiliydi. Özal'ın, 141-142'yi "toplum kaldırırsanız derse kaldırırsınız" deyip topu bize attığı bir noktada sosyalistlerin kendilerini bile kıpırdatmayışlarını nasıl açıklıyorsun sen? Şöyle deniyor; gruplar, dergi çevreleri harekete geçebilir, buna engel olan mı var? Bir kere "harekete geçen geçsin" tutumundaki umursamazlık tuhaftır. Öte yandan, hayır, tabii ki engel yok, fakat bu girişim değil miydi kendisine birlik konusunda tarihi bir misyon yükleyen? Nasıl olacak peki bu? Bir cevap var: "dur bakalım önce, bir tarihsel-teorik arka plan konuşalım"la ol-mayacak.

Kuruçesme bu eve kapanan tutumuyla umut kırıcıydı benim için. Bu yüzden ben, Kuruçesme denince, işte yeni edinilen uygarca diyalog kurabilme olumluluklarından, değerli metinlerden söz etmek yerine, tek yanlı bir vurguyu seçtim. Vurguyu bilerek buraya yapıyorum. Öyle sanıyorum ki bizim şiddetle, siyasal strateji ve taktisyenlere ihtiyacımız var. Çünkü Lenin'in 1917'nin ateşi içinden geçtikten ve teorinin griliğine karşılık hayat ağacının yemyeşil olduğunu vurgulamak gereğini duyduktan sonra dediği gibi, "Devrimci olmak ve genelde sosyalizmi savunmak yeterli değildir. ... her an zincirin var güçle kavranacak halkasının nasıl bulunacağını bilmek gereklidir." Her somut durumda halkayı nasıl bulacağımızı bilmek ve hem de sımsıkı kavramak gerekiyor.

Ben de Kuruçesme süreci hakkında senin gibi düşünüyorum. BTDK'ya katılanların bir kısmı açısından da bu böyleydi. Fakat bu umutsuzları yaşayanlar sürece müdahale etme cesareti göstere-

mediler pek. Fazla da gayret göstermedik.

Evet, doğru. Ben de fazla gayret gösterdiğimi söyleyemem. Kendim için şunu söylemem gerekir mi bilmiyorum. Yalnız kalmak benim gibi, faaliyetini kişilerin öne çıkmadığı bir ekip çalışmasıyla yürüten bir gelenekten gelen biri için ürkütücü. Ciddi bir handikap. Genel bir şevksizlik durumu için konuşursak başka şeyler deç söylenebilir. Bence Türkiye üzerine düşünen az sayıdaki insandan biri olan Murat Belge, geçenlerde şöyle bir tespit yaptı: Türkiye halkı bir şeylerin değişeceğine olan inancını kaybeti. Sorunlarının çözülemeyeceğine inanan bir umusamazlık ve karamsarlık içindedir. Bizim bu "nasıl olsa bir şey değişmez" ruh halini sarsmamız zorunludur ve çok önemlidir. Özetle böyle söylüyor. Buna katılıyorum. Öte yandan toplumların hayatında "korkusun içe işleyen hakimiyetini silmek de zordur". Umursamazlığın ve yılgınlığın, hala dalga dalga hepimize ulaşmaşa çalıştığı bir gerçek.

BTDK, teorik çalışmaları yürütürken, bir eylem ayağı için de dergiler platformu oluşturuldu. Özgürlük kampanyası yürütmek gibi bir karar aldı. Fakat bunun hayata geçmesi mümkün olmadı. Neden? Grupların içinde bulunduğu durum nedeniyle mi, solun perspektifsizliği nedeniyle mi?

Galiba bunda pekçok etken var. Denim konuştuğumuz nedenler ve dünyanın bu kadar karışık oluşu da dahil. Ayrıca, Türkiye, yaşamış olduğu en büyük yenilgiden geliyor. Yenilgi sonrası harekete geçmenin zorlukları var. Başka bir neden de sanıyorum ki şu; Türkiye'de devrimci gruplar -birkaçı istisna- küçük gruplardı. Büyük gruplar da dahil olmak üzere, bütün bu büyüklü küçüklü gruplar Türkiye ölçüsünde siyasetler üretme, büyük politikalar yapma alışkanlığına sahip değil. İçinde bulunduğumuz birimler içinde faaliyet göstermenin yeterli olduğu ve bizi doyurduğu bir gelenekten geliyoruz. Bu perspektifsizlik ve çapsizlik bizi zorluyor.

Bugün geline nokta kendilerini, Devrimci Marksist Blok olarak tanımlayanlarla, yasal partici, reformcu olarak tanımlanan iki eğilim var. Kendini nerede hissediyorsun?

Bir reformizm-devrimcilik ayrışması var ve ben kendimi devrimci marksist safta görüyorum. Ancak birlik sorununu ele alırken böyle bir ayırım hatalı. Karışıklıklara ve güç kaybına yol açıyor. Fakat istersen neden böyle düşündüğümü anlatmadan önce, birlik konusundaki düşüncelerimi söyleyeyim.

Bir kere klasik anlamda bir öncü parti için çok uzun bir yol var gibi geliyor bana. Bu bağlam içinde marksistlerin birliği son derece çetrefil bir sorun. Bunu Kuruçesme sütrucine katılan, katılmayan marksist gruplara, onların tarihine, birbirleriyle ilişkilerine, elde bulunan birikime bakarak söylüyorum. Bir de Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki gelişmeler o denli sarsıcı ki, bulunduğumuz noktadan bir milim sağa ya da sola kaymamış olsak bile, bu merkezlerden yayılan sismik dalgalar, üstünde durduğumuz zemini şiddetle salladığından ve bu da en azından başkaları için endişe kaynağı olduğundan tarihi deneyimleri ve teoriyi yeniden ve yeniden ele almak zorunluluğu var.

Bütün bu güçlükler ve hazırlıksızlar nedeniyle, yasal birleşik bir sosyalist parti, yasal bir işçi partisi hem birliğe giden yolun önemli bir aracı ve hem de, asıl bugün, sosyalistlerin mümkün olan en büyük güçle Türkiye'nin siyasal arenasına adımını atmasının en temel aracı ve kanalıdır. Sade bir programla ve toplumsal devrim perspektifiyle hareket edecek yasal bir işçi partisine, bu programı onaylayan *herkes* çağrılmalıdır.

Ben kitlelerin görebileceği bir yerden, biz buyuz, ütopyamız budur, programımız şudur, diyen, bunu yüksek sesle söyleyen ve programı etrafında harekete geçebilen böyle bir yasal partiyle sınıfla buluşmanın temel kanalını bulabileceğimiz inancındayım.

Var olan örgütsel yapıların kendilerini dağıtmadan böyle bir şeyi mümkün görüyor musun?

Evet, mümkün görüyorum. Hatta dağıtılmaması gerektiğini düşünüyorum. Bence bu, aynı zamanda marksistlerin birliği ile ilgili bir süreçle de bağlantılıdır ve ayrı bir sorundur.

Kuruçesme sürerken, bir taraftan da yasal parti diyenlerin çalışmaları hız kazandı. SHP'den ayrılanlar, TBKP, TSİP ve çeşitli bağımsız aydınlar, bugünün görünen kadarıyla, hemen bir parti kurmak değil ama, kurma çalışmasına başlamak üzere yola çıkacaklar. Bu sürece nasıl bakıyorsun?

Bu girişimin TBKP ve TSİP'le sınırlı oluşu ciddi bir engel oluşturuyor. Kendini "devrimci sosyalist bir blok kurmak için grup" olarak tarif eden arkadaşları ve Kuruçesme çalışmaları içinde yer alan diğer grupları yasal bir partinin işlevselliği ve gerekliliğine ikna, sanıyorum önem kazanıyor.

Bundan sonra kendi adına nasıl bir yol izleyeceksin?

Belli değil mi bu?

önemli olan iki ayrı sol anlayışı uyumlaştırmaktır

Son yıllarda Türkiye solunda bazı birlik girişimleri yaşandı. TİP-TKP birleşmesi ve SP'nin kurulmasına yol açan gelişmeleri, diğer birlik girişimlerini değerlendirir misiniz?

'84 mayısından '87 mayısına kadar aktif siyasal yaşamdan cezaevi ve askerlik nedeniyle uzaktım. '86'da yurt dışında TİP-TKP birliği gündeme gelmişti. Öncesinde ise Türkiye'ye pek yansımayan Sol Birlik girişimi yaşanmıştı. *TSİP-TİP-TKP, Özgürlük Yolu, DDKD ve TKEP* den oluşuyordu. Önemli bir girişimdi. TİP-TKP birliği ile beraber dağıldı ve Türkiye'de pek tartışılmadı. Bu arada '86'da *Gün ve Görüş* dergilerince ortaya atılan legal, yığınsal sol parti fikri ile TBKP'nin girişimi arasında kıyaslamalar yapıldı. TKP-TİP birliğini, '68 sonrasında Türkiye sosyalist hareketinin girdiği bölünmüşlük sürecinde sadeleştirici bir girişim olarak değerlendirdik o zaman Gerek Sol Birlik'in devamlılığının akamete uğraması, gerekse '86

sonrasında legal olanakların doğmasına rağmen, bu projenin ertelenmesine yol açtığı için TBKP'ye ciddi eleştiriler getirdik. SP ise, basından izlediğim kadarıyla Aybar Y.Küçük, M.Belge ve D.Perinçek'in içinde bulunduğu tartışma sürecinin esas olarak eski TİKP'nin partileşmesine dönüştü. Buna hiçbir zaman sosyalist hareketin birlik çerçevesi içinde bakmadım. Bu nedenle bir saptamada bulunmayacağım. Sonuçta, gerek TBKP birliği gerekse SP, sosyalistlerin legal olanakları birlikte kullanması durumunu devreden bırakmıştır. O şartlarda sosyalizm hedefli bir sol parti kurulabilseydi Türkiye şimdi çok farklı bir yerde olabilirdi.

TBKP'nin programatik yönelişine eleştirileriniz nedir?

Kitle dergisinde bu program eleştirildi. TBKP programı bir koalisyon hükümeti programı olarak değerlendirildi. Bu noktada ciddiye bile alınmadı. Bu konudaki köklü görüş farkı TSİP-TBKP arasındaki 15-16 Hazi-

ran Protokolü (Geridönülmezlik Protokolu)nün tıkanmasında önemli bir gerekçe oluşturdu. A. Kaçmaz bunu, TSİP'in klasik programı, TBKP'nin ise ne olduğu test edilmemiş bir yeni program anlayışını getirdiği şeklinde ifade etmiştir. Bu noktada uzlaşmanın sağlanamayacağını belirtmiştir.

TBKP programı, esas olarak yeni düşünce, yeni politik düşünce denilen anlayışın Türkiye şartlarının özgülüğü ve sosyalist hareketin temel gereksinimleri dikkate alınmazcasına, ithal bir anlayışla sunulmasıdır. Kapitalist olmayan yol, ileri demokrasi sunumunda olduğu gibi, Türkiye'nin özgülüğü analiz edilmeden kopyacı bir anlayışla sunulmuştur. Bu nedenle yeni olan görüşlerin derinlikli tartışılması mümkün olmamış, tersine marksist solda geniş bir tepki oluşmuştur. Öte yandan TBKP'nin programatik anlayışı, dünyanın 1985'ler sonrasında içine girdiği glasnost ve perestroyka dinamiklerinin Türkiye'deki sol dinamikle bütünleşmesi yönünde büyük bir hizmet görmüştür.

TBKP programının asıl içeriğine, milli mutabakatlar çizgisine eleştirileriniz nelerdir?

Dünya komünist hareketi '80'li yıllarda çok ciddi bir tıkanıklık ve durgunluk arz ediyordu. Yeni düşünce salt buna ilişkin bir çıkarsama değildi. TBKP iki ayrı olguğu kavramamızı zorlaştırmıştır aceleci ve kopyacı tavrıyla; yeni düşünce Gorbacov tarafından insanlığın karşılaştığı global problemlerin çözüm şekli olarak getirilmiştir. Nükleer savaş başta olmak üzere bu krizden nasıl çıkılacağı yönünde bir önermeydi. Dünyaya bu önerilirken sosyalizme ilişkin olarak da sosyalist yenilenme denilebilecek bir alternatif düşünce geliştirilmişti. Sosyalizmin tıkanıklığını çözmeyi hedefleyen bir proje idi bu, bir yeni yoldu. TBKP'nin en büyük programatik zaafı salt dünyaya ilişkin önerileri algılaması, buna karşılık sosyalizme, komünist harekete, ideolojik, politik ve örgütsel sorunlara kapalılığı idi. TBKP programı madalyonun sadece dünyaya ilişkin yönünü abarttığı için Milli Mutabakatlar anlayışını savunmuştur.

Doğu Avrupa'da yaşanan süreçler, yeni düşünceyi geri planda bırakmış ve sosyalizmin problemlerinin sanıldandan çok daha derinlerde yattığını açığa çıkarmıştır. Programatik zaaf esas olarak buradadır. Sorunun

özü marksistlerin yeni misyonlarını nasıl ifade edecekleridir. SBKP'nin son olarak öncülük konusundaki tutumu ve 28. Kongre Program Tasarısı'nda öngörülen hümaniter temelde, çoğulcu ve çağdaş bir sosyalizm, yeni anlayışın temel noktalarıdır. Türkiye marksistlerinin ülkenin özgül gerçekliğiyle bütünleştirilmiş bu ana çizgiler temelinde bir programa ihtiyaçları olduğunu düşünüyoruz.

Bu program taslağı eşliğinde TBKP'nin kendini yasala çıkarma girişimini birlik süreci açısından nasıl karşılıyorsunuz?

Bu çok önemli bir nokta. Yeniden yapılan 1945'lerin dünyasında TKP, Şefik Hüsnü önderliğinde yasal parti girişiminde bulunuyor. 6 ay sonra bu parti kapatılıyor. Dünyanın o zaman ki yapılanmasında politik çıkış gösteriliyor ama legal alanda buna izin verilmiyor. Şimdiki girişim ise doğrudan komünist adıyla 70 yıllık yasağın kaldırılmasına dönük. Dünyadaki özgürleşme ve demokratikleşme süreçleri ve Türkiye'de 12 Eylül rejimine karşı siyasal özgürleşme süreçleri açısından hızlandırıcı bir adımdır. Ancak, bu adım kendini Türkiye'deki dinamikler üzerine değil, esasen yeni düşüncenin yarattığı konjonktürel duruma dayandırmıştır. Barış Derneği örneğindeki gibi bir mahsuru ortaya çıkmıştır. '80 öncesinde barışçı olmak ve Barış Derneği üyesi olmak için adeta komünist olmak gerekirmiş gibi bir özdeşlik yaratılmıştı. Bu durum barış hareketini yaraladı ve daralttı. TBKP'nin şahsında bugün yeni düşünce ve komünistlere özgürlük anlayışı bir grubun çıkışı olarak lanse edildi. Özlemleri bu yönde olan bütün partiler, gruplar ve kişiler bu hareketi seyreden ya da dışarıdan destek verenler konumuna itilmişlerdir. TBKP'nin girişimine bütün komünistlerin bu nedenlerle sahiplenici tutum almadıkları geçen süreçte net olarak görülmüştür. Bu parti adeta bu siyasal özgürleşme sürecinin tek öznesi konumuna itilmiştir.

Şayet bu çıkış başarıya ulaşsaydı birlik TBKP çerçevesinde dayatılacaktı. 141-142. maddelerin kalktığı koşullarda, yasallık engelinden arındığı için birlik sürecinin daha hızlı gelişeceği açık. Bu anlamda 141-142 kalkmış olsaydı belki daha büyük ivme verebilirdi. TBKP, yasallaşma ve özgürleşme

sürecine kendi açısından önemli bir katkı yapmıştır. Ancak, bu Türkiye'deki diğer siyasal dinamiklerle çakışmamıştır. "Eksiksiz Yasallık" projesi abartılı biçimde öne çıkarılarak, 12 Eylül duvarının küçümsenmesi birlik sürecini tıkamıştır. En azından politik süreçlere yasal parti ile müdahale açısından birkaç yıllık zaman kaybına, potansiyellerin çarçur edilmesine neden olmuştur.

Görüş çevresi birlik sürecinde başından beri yer aldı. Kuruçeşme birlik sürecinin sonuna doğru yaklaşırken, bütün olarak bu çalışmalar hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Bu girişimden önce solda durum neydi? TBKP ortaya çıkmıştı. 16 Kasım girişimiyle yasallık ve TBKP programı tartışılıyordu. '87 seçimleri öncesi referandumla siyasal özgürleşme süreci Türkiye'nin gündemine girmişti. Cumhurbaşkanlığı süresi, 12 Eylül'ün başının süresi dolmaktaydı. Önemli bir dönemeçtayedik. S.Aren'in başkanlığında süren yasal sol parti eksenli birlik çalışmaları, birleşik marksist parti'ye evrilmişti. Bunun sınıfsal, siyasal ve özellikle marksist kimliği daha kesin çizgilerle ifade edilmeye başlanmıştı. Artık yasal sol parti projesi devre dışı kalıyordu. TBKP-TSİP birlik görüşmeleri, 16 Haziran Geri Dönölmezlik Protokolü tıkanmaya uğramıştı, özellikle yurt dışında. Bunu gidermek için çalışmaların yurt içine taşınarak en geniş marksist çevrelerle programatik planda tartışmalar yürütülmesi eğilimine girilmişti. Bundan başka SP'de ilk kez ciddi bir ayrışma çıkmış, *H.Berktaş'ın* başını çektiği bu kopuş yeni arayışları ifade ediyordu. *Yeni Öncü* çevresinin '83'lere uzanan sosyalist demokrasi tartışması giderek güncelleşmişti. Troçkist çevrelerde ise bir atak söz konusu idi.

Bu arada 12 Eylül'den beri toplumsal psikolojiyi belirleyen ölü toprağını silkeleyen iki önemli olay meydana gelmişti; 26 Mart Yerel seçim sonuçları ve işçi sınıfının yeni etkinlik biçimleriyle ortaya koyduğu bahar eylemleri. Bütün bunların manzumesi içinde 18'ler Deklarasyonu ve 200 sosyaliste yapılan çağrı sonunda Kuruçeşme sürecinin başlaması. 18'ler deklarasyonu esasen bu sürece damgasını vurmuştur.

Bu deklarasyon o dönemde soldaki iç tartışmayı yansıtmaktadır. TBKP programı

karşısında hemen bütün gruplar klasik marksist görüşleri, tezleri savunmuştur. Deklarasyon marksistim diyen her çevrenin, kişinin katılabileceği evrensel görüşleri içermekteydi. Türkiye'ye özgü yeni yazı ilk kez, ifade edilen birliğin tek bir grubun doğrultusunda gelişemeyeceği, birliğin çoğul temelde olabileceğinin öngörülmesidir. Birliğin katılımcı ve sosyalist kamuoyuna açık bir tarzda yapılması diğer önemli bir yeniliği idi. *M.A.Aybar* ve *D.Peringekler'in* girişimlerini saymazsak, TBKP birliği olsun, TBKP-TSİP arasındaki birlik çalışmalarının yurtdışı kaynaklı olmasına karşın, bu çalışmanın yurt içinde ve geniş bir çevre tarafından koteriliyor olması deklarasyonun önemli diğer bir özgünlüğü idi. Birlik kültürünün oluşmasında geniş bir konsensusun yaratılmasındaki açık iyiniyetin egemen olması ise 18'ler deklarasyonunun diğer bir yeniliğiydi. Bu alanda başlangıçta önemli tartışmalar oldu, TİKP çevresine getirilen sınırlama özellikle dikkat çekti. Biz bunu bugün de doğru buluyoruz. Ayrıca diğer bazı geleneklerin sürece gözlemcilik düzeyinde katılmasında görüş birliğine varıldı. Sınırlama yalnızca TİKP çevresiyle kaldı. 18'lerin bu yaklaşımı, Kuruçeşme'de daha çok klasik marksist ilkelerin savunulması temelinde bir birlik anlayışını yansıttı. E.Kürkçü'nün deyişiyle iki gündem Kuruçeşme'yi belirledi. Tarihsel ve teorik arka planın açığa çıkarılması ve birlik tartışmalarının tüketilmesi, bunun aynılar aynı, ayrılar ayrı esprisi ile geliştirilmesi olarak nitelenebilir.

Şimdi Kuruçeşme'yi kendi önüne koyduğunuz hedeflerle ele almak istiyorum.

Kuruçeşme teorik arka planı salt Marksizmin klasikleri düzleminde aramış ve bu nedenle güncel gelişmelere teorik düzlemde de kapalı kalmıştır. Bilinen tezler hep birlikte daha rafine şekilde tekrarlanmıştır. Birliğin tarihsel düzlemi dünya ve Türkiye marksist hareketinin tarihsel birikimini ifade etmeliydi. Dolayısıyla Kuruçeşme dünyanın ve Türkiye'nin içine girdiği muhasebe dinamiğini ele almalıydı. Malesef kendi öz tarihimiz özel gündem maddeleri olmadı, tarihselliğin, deney birikiminin ne olup ne olmadığı ele alınmadı. Tarihsel arka planın örülmesi daha çok anıştırmalar, teorik tartışmalara göndermeler ve lojistik destek

olarak gelişti. Kuruçeşme birliğin tarihsel arka planının örölmesinde başladığı yerden çok öteye geçemedi.

Birlik tartişmalarının tüketilmesi ve netleşmenin sağlanmasında ise devrimci-reformcu ayrımı ön plana çıkartılmıştır. Halbuki bu ayrım Türkiye'deki tarihselliğin, solun somut olarak içinde bulunduğu durumun irdelenmesi olarak geliştirilebilseydi belki anlamlı olabilecekti. Soyut bir temelde kurgulanan devrimci-reformcu ayrımı, gerçekte Kuruçeşme'nin zihinsel üretkenliğini, yaratıcılığını körelten bir faktör olmuştur. Kolaycı bir etiketlemeye dönüşmüştür.

Kuruçeşme'nin temel boşlukları vardı, süreç içinde daha belirginleşti. İiki, BTDK adına söylendiği gibi, süreci salt tartişma düzleminde ele almak önemli bir zaafıydı. Yeniden kuruluş hareketi yaratmaya, kuruculuk, pratik sonuçlar üretmeye dönük olmayan salt bir tartişma düzleminde kalması temel bir zaafını oluşturuyordu.

İkinci zaaf ise birliğin gündeminin teorik bile diyemeyeceğim teorik sorunlarla sınırlanmasıydı. Birliğin gündemi esasen politiktir. Kadrolarda, kitlelerde ve aydınlardaki özllem politik birliğin sağlanması yönündedir. Kuruçeşme doğrudan program, tüzük tartişmalarına başlamamakla, başından itibaren bu özlleme keyifsiz kalmıştır.

Ayrıca, birliğin farklı düzlemlerini öngörmemesi şeklindeki bir başka zaaf da Kuruçeşme'nin bu düzlemler karşısındaki tutumunu muğlaklaştırmıştır. Örneğin, doğrudan marksist parti birliğini hedefleyen birlik çalışmaları önemli bir çoğunluk tarafından soğuk karşılanmıştır. Hatta bölücölük olarak nitelendirilmiştir.

Özetlemek istiyorum; Kuruçeşme gündemi sol hareketin bütününün muhasebe, yenilenme, yasallık, toplumsal dinamiklerle bütünleşme süreçlerini ihtiva etmediği için tıkanmıştır. Bunun aşılması için Kuruçeşme'nin dönüşüm problemi gündeme gelmiştir. Geleceği bu dönüşüme bağlıdır. İiki yol var. Birincisi benim tercih edeceğim, birleşik partinin hazırlanması için program, tüzük vb. sorunlarının süratle ele alındığı bir sürece dönüştürmek. Diğeri ise Kuruçeşme'yi yeniden tarif etmek. Eski tarif yeter-sizdi. Yeni bir misyon üstlenerek, solun bütünsel gündemi temelinde, tartişmaların, su-

ni devrimci-reformcu ayrımı ekseninden çıkarılarak daha genel bir kapsayıcılığa kavuşturulması, üretici bir tartişma dinamiğinin yaratılması ve Kuruçeşme'nin bir *Sol Blok* olarak kendini ifade etmesi. Bu blokun içinde parti çalışmasını yürütenlerin olup olamayacağını tabii ki bilemiyorum. Ancak, Kuruçeşme'nin evrimini, geleceğini belirleyecek olan bence yeni misyonu ve yeni programı olacaktır.

TBKP programını reformcu ve birliğin dışında gören eğilimlerin politik bir dergi ve devrimci blok etrafında bir araya geleerek, Kuruçeşme sonrası süreci böyle sürdürme ve bu yoldan giderek partisel bir birliğe uzama yönünde projeleri var. Nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bütün sınırlamalar nesnelliğe oturuyorsa anlamlıdır. Değilse özlnel niteliğinden dolayı Türkiye'deki dinamiklerin bunu reddedeceğini düşünüyorum. şu hatırlatmayı yapmak yerinde olacaktır. Solun topyekün parti birliği güzel bir özllem ancak hayalci bir hedeftir. Gerçi şimdilerde dünyada sosyal demokratlarla komünistlerin bile aynı partide birliğinden bahsediliyor. Ama bu bir tez olarak tartişılıyor ve yakın bir süreçte böyle bir birliğin olabileceğini sanmıyorum.

Türkiye'de solu karakterize eden esas olarak iki ana akım var. Birincisi Marksizmden esinlenmekle beraber devrimci-demokrat karakterli akım. THKP-C kökenli akımların damgasını vurduğu, partisiz devrimci gelenek ya da hareket geleneği olarak adlandırabiliriz. Diğeri ise 1920'lere uzanan parti geleneği. Bu geleneklerin birkaç yıllık çaba ile aynı parti içinde bütünleştirilmesi imkansız bir şeydir. Bunların aynı partiyi hedeflemekle beraber şu aşamada birlikteliği öne çıkartmaları, işbirliğini, partili alanda güç ve eylem birliklerini öne çıkartmalarını, bunun dolabilirliğini kanıtlamalarını daha gerçekci buluyorum. Dolayısıyla devrimci sol blok fikriyatını solun bütününü farklı bir geleneğine oturtma anlamında çok yanlış bulmuyorum. Önemli olan iki ayrı sol anlayışı uyumlulaştırmanın, ülke şartlarında süreklilik arzeden bir beraberliği örebilmenin yolunu bulmaktır. şimdiye kadar bu iki ayrı sektör arasında böyle bir beraberlik havası oluşmamıştır.

Diğer bir nokta, kendi programatiğini,

politikasını TBKP ile hiçbir şekilde uyumlaştırmak istemeyenler var ise bunu açıklamakla yükümlüdürler. Böyle bir şeyin olabileceğini sanmıyorum. Sorun baş aşağı konmaktadır. TBKP'yi solun dışında görenler bunu açıklamadıkları sürece subjektif bir tutum olarak kalacaktır. Sözü edilen dışlama parti birliğinde ise anlayışla karşılarım. Ancak her türlü sekterlik Türkiye'nin gündeminden artık kalkmalı, sol akımların işbirliği, güc birliği, birlikte dünya ve Türkiye meselelerine çözüm bulma arayışı hakim kılınmalıdır.

Devrimci blok ve yasal marksist birleşik parti ayrışmasında kendinizi nereden buluyorsunuz?

Kuruçeşme'nin kazanımlarını korumayı her şeyin önüne koyuyorum. Bütün çevrelerin kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir atmosferin, platformun, çeşitli biçimlerde de olsa sürekliliğini her şeyin önüne almak istiyorum. Bunun için bir yanda parti birliği yolunda yürüyenler, diğer yanda blok birliği yönünde oluşturuyorlar. Parti birliği için yürüyenler aslında tartışma sürecinin sonuna geldiler. Onların çoğul temelde politik çıkış yapıp yapmayacakları önümüzdeki ayların temel gündemini oluşturuyor. Devrimci blok oluşturmak isteyenler ise daha bu sürecin başındalar. Birbirlerini yeni tanıyorlar. Partileşme çabalarını yürüten BLAR platformu önümüzdeki aylarda bir açıklığa kavuşacak. Neler olabilir, bilemiyorum. Ancak, özlem had safhadadır. Şayet politik bir çıkış yapılmazsa önemli bir olanağın kaçırılmasına tanık olacağız. Bu durumda Türkiye solu yine politik ve sosyal süreçlere kapalı, kendi içine dönük tartışmalar yapmaya mahkum olacaktır.

Devrimci blok içinde yer alacaklar arasında ise yeni kümeleşmelerin doğacağını sanıyorum. Dev-Yol'un da katılması ihtimalinde, onlar ve Yeni Öncü çevresi daha çok partisiz devrimcilikten kopup kopmamak noktasında tartışan ve "nasıl bir sosyalizm" ekseninde bu tartışmayı sürdüren bir kümelenecektir. Diğerleri ise troçkistlerin kümeleneceğidir. Kuruçeşme ile aynı zamanda Türkiye siyaset sahnesine çıkan troçkistlerin bundan sonra bu süreçte etkin rol oynayacağını sanıyorum. Üçüncüsü ise, parti çıkışına evet deyip tartışmayı açık-gizli parti

şeklinde sürdüren, varlığını dergi çevresi olarak sürdürme yanlısı olan kümeleneceklerdir. Bunları dogmatik Leninciler olarak tanımlamak istiyorum. Bunlar yasal parti olanağını ve bunun süratle değerlendirilmesini arka plana itebilecek bir yol ayırımına, yani devrimci-reformcu yol ayırımına yönelme potansiyeli taşıyorlar.

Doktorcu, Aybarcı, vb. çevreler Kuruçeşme'de varlıklarını sürdürebilirler. Bireysel saygınlığı olan, yeni sol diye nitelenebilecek aydınlar da bu çevrenin dikkat çekici unsurları alabileceklerdir.

Ben, nasıl bir sosyalizm ve nasıl bir parti istediğimiz yönündeki tartışma gündeminin Türkiye'deki toplumsal mücadelenin gündemi ile kaynaştırılmasının biricik aracının, birleşik partinin çıkışında olduğunu düşünüyorum ve kendimi bu kesimde görüyorum.

İki ayrı birlik projesinin bundan sonra ilişkileri nasıl olmalı?

Kuruçeşme'de sosyalizm eksenli bir tartışmanın gelişmesi eğilimi çok önemli bir şey. Solun ve sosyalizmin yeniden tariflerinin yapılabileceği, yapılanma potansiyeli taşıyan platformlarda buluşmaktan, ortak çalışmaktan yanayım.

Önerim, Kuruçeşme'nin politik birlik süreci konusunda daha açık bir tutuma yönelmesi, bunu en azından teşvik etmesi ve önemli sayıda derginin başlattığı Özgürlük Kampanyası'na daha aktif bir destek vermesi. Hatta bu kampanyayı solun acil gündemi olarak gündeme alması yerinde olur.

Kuruçeşme kendi gündemini ise "nasıl bir sosyalizm", "nasıl bir mücadele" istediği noktasında teorik amaçlı, eylem birliği amaçlı, parti birliği amaçlı tartışmalar olarak ele almalıdır. Kuruçeşme'nin yaşayıp yaşamayacağı böyle bir verimlilik eksenine oturup oturmamasına bağlıdır.

Bu noktada BTDK'nın bir üyesi olarak kendim de bir muhasebe yapacağım. Ayrıca Ağustos 89'den beri aldığımız görevi ne ölçüde yaptığımızın toplu bir muhasebesini de yapacağız. Ne kadar iyimser bir tablonun çıkıp çıkmayacağına birlikte çalışma azmimiz karar verecektir. Dileğim bu beraberliğin kendini yenileme ekseninde Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu somut gündemlere kayacak şekilde yoğunlaşmasıdır.

Bılar projesi, TSİP ve TBKP'nin birlik girişimi olarak değerlendirilip böyle devam ettiği takdirde ciddi başarısızlık tehlikelerini içereceği ifade ediliyor. Siz bu sorunu nasıl ele alıyorsunuz?

TBKP ve TSİP'in parti konusunda duyarlılık sergilemeleri doğal karşılanmalıdır. Çünkü kendilerini hep parti olarak ifade etmişlerdir. Bunların böyle bir parti konusunda Türkiye kamuoyuna ve kendi kitlelerine karşı sorumluluk almaları doğal görülmelidir. Sorun bu partilerin pragmatik anlayışlarında düğümlenmektedir. Sorun bu partilerinde içinde yer aldığı yeni parti oluşumunun yeni programı, politikaları ve örgütsel yapısındadır. Bunlar ifade edilmemezse, bu yapıların birleştirilmesi tehlikesi en başta bunların tabanlarında ve genelde solda kaygı yaratacaktır. Bu kaygıların yeni program, yeni tüzük, yeni çalışma anlayışı, vb. ile giderileceği yönünde çok iyimserim. Sorunu anlayış sorunu olarak görüyorum. TSİP'li, TBKP'li olma sorunu değildir. Örgütlü marksistlerin, parti isteyenlerin yeni bir partide bir araya gelip gelemeyecekleri noktasında düğümlenmektedir mesele. Tartışmada bu nokta gölgede kalmıştır, ama önemli şekilde sürmektedir. Özellikle partinin sürekliliği, yani açıklığı ve kapalılığı sorunu, enternasyonalist kimliğinin nasıl olacağı, yani Türk ve marksistlerinin bu partide nasıl yer alıp alamayacağı temel sorunlardır. Yine siyasi iktidar programının ne olup olmayacağı, bu yeni partiye duyulan kaygıların özünü teşkil etmektedir.

Partilerin, çevrelerin ve bireylerin temel sorunu yenilenmede, geçmişin muhasebesinde ve toplumsal mücadelenin gündeminde düğümlenmektedir. Bunlara cevap veren bir iddia, yönelim bu tür grupçu kaygıları giderecek ve gerçekten yeniden bir güven tazelenmesine, kitlesele yeniden bir doğuşa doğru evrilecektir diye düşünüyorum.

Parti oluşurken, bu oluşuma katkıda bulunacak olan parti, grup ve çevrelerin mevcut yapılanmaları bu süreçte nasıl ele alınmalı?

Perestroyka süreciyle beraber iki model görüyoruz dünyada. Birincisi SBKP'nin dönüşümünde ifadesini bulan, radikal dönüşümlerle yeni süreçte aktif bir pozisyona girme. Diğer ise Doğu Avrupa'da çok görü-

len partiyi feshe kadar varan bir yeniden kuruluş süreci. Bizde ise bir tek bölünmüşlüğü, yani ayrı ayrı partilerin reddi olduğu için bir yeniden kuruluşu ifade ediyor. Bunu marksist soldaki boşluğu giderme anlamında bütünsel bir yeniden kuruluş biçiminde, 1920'leri andıran yeniden kuruluş biçiminde olacağını sanıyorum. Grupların, bireylerin de bu süreçte bir radikal dönüşüme uğrayacağını düşünüyorum. Öncelikle bu radikal dönüşüm sürecine girilmeksizin yeniden kuruluşun olabileceğini sanmıyorum. Grupların Türkiye sol hareketindeki kendi özgül misyonlarını netleştirmeleri, muhasebelerini yapmaları, yenileşmeyi hangi tarzda nasıl algıladıklarını netleştirmeleri ve topyekün kuruluşu yapabilecekleri azami katkıyla gitmeleri gerektiğini düşünüyorum. Gerek bireyler gerekse bireyler için tabloya baktığımızda kötü bir sınav verdiğimiz aşikar. Güvensizlik bunun en yaygın ifadesidir. Muhasebe sorununu topyekün bir özeleştirinin yapılması sorunu, bu grupların kendilerinin yeni partide kurgulamalarının ön koşulu olarak görüyorum.

Görüş dergisi çevresinde bir iç tartışma yaşanıyor ve siz de buna tarafsınız. Muhasebe, parti modeli, program anlayışı gibi noktalarda farklılıklarınız nelerdir?

Dergide kamuoyuna açıkladığımız bildiri esas olarak '89 nisanında kararlaştırılan muhasebe sürecinin doğal bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Hareketimiz resmen muhasebe sürecine girmiştir. Bundan sonra iç süreçlerimizin, esas olarak 12 yıllık pratiğimizin, dahası '74'e uzanan hareketimizin tarihselliğinin tartışması olarak değerlendirmekten yanayım. 12 Eylül diktatörlüğü nedeniyle yapılamayan kendi hareketimizin olağan muhasebesinin yanı sıra, Türkiye'deki ve dünyadaki yeni politik süreçler de bu tartışmanın ana eksenlerini oluşturmaktadır. İçimizdeki görüş ayrılıkları sosyalist hareketin nesnel gündemlerinde düğümlenmektedir. Yenileşme konusunda partinin üst kurullarında iki anlayışın olduğu düşünüyorum. Biri, yeni süreçleri gereken ciddiyet ve hassasiyetle değerlendirmeyen, yenileşmeyi daha çok düzeltmeler ya da restorasyon olarak algılayan, yenilenmenin konjonktürel bir olay olarak görüldüğü bir anlayış.

Sosyalizmdeki bu büyük alt üst oluşun tarihsel kanuniyetlerini irdelemekten uzak, sorunu daha çok Sovyetler Birliği'nin ya da Doğu Avrupa'nın bir iç sorunu olarak gören bir yaklaşım. Bu noktada kendimi yenilenme çizgisini radikal tarzda ifade eden eğilimin içinde görüyorum. Bu eğilimin özelliği sorunlara günü birlik değil operasyonel, operatif bir yaklaşımı benimsemesidir. Onu, metnimizde de hareketimizin reel süreçlerden kopma tehlikesi taşıdığını söyleyerek ifade ettik. Muhasebe konusunda özgün misyonumuzun büyük ölçüde sona erdiğine dair görüşler var. Biz bunu reddediyoruz. Bu noktada bir çok çevreye derdimizi anlatmakta zorlanıyoruz. Kongre sürecini bir partinin geçmişini derinliğine irdelemesi ve hatalardan arındırılması olarak görüyorum. Bunsuz bizlerin hem parti olarak hem de bireyler olarak yeni süreçlere ciddi katkılar yapabileceğimizi düşünemiyorum. Bu anlamda muhasebeyi 17 yıllık pratiğimizin radikal bir özeleştirisi olarak değerlendiriyoruz. Ancak üst yönetimde bu konuda daha farklı düşünce var. Muhasebeyi önemsemeyen, ya da yapmadan, sorunu salt eskiye iade eden, bu birikimin incelenmesinden çok geleceğe gözünü diken beklemeci bir anlayış var. Biz bunu reddediyoruz, bunun nihilizme kadar, hareketin özdeneyimini reddetmeye kadar uzanan yanları var.

Yine toplumsal gündeme politik müdahil olma noktasında ciddi bir kendiliğindencilik var. Bizim ise bunun kırılması yönünde gündeme politik müdahil anlayışımız var. Bundan kastettiğim, bütün hareketler için geçerli olan bir saptama olarak, kitlelerden uzak düşme, sıcak özelemlerini kavrayamama durumu var. Bizler solun daralma ve küçülme eğrisinin yanısıra Türkiye'deki toplumsal mücadelenin, işçiler başta olmak üzere yükseliş eğrisiyle kıyaslıyoruz. Bu noktada hareketimizin ciddi bir tıkanıklık içinde bulunduğu ve bunu aşma yönünde partinin çoğulcu bir çıkış temelinde birleşik marksist bir partinin Türkiye'de yaratılmasında gereken enerjiyi, cesareti göstermediği kanaatindeyiz. Bu konuda Kaçmaz'ın "*Aydınların Katalizör Rolü*" yazısını örnek olarak verebilirim. Bu, görevi aydınlardan bekleyen ve TSiP'i "küçük dükkan" olarak gören bir yaklaşımdır ki, kongre kararlarında ifadesini bulan

partimizin özgün misyonu gözardı edilmektedir.

Kuruçesme süreci noktalanırken bazı gruplarda kendine dönme ve kendini tahkim etme eğilimi gelişiyor. Sizin bakış açınız TSiP'in yeniden canlandırılması, ona has argümanların öne çıkarılması anlamına gelmez mi? Bu yöneliş birlik sürecinin yerel tabiatına aykırı bir şekilde, birliği zayıflatma tehlikesini içinde taşımıyor mu? Çevrenizin muhasebesi, Türkiye solunun neredeyse bütününün muhasebesinden çok farklı ve ayrı bazı özelliklere mi sahip?

Birliğin gündemi sosyalist hareketin gündemidir. Eğer böyle algılıyorsak, hareketimizin gündemini de sosyalist hareketin bize yansıyan gündemi olarak tanımlamaktan yanayım. Muhasebe nasıl solun topyekün muhasebesi olarak önümüzde ise, bunun içinde bireylerin, partilerin muhasebesi de öylesine aciliyet teşkil etmektedir. Yine gündemde yenilenme varsa bu, gruplar içinde gerçekleşecektir. Örneğin biz, yenileşmeyi birlik içinde yenilenme olarak tanımlıyoruz. Tabii ki partinin birliğini koruyarak ama bu birliği netleşme temelinde -ayırışma değil- koruyarak yenilenmekten yanayız. Söz ettiğiniz kaygıya gelince; şüphesiz hareketimizin de özgüllükleri vardır. Bunu bir zenginlik olarak değerlendiriyoruz. Bu süreci hareketimizin özgül potansiyelini açığa çıkarma olarak tanımlıyoruz. Bir anlamda kendini irdeleme, analiz etme, yeniden tanımlama, sosyalist birikimimizi gözden geçirme ve herkesin reddettiği eskiden kurtulma. Bu tutum eski düşünce, eylem modelinden kurtulma anlamında bir çabayı ifade ediyor. İçeride kapanma değil asla. Türkiye'deki toplumsal özgürleşme ve canlanmayla birlikte, dünyadaki yeni süreçlerle birlikte öngörülen kendi içimizde bir yenilenme süreci olarak değerlendirilmelidir. Tam tersine bu süreç hakkıyla yaşanmazsa, yani öngördüğümüz yeni partinin hümanist nitelikleri, çoğulcu nitelikleri, çok sesliliği daha şimdiden hayata geçirilmezse, bu, gelecek partiye havale edilen soyut amaçlar olarak kalacaktır. Yeni partiye hastalıklarımızdan arınmadan gittiğimiz için de, daha baştan bir boğulma tehlikesinin yaşanmasından korkuyorum. Herkes sürece eskilerini ve yanlışlıklarını alabil-

diğince gidererek sürece katılırsa, birlik sürecinin aynı yöndeki akışıyla kendi akışımızın koordinasyonu bozulmazsa süreç bundan kazançlı çıkacaktır. Bizim kendimize özgü, bunun dışında özel hedeflerimiz yok. TSİP'in yenilenmesi, muhasebesini yapması dışında özgül hedeflerimiz yok.. Belki şu soru sorulabilir; "Birlik olmazsa TSİP ne yapacak?" Bu konuda çoğunluk iradesi kendini gösterecektir. Hiç kimse TSİP'in şu anda tekil bir çıkış yapma politikası içinde değildir. Bunu tarihsel olarak da doğru bulmaktayız. 1978 Kongre kararında mücadele yoluyla tek bir grubun, partimizde olabilirdi, birliği sağlama ihtimali bir ihtisal olarak düşünülmektedir. Partimizin kendi özgül geleceğinin nasıl olacağı sorunu, "eriyerek mi birleşme sürecine katkıda bulunabilir", yoksa "kendini yenileyerek mi daha üst bir bileşime katılabilir" sorunu, bugünkü temel tartışma noktamızı oluşturmaktadır. Yani partinin iç problemlerini büyük ölçüde çözmüş, sosyalist hareketin o geniş platformuna sunabileceği en büyük zenginlikle katılmayı önüne koymuş bir dinamiği yaratma olarak görüyoruz.

Kendini güçlendirme çizgisi, birliği yukarıda pazarlıklarla bağlamaya götürmez mi? Grupların tepelerinde dönen pazarlıklara duyulan endişeleri de sanıyorum biliyorsunuz.

Üzerinde çok düşünülmesi gereken bir soru. Pazarlık kavramını kullanmanız önemli. Ben pazarlık olarak değil de TİP-TKP birliğine dikkat çekmek istiyorum. Bu birlik TİP ve TKP'nin özgül birikim ve tarihinin tamamıyla yadsınması üzerine kurulmuştur. Bu birlikten algıladığımız budur. Sebebi, görüşme yoluyla birlik dinamiğine gidildiğinde tarafların gerçekten görüşme sürecini ileriye götürecek deneyimlerden, öngörülerden, projelerden yoksun olarak birlik yapmasıdır. Pazarlık olsa olsa önümüze çıkan sorulara yanıt vermemenin getirdiği bir davranış, geçici bir ortaklık anlayışıdır. TİP-TKP birliğini daha çok böyle bir güç birliği olarak görüyorum. Bu partinin programatüğünde yeni anlayış formüle edildi denilse de, bu yeni anlayış eski olumsuz geleneğin ağırlıklı etkisi altında olmuştur.

Bizim istediğimiz şudur: Şu anda program ve tüzüğü ile bir organizma isek bu organizma, birlik sürecinin bütün platformlarında önerileri netleştirmelidir. Gerek politik birlik platformuna, gerek tartışma ve eylem birliği platformuna bireyler kendi somut önerileriyle gelmek zorundaysa, aynı sorumlulukla davranmalı ve bütün sol hareketin gündemi konusunda açık tartışmak -bu çok önemli bir nokta- önerilerini, taslaklarını, projelerini getirmek zorundadırlar. Örneğin, herkes TBKP programını eleştiriyor, biz dahil. Ama bu program ve politikaların alternatifinin ne olduğu konusunda ya da TBKP'nin örgütlenme modelinin karşısında nasıl bir yeni örgütlenme modeli öne sürdüğümüz konusunda muğlaklık sürmektedir. Görüşmeler yoluyla birliğin ancak netleşmeyle sağlanacağına inanıyoruz. Bu nedenle kendi gündemimizin sosyalistlerin dışsal -herkesi bağlayan- gündemiyle bağdaştırılmasından yanayız. Bunu yapabildiğimiz ölçüde süreç hızlanacaktır. Aksi takdirde hareketlerin özel birikmiş gündemi genel gündemin önünde en büyük engel olacaktır. Özel olan genele bağlandığı ölçüde, genelin önüne koyduğu sorulara yanıt verdiği ölçüde bu subjektif özellikler doğal olarak devre dışı kalacaktır. Özel olmaktan çıkıp genelin içinde bir senteze ulaşacaktır.

Zaten sizin sözünü ettiğiniz pazarlık anlayışının kökünde de genelin ne olduğu konusunda gereken hassasiyet gösterilmeyince, geriye özellerin yine özel kalarak yeni bir partide bu özel niteliklerini korumalarıdır. Bu noktada diplomasi, pazarlık, vb. durumlar karşımıza çıkmaktadır. Ama sosyalist hareketin parti birliğini önüne koyanlar, bu partinin dünya görüşü, programatüğü, tüzüğü, Türkiye'deki sorunlara nasıl yaklaşacağı konusunda tartışmaya hem birlikte hem de tekil olarak yoğunlaştıkları zaman sözünü ettiğiniz pazarlık ya da sol içi diplomatik yaklaşımlar hızla geride kalacak ve gerçekte fikir ve prensipler temelinde birlik ortaya çıkacaktır diye düşünüyorum. Bu momentte *Sosyalist Birlik* dergisinin birliğin genel envanterinin çıkartılması noktasındaki girişimini çok anlamlı buluyorum ve destekliyorum.

birlik zamanı, birliğin teorisi zamanı, birleşik sosyalist parti kurma zamanı

Halkın demokratik/toplumsal muhalefeti gelişiyor.

İşçilerin, emekçilerin, yoksul köylülerin mücadelesi, gençliğin, kadın hareketinin ve çevre hareketinin mücadelesi ülke çapında gelişen toplumsal muhalefetin tabanını oluşturuyor.

Halkın toplumsal muhalefeti, daha çok kendiliğindenci ve demokratik bir temelde gelişiyor ve sosyalist hareketin dışında yürüyor.

Esas olarak sosyalist akımların ve çevrelerin dışında yürüyen işçi hareketi, köylü hareketi, kadın hareketi ve diğer demokrasi güçlerine, sosyalistler, dışardan katılmak ve desteklemek zorunda kalıyorlar.

Sosyalist hareketle gelişen toplumsal muhalefetin birleştirilmesi ve bunun imkanlarının yaratılması, birlik tartışmalarının ve birlik ihtiyacının temel sorununu ve gereksinini oluşturuyor.

İşte bu nedenle bugün, tartışma, bu sorunlar ve ihtiyaçlar üzerinde yoğunlaşmalıdır.

grupların içi boşalıyor

Var olan sosyalist grupların hiçbirinin özel bir geleceği görünmemektedir. Artık grupsal yapıların hiçbir çekici yanı ve toparlayıcılık özelliği kalmamıştır. Tersine grupların içi boşalmaya başlamıştır. Yaşanılan süreç budur.

Sosyalistler açısından hiçbir çekici yanı kalmayan grupların, halktan ve emekçilerden destek bulmasının da imkanı yoktur. Bu durum, TBKP'den SP'ye oradan Yeni Öncü, Dev Sol ve Dev Yol'a kadar böyledir.

Türkiye'nin en geniş sosyalist birikiminin gruplar dışında kaldığı, gruplar dışında bulunduğu olgusu bütün gerçekliğiyle karşımızdadır. Bu nedenle bazı grupların kendilerini "komünist", "devrimci marksist", "proleterya sosyalizmi", "devrimci hareket" vb. sıfatlarla

tanımlamaları, hem emekçi sınıflar hem de sosyalistler açısından hiçbir anlam ve değer taşımamaktadır.

Var olan sosyalist grupların özel bir geleceği ve toparlayıcılık niteliği veya içlerinden birinin gelişerek diğerlerini birleştirme olasılığı yoktur. Fakat bu grupsal yapılardan gelen ve diğer bağımsız sosyalistlerden oluşan geniş ve birleşik bir parti içinde, sosyalistlerin özel ve anlamlı bir gelecekleri olabilir veya böylesi bir geniş birlik içinde bu sağlanabilir.

Böylesi bir oluşum, geçmiş sosyalist hareketin bütün deney ve birikimlerine açık olmalı, bu deney ve birikimlerin mirasçısı olarak olumlu ve olumsuz yönlerini özümsemelidir. Bütün sosyalist hareketin geçmişini kendi geçmişi gibi ele almalı ve teorik bilince çıkarmalıdır.

İşte böyle bir yaklaşım, hiçbir grupsal yapıda yer almayan, grupsal yapıları terk eden ve umudunu kesen Türkiye'nin en geniş sosyalist birikimini kucaklayabilir. Böylesi bir yaklaşım birliğin harcını oluşturacaktır. Dahası bu genişlikte ve derinlikte bir yaklaşım, sosyalist akımlar içindeki grupçu eğilimlerin de maddi temelini ortadan kaldırarak ve böylesi bir anlayışla oluşacak geniş/birleşik partide farklı eğilimlerden gelseler bile sosyalistler kendilerini bulabileceklerdir.

birlik tartışmalarının amacı: parti

Partiyi amaçlamayan birlik tartışması, nesnel durumla çelişmeye düşer.

Birlik sürecinin şimdiki aşaması ve ülkenin nesnel koşulları, geniş ve birleşik bir sosyalist parti ihtiyacını döne döne gündemimize getiriyor. Partileşme bazı ara aşamalardan geçebilir, bir süreci kapsayabilir. Ama parti ihtiyacı ertelenemez ve geciktirilemez. Bu nedenle birlik tartışmalarına şu saptamalarla yön vermeliyiz:

1- Geniş ve birleşik bir sosyalist parti oluşturma koşulları ve olanakları vardır.

2- Böyle bir partinin açık ve yasal bir devrimci parti olarak kurulmasının koşulları ve olanakları vardır.

İşte birlik sürecinin bugün temel tartışma konuları bunlardır.

Bu saptamalarımız sosyalistlerin öznel durumuna, ülkenin nesnel durumuna uygundur.

Birleşik, geniş, açık ve yasal bir sosyalist parti oluşturma önündeki hatalı anlayışlarla tartışarak, eleştirerek sürece ivme kazandırmalıyız. Politika yapma, partili politika yapma, emekçilere gitme, emekçilerle birleşme, kitle mücadelelerini temel alma gibi olumlu birikim ve deneyimlerimizi bu tartışma sürecine taşımalıyız. Bunun da yolu açık, yasal bir sosyalist parti oluşturulmasından geçiyor.

Birlik sürecinde açık, yasal birleşik parti kurma imkanına karşı şu savlar ileri sürülüyor:

"Bugün koşulları yoktur." "Yasal parti tartışması erkendir." "Yasal partiye ilke olarak karşı değiliz, ama program sorunu önemlidir."

Daha çok hareket geleneğinden gelen çevrelerde ortaya çıkan bu görüşler, "sol", kendiliğindenci bir söylemle politik alanı ve emekçi sınıfları burjuva partilerinin tekeline terk etmektedir.

Yine bu görüşler doğrultusunda, yasal parti imkanını gören, ancak bunun tartışılmasının ve önerilmesinin birlik sürecine zarar vereceğini düşünen anlayış da, sürecin peşine takılmakta, sürece doğru öneriler götüremez duruma düşmektedir. Bunun sonucu olarak grupçu eğilimlerin güçlendiği de bir gerçektir. O nedenle dergi, forum, platform vb. öneriler parti kurma imkanı yerine geçirilmekte, parti kurma tartışması ertelenmektedir. Bu anlayışların da özünde kendiliğindencilik ve ekonomizm vardır.

Dahası "önce programımızı yaparız, bu program hukuksal çerçeveye sığarsa yasal parti olur, olmazsa olmaz" şeklindeki anlayışlar ise parti tartışmasını nesnellikten kopuk tarzda, tümüyle kitabi düzlemde ele almaktadırlar.

Diğer bir hatalı anlayış ise marksistlerin en geniş birliğine ve yasal birleşik parti kurmaya "komünist partisinin yasak olduğu koşullarda bu gerçekleşemez" diyerek birliği engelleyen dar grupçu, muhafazakar eğilimdir. Bu eğilim eski kavrayışlarını hala aşamamış ve kendini yenileyememiştir.

Sosyalist Birlik dergisi ne sol kendiliğindenci ne de dar grupçu muhafazakar anlayışların birini desteklemek veya yanında olmak durumunda değildir. Sosyalist Birlik,

açık/yasal birleşik parti kurma imkanının var olduğu bugünkü koşullarda, böyle bir partinin teorik temellerinin oluşturulmasını öneriyor.

birliğin teorik temeli

Geniş ve birleşik sosyalist parti, en geniş marksist çevrelerin birliğinin oluşmasına imkan sağlayacak bir teorik temele sahip olmalıdır.

Açıktır ki böyle bir teorik temel, var olan akımlardan birinin "programı" veya orijinal tezleri üzerine kurulamaz. Böyle bir teorik temel ne TBKP'nin programı ve politik çizgisi ne de sol kendiliğindenci anlayış üzerinden sağlanabilir.

Bu teorik temelin köşe taşları şunlar olabilir:

- Sosyal demokrasiyle ayırım sınırları çizmek
- 2- Kapitalizmi eleştirmek ve reddetmek
- 3- Toplumsal dönüşümde kitle mücadelelerini ve toplumsal meşruiyeti esas almak
- 4- Geçmiş sosyalizm deneylerine karşı eleştirel yaklaşmak ve aşmak
- 5- Sınıfsız toplumu amaçlamak,

Teorik temeli en genel hatlarıyla ve özlü olarak böyle ifade edilebilecek bir programatik/teorik çerçeve üzerinde en geniş marksist çevrelerin birliği sağlanabilir. Çok seslilik ve çoğulculuk üzerine yükselen bir parti içi demokrasi anlayışı ise bu teorik temelin vazgeçilmez kurumlarını oluşturmaktadır.

Böylesi bir teorik temel ve parti içi demokrasi, kendini sağına ve soluna kapalı tutmamalıdır.

ayrışma değil, birleşme

Sosyalist Birlik dergisi, birlik imkanının karşısına reformcu/devrimci ayrımının çıkarılmasını hala doğru bulmuyor. Böyle bir saflaşmanın nesnel temelini de olduğu söylenebilir. Ancak birlik imkanının böylesine elverişli olduğu bu tarihsel/toplumsal ko-

şullarda, Sosyalist Birlik dergisi, reformcu/devrimci vb. ayrışmaların öznel temelde değil, sosyal pratikte ve geniş bir partisel birlik içinde yaşanmasından ve sınanmasından yanadır. Tersi yaklaşımlar grupların öznel ve göreceli saptamalarından öteye geçemeyecektir. Nitekim gruplar arasındaki, birbirini derece derece "reformcu" vb. yakıştırmalar bunun sonucudur. Yoksa sosyal pratiğin sonucu değildir.

Aslında Doğu Avrupa, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler ve Türkiye özgüllükleri, sosyalistleri yeni kavramlar ve terimlerle düşünmeye ve tartışmaya zorluyor.

"Üreten biziz, yöneten biz olacağız", "Özyönetim, özdenetim"; "Yarın değil, şimdi", "Söz, yetki, karar, iktidar halka", "Özgürlük, demokrasi", "Bütün iktidar sovyetlere" vb. sloganlar ve kavramlar bugün, emekçiler için de, sosyalistler için de daha anlamlı ve yol göstericidir.

Kitleler kitabı değil, yaratıcı.

O nedenle yeni bir teorik dil, yeni kavramlar ve politikalar, ancak geniş bir partide ve sosyal pratikte oluşturulabilir.

Bu bağlamda birlik tartışmalarında karşımıza çıkan marksizme kitabı ve sözel düzlemde bağlı olup olmadığımızın sorulması, yine bunun tam tersi olarak sosyal demokrasiyle ayırım konularının belirsizleştirilmesi birliği imkansız kılma çabalarıdır.

Sosyalist Birlik dergisi, sosyalistlerin en geniş birliğinin sağlanması ve gelişen toplumsal muhalefetle sosyalist hareketin birleştirilmesinin ihtiyacı olarak tartışmaların birleşik sosyalist parti kurulması üzerinde yoğunlaştırılmasındanyanadır.

Tartışmalarımızı önerilerimizle bu doğrultuda yürüteceğiz.

Dergi olarak kendi deneyim ve birikimlerimizi geniş ve birleşik sosyalist parti kurma çabalarına taşıyacağız.

yeşiller-sosyalizm-hangi sosyalizm

Aktüel sosyalizm tartışmalarına, yukardaki başlık dizisiyle *Dışardan* laf atmalarla katılarak çeşitlenmeyi ve "dışarı"nın da kendini zenginleştirmek ihtiyacını yaratmayı diliyorum. Çünkü Yeşiller düşünsel alanda kendini zenginleştirmek ihtiyacını sosyalizm tartışmalarında bulabilirken, sosyalizm de tartışmayı bir yere oturtabilmesi için sacayağının üçüncüsüne ihtiyaç duymalıdır.

Önce bu bağlantıdan yola çıkarsak; sosyalizm tıkanıp yerlerde yeni tanımlarla mecra değiştirirken, bu tıkanmaya bağlı olarak ama apayrı bir düzlemde, kaynağını yine Marksizmde bulunan farklı projeler-ütopyalar oluşuyor. Kaynak birliği ise kimi zaman farklı projeleri aynı paydaya çekme zorluğunu yaratıyor. Düşlenen yeni dünya, kavram birliği ile buluşunca bu zorluk "anlaşılmazlık" hali alıyor. Anlaşılmazlık, yeşiller ve sosyalizmin nispeten ortak literatürüne karşılık sürüyor.

Yeşillerin "ideoloji" dışı olmaları, yeni dünya projesine ait bütünlükçü kavrayışlara sahip olmadığı anlamına gelmez oysa. O halde aynen sosyalizmde de olduğu gibi, her tanım ve kavramın, her bir programın, bir diğerine bağlı, bir diğerini tamamlayan düşünme sistematiğine sahip olması, teka-bül ettiği her noktada sosyalizmle tokuşturulmasını gerektirmektedir. (1) Konuşabildiği yere kadar..

Sosyalizm, üretime ait sorunlar karışısında kapitalizmden kopya çekmeyi doğal karşılarırken, siyasi ve toplumsal sorunlar karşı-

(1) Kimileri bu söylemin yeşilleri sosyalizmin rekabetçi bir konuma ittiğini, bunun gereği olmadığını, bu kavramların birbirini tamamladığını belirtiyorlar. Tedirginlik duyulmasa tartışmak mümkün olacak, ama bu tedirginliğin, devletçi terimlerle düşünenin nasıl bir mistik gelenek yarattığını ve bu ideolojinin bu dinselliğini gönmek gerçekten şaşırtıcı oluyor. Sosyalizm ve kapitalizmin sadece üretim tarzları olarak değil, müminleri açısından da türdeşliğini gösteriyor.

sında tek-tipçi, merkezi yapısının üstünü örtüp diyelim kadın sorunu, azınlık demokrasisi, çevre ve doğa yıkımı vs. gibi iktidar dışı perspektifleri de torbasına atıyor. Bunlar "sosyalizmin ihmal ettiği ama derhal programına alması gerekli Komisyon Başlıkları'dır" diyor. Ekliyor sonra da, "İktidarımız bunların da çözümüdür". D.Perinçek'in Öncü yazısında da itiraf ettiği gibi (Saçak Ağustos 89) "Bunlar, devlet-iktidar ötesinden bir değerlendirmeye konuşturulmalıdır" önermesi "dinlenmeden", zarif bir çalımla "bunların çözümü, sosyalist iktidar kapısını aralayan, özgül alan sorunlarıdır" deniliyor. (Hedef "sosyalist iktidar, özgül alan "bugünkü aşamaya" ait palyatif kabulleş). Oysa bu zarafet-samimiyet, devletten düşünme geleneği terk edilmedikçe tıkanmaya dönüşüyor. Yine diyelim ki kadın sorununun çözümü, sosyalizmin Kadın Bakanlığı'ndan gönderilen tebliğ-kararname-kanunlarda aranır *gerekirlik* tartışılıyor. (Ki bu şimdi "muhafazakar" eki alan sosyalizme ait). Ya da iki ayrı durumla karşılaşılıyor. Birinci samimiyeti taktik uğruna tersine dönüştüren, "iktidar olana değin doğal ittifaklarımızı, esas alınan demokrasi amacında..." diyen örgütlenme eğilimi. Bunun taktiksel bir samimiyet olduğu çabuk sırtıyor ve hemen bu dar deneysel örgütlenmeden uzak duruluyor.

İkincisi daha bir samimiyet... Yine iktidar kapısını aralayan olduğunu belirten ama bu kez "özgül alanlar" kabulüne sadık kalma eğilimi. (Bu son eğilim, tıkanmasını devlet-iktidar dışı proje tartışmasına katılabilmeye aşacak olan eğilim).. Onun da elini kolunu bağlayan müminlik, sosyalizm dışılığı, "devrimcilik" dışı olmasını sanmasıyla oluşuyor.

Birinci eğilim D.Perinçek-Saçak Dergisi-SP çevresinde, bağımsız bir blok oluşturuyor. İkinci eğilim TBKP-TSİP programcılarında görülüyor. İkinci eğilimin ikinci kolu da daha çok Sosyalist Birlik dergisi ile Dev-Yol geleneğinden gelenlerde görülüyor. Yeşiller açısından yapabildiğimiz bu üç sosyalist kategori yine yeşiller karşısında ortak bir blok profili çiziyor.

gerekirlik (saçak-sp)

Genel kavramların sıralamasında;

Toplumsal dönüşüm karakterini devlet-

ten alır (...Yeniden devlet tartışması). Devletin bu karakteri iktidardan sağlanır (...İktidarın ele geçirilmesinin yeniden tartışılması). İktidar için bir partiye, partinin de öncü çekirdeğine ihtiyaç vardır (...Öncü keşfi tartışması ayrı, sınıflı toplum inikası parti içi iki çizgi mücadelesi, öncünün sınıfsız toplumda -yok edilmesi- doğrusunu söylersek yok olması tartışması). Toplum yukardan aşağıya inşa edilir (...Üretim ilişkilerinin dönüştürülmesi, mülkiyet, kapitalizmle türdeşlik tartışması).

Hepsinin üstünde, ortasında, içinde ve sonunda hep konuşulacak demokrasi tanımı. Azınlığın haklarının da dile (acaba iktidara da mı?) gelmesi, Proletarya demokrasisinin (ya da diktatörlüğünün) neresine yerleştirildiği.

Yine kısa başlıklarla yeşilleri tekabül ettirmeye kalkışsaydık: Toplumsal dönüşüm, karakterini toplumun içinden alır. İktidarın karakteri kendinden menkul olup devlet karakteri değişmez. Devlet baskıcılığını ve tektipçiliğini hep korur. Bu karakter "azınlık çoğunluk" seçimselliğiyle sınırlıdır. Üstelik çoğunluk baskısını seçenlerin iddiaları da doğru olmayıp onlar da temsil özellikleri çoğunluğu temsil iddialarının ardına gizlenip yine azınlık tahakkümü uygulurlar. Devletin nasıl ele geçirileceği sorunu Yeşillerin sorunu olmayıp, sosyalistlerin buna verecekleri yanıtı göre fikir gelişmeleri sorunudur. (Kendi adıma iktidarın şiddetle ele geçirilmesini sosyalizmin tanımsal gerekirliği ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Sosyalist iktidarın buna iktidar anında da ihtiyacı vardır. Ters halinde sosyalizme, "sosyal demokrasi ile farkınızı bu noktada nasıl belirleyebiliyorsunuz?" diye soruyorum). Parti ve öncünün (bu konuya D.Perinçek'in "Öncü" yazısına göndermelerle değinmiştik. Sosyalist Birlik Dergisi Sayı: 11 Mart 90) bize bıraktığı mirasların bugünkü tartışmaları, yarınki öncülerini aklama garantisini nasıl verebilir? Milyonlarca insanın öldürülmesi, "Devrimin lekeleri de olur"la geçiştirilemez. Bunun referanslarını da Garboçov, Brejnev, Kruşçev, Stalin önüne çekilen Lenin'de arayarak tartışmak gerekmektedir.

Toplum inşasına da bir iki başlıkla değinseydik, kapitalizmle sosyalizmin sınıflı toplumlar olmalarından başlayan türdeşliğin,

rekabetçilik dışında bir fark yaratmadığını (hele doğanın yıkımı konusunda), sınıf tahlinin, doğa-teknoloji gelişmesi karşısında taleştiğini, sanayileşme programının ve sanayileşmenin yeniden sorgulanmasını gerektirdiğini, hele kapitalizme göre senkronize edilen üretim araçlarının, iktidar değişikliğiyle karakter değiştiremeyeceğini, üretim ilişkilerinin iktidar değişikliği ile değişen nötr bir kavram olmadığını, çözümün, ekonominin de diğer kurumlar gibi bağımsız bir otonom kurum olduğu görüşünden hareketle, yerel ihtiyaçların yerel ve alternatif (gelişmiş-merkezi olan sanayi dışı) üretimlerle karşılanmasını gereğini ekleyecektir.

yeni sosyalizm (tbkp-sosyalist birlik)

1. Yukarda belirtilen yeni sosyalizmin birinci kanadını temsil eden eğilim taktiksel programlar ötesinde birşey söylemiyor. TBKP'nin programı "Bugünkü aşamada amacı..." diye söze giriyor. Barış ve Demokratik Yenilenme Programı "dilek ve şart" kipleri ile oluşuyor. Aktüel dileklerin dışında yeni bir dünya projesi ve tanımları yapmıyor. "İçinde bulunduğumuz bugünkü aşamada (...)" ile sınırlı demokrasi isteği tartışma ortamını ortadan kaldırıyor. Proletarya diktatörlüğün reddedildiği yerde demokrasi yeniden ve nasıl tanımlanıyor? Azınlığın çoğunluk üzerine baskısı olan burjuva demokrasisini seçmeyip bunu tersine çevirerek çoğunluğun kendi arasındaki demokrasiyi yeğlemek ama, ters çevrilen madalyonun üstünde kapitalist yolculara ve sınıfa uygulanması şart olan baskıyı artık vazgeçilir görmek nasıl mümkün olabiliyor? (Sosyal demokrasiye teslim olmanın ötesinde) Çözüm nasıl bulunuyor?

Her ne kadar tarihi miras olan bu, batı tipi demokrasi anlayışı terk edilmeyecek (bugünkü aşamada asla) bir mevzi ise de tem-

sili niteliği ile dert olmuyor mu? Azınlığın çoğunluğa tabi olması gibi bir seçim yerine, azınlığın da haklarının olduğu bir demokrasi anlayışı, işte bu yüzden ancak Doğrudan demokrasi ile gerçekleşebiliyor. Doğrudanlığın ise parti temsilcilerine gereği kalmıyor. *İktidarın olduğu hiçbir yerde demokrasi yaşamıyor.* İnsanların, kurumların kendini sonsuz özgürlük içinde ifade edebilmesi hep iktidarla zıtlaşarak gerçekleşebiliyor. Demokrasi hep bir devlet cihazı olarak görüldüğü sürece sosyalizmde demokrasi ile bu antagonist çelişme kaderini yaşıyor.

"Bugünkü aşamaya ait" bir uzlaşma eğilimi sezince, "yarın başınıza nelerin gelebileceği"nin bilinmesi, ittifakları da geçersiz kılıyor. Taktiksel alanlardan kurtarılmayan "eski" anlayışlar, bugünkü aşamada "yaşam alanları" bulur ama "gelecek" bulamaz.

2. Sosyalist Birlik dergisi'nde ise daha renkli-canlı, ama kavram boşluklarıyla dolu tartışmalar gözleniyor. "sınıfsız toplum" adına söylenmesi gerekenlerin altına "sosyalizm" adına atılan imzalar anlamları örtüyor. Kadın sorunu, demokrasi sorunu v.s. getirilen serbestiyet, son cümlelerde iktidarla disiplini ediliyor. Kimi önerilenler altına "Yeşiller" veya "sosyalizm" diye imza atabilmek keyfileşiyor. Belki yeşillere daha çok yakıştı- rılan "nereye çekersen oraya kadar uzayan Sosyalizm" sakilleşiyor.

"Ben yaptım, oldu" diyerek herşeyin sosyalizmin torbasına doldurulması kapitalizmi, sosyalizmi, sivil toplumu, Yeşilleri yeniden (öyle olduğu ve olması gerektiği için) tanımlamak gereğini doğuruyor. Bu yeni sosyalizmin, Yeni Sol olan Yeşillerle kuracağı kürsü *yeni'*yi sürekli eskiterek biçimleyebilecektir. Türkiye'nin bir ihtiyacı da batıyla eşzaman- da ilk kez yakalanan yeni'nin müminliği yen- me cesaretiyle yaratılabilmesidir.

(**)

geleceğe uzanan zorlu yol -bir sosyologun gözüyle

Perestroyka beklenen meyvalarını vermiyor. Yakın zamana kadar aykırı görülen bu sav artık sıradanlaştı. Belki de Sovyet toplumunun değişimini hevesle karşılayan önemli bir kesim, aynı ülkenin üst düzey yöneticilerinden pek çoğu gibi yaklaşan zorlukların çapından başlangıçta habersizdi. Fakat, ne olursa olsun dönüşümün dördüncü yılında birçok toplumsal ve ulusal çatışmaların arttırdığı sıkıntılarla karşılaşılıyor ve artık hem reformların baş aşağı kayışını hemde alınan tedbirlerin ürkek ve tutarsız

niteliğini doğrulayabiliriz. Tanınmış İktisatçı Otto Latsis Sovyet ekonomisini yere tepe üstü çakılacakmış gibi pike yapan bir uçakla kıyaslıyordu. Peki gerçekte olup bitenler ne?

Başlangıçta, kapsamlı edebi dergilerle, modaya uygun ilerici haftalık dergilerin sayfalarında yorum yapanlar, karşılaşılan bütün güçlükleri geçmişin ideolojik mirasına bağlayarak açıklamaya çakıştılar, "Stalinizm"den ve "muhafazakarlık"tan dem vurdular. Mevcut durum daha çok karmaşıklaşıp, korkunç hale geldikçe ve geleceğimiz daha çok belirsizleştikçe, basında tarihe ayrılan sayfalar da çoğaldı. Hiç kuşkusuz bir ülke kendi geçmişini bilmek zorunda. 1930'larda ve 40'larda yaşananların halktan gizlenmesi başlıbaşına bir suçtu. Fakat, geçmiş hikayeler bugün için zorunlu dürüst tartışmaları ikame etmeye başlayınca; Stalin'in son açıklanan kötülükleri, güncelle iliş-

(*) Moskova Enstitüsü'nde Tiyatro ve Sosyoloji eğitimi gören Kagarlitsky, 1958 doğumlu. Sovyetler Birliği'nde bağımsız sosyalist hareketin ve Moskova Halk Cephesi'nin önderlerinden olan bu genç sosyolog, Sol Yöneliş adlı bir muhalif dergideki çalışmaları yüzünden 1982 yılında hapis yattı. Kagarlitsky'nin, Isaac Deutscher Ödülü kazanan *"The Thinking Reed"* (1988, Verso) ile *The Bialectic of Change* (1989, Verso) adlı iki kitabı bulunuyor.

(**) *Labour Focus on Eastern Europe* dergisinin 1989 tarihli 3. sayısında yer alan makaleyi Aslı Düzgünoğlu çevirdi.

kin verilerin yerini alınca; gazeteler gözler önünde olup bitenler yerine, 30 yıl öncesini yazmaya karar verince, insanı karamsar düşünceler alıyor. Gecikmiş düzeltmelerle, suçlamaların giderek uzayan listesi, boş rayların önünde kuyruk bekleyen insanlara yardımcı olamıyor, hiçbir şeyi açıklayamıyor. Tarihın uzatıldıkça uzatılan yargılanması, bizi, dünün ve bugünün gerçek bir analizine yaklaştıramaz.

Yine de tarihi ele almak zorunlu. İnsanın kendi toplumunu anlayabilmesi, bugün kimin ne için ne yaptığını bilebilmesi, geçmişe bir kere daha dönmeyi gerekli kılıyor. Ama ahlaki değil sosyolojik bir bakış açısıyla.

statokrasi

Ülkemizde yaşananların yarattığı sarsıntı, kendi dramımızın bütünüyle bize özgü olmadığını bazen unutturuyor. Ara sıra dünyanın başka bir köşesinde geçen bir bürokratik ahmaklıkla karşılaşınca Sovyet insanı keyifle kıkırdıyor; "Ne kötü, tıpkı bizdeki gibi." Sovyet yorumcular, topluma ve ekonomiye hükmeden "idari sistemi", bütünüyle Stalin ve ekibinin Lenin'in muhteşem yapıtı olan Yeni Ekonomik Politika'yı (NEP'i) yıkmaktaki hatasına bağlamayı sürdürüyor. Aynı zamanda, bu yüzyıl boyunca benzer süreçlerin Stalin'in müdahalesi olmaksızın başka ülkelerde de yaşandığı kuşku götürmez bir olgu.

1945-49 arası kardeş komünist partilerin stalinist denetimi ve Sovyet güçleri ile dayanışmalarının faaliyetleri sayesinde Doğu Avrupa, Sovyet modelini taklit etti. Bunun dışında hem Yugoslavya hem de Çin görece bağımsız gelişmelerine rağmen Sovyet deneylerinin birçoğunu tekrarladı. Ve yine Meksika'da 1930'lardan 1960'lara kadar tek parti sisteminden başlayıp ekonominin merkezi yönetimine varan ve Sovyet sistemiyle benzerlikler gösteren yapılar oluştu. Öte yandan bu ülke ideolojik ve stratejik bazda bütünüyle batı dünyasının bir parçası olarak varlığını sürdürdü. Peki, bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte hem SSCB'ye yönelen hem de batıdan destek alan Afrika ülkelerinin bizdeki biçimleri taklit etmeleri nasıl açıklanabilir. Anti-komünist ideolojisi ve kapitalist eğilimleriyle Güney Kore neden 1960'larda ve '70'lerde giderek idari planlamadan ödünç alınan yöntemlere (beş yıllık

planlar, merkezi devlet yatırımları, korparasyonların örgütsel yapılarını biçimleyen devlet müdahaleleri, mali kurumlar üzerinde sıkı denetim gibi) başvurdu. Sırası gelmişken şu soruyu da eklemeli: 1950'lerde ve 60'larda batının bizdeki idari yöntemlere gösterdiği ilgiye ne diyeceğiz? Kapitalist firmaların iç yapılarıyla, o dönemde buradaki bakanlıklar ve bölümler arasında şaşırtıcı benzerlikler var. İki sistemin yakınlaştığını öne süren ve Sovyetler'de bu aralar çok moda olan "buluşma" (convergence) kuramına başlangıçta güç veren de bu olguydu.

"İdari Sistem"ın, kısa sürede batının gelişmiş devletleri düzeyine gelmemizi sağlayan 1950'ler ve 1960'lardaki geri dönüşün başarıları ilk bakışta esrarengiz görünüyor. Şimdi genel kabul gören yaklaşımlar açısından yine bu kadar garip görünen bir başka durum da, NEP'e benzer politikalar uygulayanların ya zaman içinde açılarla karşılaşmayı (örneğin Çin'de 1950'lerdeki gibi) ya da ekonomik durgunluk ve krize sürüklenmesidir. (buna klasik örnek Yugoslavya)

Tüm bunlar ülkemizde oluşan süreçlerin yalnızca "siyasi hatalar" ya da "özgöl" durumlarla değil, aynı zamanda genel kanunlarla da açıklanabileceği fikrini gündeme getiriyor. Bu kanunlar batılı radikal iktisatçıların çalışmalarında bulunabileceği gibi Sovyet araştırmacılar da (özellikle M.Cheshkov) eserlerinde yer yer bunlara değinmişlerdir.

Gerçek şudur ki sanayileşmeye geç başlayan ülkeler hiçbir zaman Batı Avrupa tarzını taklit edecek durumda olmadılar. İngiliz burjuvazisinin oluşması yüzyıllar aldı. Batıda kapitalist sanayinin yükselmesine yol açan ilk birikim koşulları ve coğrafi keşifler 20. yüzyılda hiçbir şekilde tekrarlanamaz. Geç başlayanlar, yalnızca farklı bir tempo da değil, aynı zamanda daha olumsuz koşullarda da gelişmek durumunda kaldılar. Özünde bambaşka bir yol izlediler. Zayıf ulusal burjuvazi modernleşmeyi gerçekleştirebilecek güce sahip olmadığını her yerde kanıtladı; ne belirli bir gelişme hızını sürdürebildi ne de yeterli bir işletmeyi gerçekleştirecek bir konum kazandı. Batıda bile pazar kapitalizmine özgü geleneksel kurumların krizde oluşu, bu ülkelerin konumunu iyice kötüleştirdi. Devletin rolü artıyor, bürokrasi büyüyor, ulusal ve uluslararası

büyük tekeller dünya pazarlarında yeni ve zayıf olanların durumunu güçleştiriyor, büyüme olanaklarını kısıtlıyordu.

Sorunlar çözümlerden daha çabuk birikiyordu. Böyle durumlarda krizler yaşanıyor ve modernleşme amacını üstlenip gerçekleştirememiş imtiyazlı sınıfları hedefleyen devrimler oluyordu. İran'da "ekonomik mucizesinin" totaliter bir cehenneme dönüşmesi, kapitalist modernleşmedeki başarısızlığın sadece en son örneğidir. Rusya ilkti.

Eski yönetici sınıfların devrimlerle yenilmesi, dönüşümlerin son bulması anlamına gelemezdi. Ataerkil geçmişe geridönüşler olmadı, ancak birkere modern dünyaya katılan bir ülke buranın kurallarıyla yaşamak zorundadır. Bundan sonra dönüşümlerin sürdürülmesi ancak devletin meselesidir. Sanayileşmiş Batının düzeyine varmak isteyen ülkelerin çoğunda böyle oldu. Süreç burada son biçimini aldı.

Yeni insanlar, yeni gruplar iktidarı aldı ama devrim sırasında büyüyen ve giderek güçlenen devlet aygıtı, gelişmenin gerektirdiği stratejik görevleri ülke çapında üstlenebilecek tek güç olma özelliğini sürdürüyordu. Pazara duyulan güven, dükkanlarda mal arzının artması ile, halkın yeni iktidara olan baştaki inancı ile, kısa dönemli sonuçlar üretmiş olsa bile uzun dönemli modernleşme görevini yerine getiremezdi. Yatırım ve modern teknoloji eksikliği sürüyor, büyüme hızları gereken düzeye erişemiyor daha da önemlisi son derece istikrarsız seyreliyordu. Sonuçta, yeni elit görevlerini, etkili ve hızlı bir biçimde, pazar yöntemleriyle değil tam da idari yöntemlerle yerine getirdi. Stalin'in deyimiyle "büyük atılımı" gerçekleştirmek için "ana halka"yı yakalamak yönünde güçler ve kaynaklar gelişme hatlarında yoğunlaştırıldı. Aygıt için, bu başarının maliyeti incilic bir sorun olarak kaldı.

Merkezi planlama ve pazar hakkında tartışmalara bağlanan yorumlarımız yeni bürokrasinin özü sorununa eğilmekten kaçındı. Fakat yöntem seçimini belirleyen tam da bu yeni devlet katmanının çıkarları, varlık koşulları ve sınıfsal özüyü. Devletin tek mülk sahibi ve iktisadi gelişmenin asli yöneticisi haline gelmesi, bürokrasinin rolünü kesinlikle değiştirmiştir. Marx'ın anlattığı klasik feodal ya da kapitalist toplumda bürokrasi,

herşeyden önce hakim sınıfın idari aygıtıydı. Kendi çıkarları olsa bile ve zaman zaman Franz Kafka'nın romanlarındaki gibi denetimden çıksa bile yine de başka bir yerde alınan stratejik kararların uygulayıcısı durumundaydı.

Bürokrasinin toplumdaki tek ayrıcalıklı kesim olduğu; tüm iktisadi ve siyasi iktidarın devletin merkezi organlarında toplandığı yeni koşullarda, bürokrasinin özü de değişir. Onu eski tarz memurlar şatosuna benzeten geçmiş değil bugündür. Artık yalnızca bir aygıt değil, fakat bir "sınıf-aygıtı", toplumun tepesine yerleşmiş özel bir toplumsal gruptur, bürokrasi. Bazı sosyologlar yeni oluşumun "aparitçiklerini, eski memurlarla karıştırmamak için özel bir deyim buldular: Statokrazi. (kökeni Fransızca devlet anlamına gelen "etat"dan geliyor.) Bu durumda yeni bir sınıftan söz edilebilir mi? Burada ihtiyatlı davranmak lazım. Böyle bir toplumda, klasik anlamda "sınıflar" dan söz etme olanağı açık değil.

Engéls, 17. yüzyıl Almanya'sında (doğal olarak ezilenler ve ezenler olmasına rağmen) bir tane bile tam oluşmuş sınıf bulunmadığını yazdı. Halkın kırlardan kentlere akın etmesi, eski bağların, geleneklerin yok olmasını getiren zorla modernleştirmenin toplumsal etkileri altında, şiddet ve savaş görmüş bir toplum kısa bir süre için "declassé" halini almıştı. Şiddet, savaş, açlık ve siyasi çalkantı, kendi işini görmeye başlamıştı. Halk toplumsal anlamda yabancılaşıyordu. Kendini kentlerde bulan milyonlarca köylü, henüz gerçek bir işçi sınıfı oluşturamamıştı. İkinci kuşak kentlilerin, ikinci kuşak işçilerin ve aydınların kent nüfusuna oranı giderek düşüyordu. İşçi sınıfı kendi geleneklerini, kendi ideolojisini bağımsız olarak oluşturma fırsatına sahip olamıyordu. Kırsal alanda ise yüzyıllardır süregiden ataerkil yaşam biçimleri yıkılıyordu. sosyologlar köylülüğün yokoluşundan, toprakla bağın kalmayışından ve köy komünlerinin (obshchina) son kalıntılarının da kayboluşundan söz ediyordu.

Otuz Yıl Savaşları Almanya'sıyla yapılan kıyaslama insanlık tarihinin ilk "declassé" toplumu olmadığımızı gösteriyor. Bir bin uzmanı eski Doğu toplumuna "patates çuvalı" der. Her bir patates diğerinden ayrıdır ve tü-

mü ancak çuval sayesinde bir araya gelir -o çuval ise devlettir. Patateslerin dökülme tehlikesi arttıkça çuvalın ipleri daha da sıkılır.

Devletle birey arasında hiç bir aracı yoktur. Bu rolü üstlenebilecek tüm yapılar-sindikalar, partiler, örgütler- devletin bir parçası haline gelmişti. Kamplarda ve komünal yerleşkelerde insanlar kayboluyor, yeniden ortaya çıkıyordu ama ne bazılarının kaybolması ne de başkalarının ortaya çıkması, devletin ihtiyaçları doğrultusunda işleyen alışılmış düzeni değiştirmedi. Devlet iş ve ekmek sağlıyordu, temel yaşamı garantiyor ve gerekli gördüğünü (insanların hayatları da dahil) alıyordu.

Eğer tüm cezaevleri, planlama birimleri, baskıcı aygıtı ve öğrenimi "Otoritelere" sorgusuz boyun eğişle birleştiren eğitim sistemiyle bu devlet birden bire yokoluverse toplum yıkılmaya mahkum olurdu; halkın öz örgütlenme yolunda ne geleneği ne de araçları vardı. Başka birşey bilmiyorlardı. Toplumun yaşayabilmesi, üretimin sürekliliği, tüketimde istikrar, devlet sistemindeki istikrarla sağlanıyordu.

Tepedekiler kendi içinde alttakilerden daha az "declassé" değildi. Statokrazi, ayrıcalıklı katman, onu iktidar aygıtının yapısından farklılaştıracak, kendine ait bir toplumsal yapıya sahip olamadı. Burjuva toplumunun gelişkin sınıfları siyasi sistemdeki krizlere karşı dayanıklıdır. Bu yalnızca özel mülkiyetten değil, aynı zamanda hem alt hem de üst katmanları toplumsal olarak pekiştiren ortak bağlar ve geleneklerin karmaşık sisteminden de kaynaklanır. Bizim durumumuzda herhangi bir siyasi kriz toplumsal felaket tehditine yol açıyor. Statokrasinin doğal muhafazakarlığı ve reform korkusu işte buradan geliyor. Ama bu ters bir etki de yapıyor: en ılımlı reform denemeleri bile siyasi ve toplumsal krize dönüşüyor.

"krüşçevizm" ve "brejniyevizm"

"İdari Sistem"in başarılarını reddetmek tarihi reddetmek kadar saçma olurdu. Merkezi yönetim büyüme hızını arttırmak ve sanayileşmeyi sağlamak için kaynakların yoğunlaşmasına yardımcı oldu. Kitleleri denetim altında tutmak ve bu politikaların yarattığı güçlüklerle ve felaketlerle dayanmalarını sağlamak için baskı politikası gerekli hale

geliyordu. Bu amaca, halkın çektiklerinden sorunlu tutulan hem gerçek hem hayati düşmanlara karşı geliştirilen bir "nefret kampanyası"yla ulaşıldı. "Merkezileşme artı baskı" formülü Meksika'dan Güney Kore'ye kadar sanayileşmenin hızlandırıldığı çoğu ülkede çeşitli biçimlerde kullanıldı. Bizim durumumuzda başarının koşulu, devrimci dönüşümler içinde oluşan yönetici elitin dinamizmi oldu. *Devrimin kıdemli kadroları Starn tarafından yok edildi, Rus toplumunda otorasiye karşı mücadele süreci içinde oluşan eski parti aslında yıkıldı, ama yine de devrimci dürtü korundu.* Hem üst hem de alt parti kademeleri yeni ve sosyalist bir toplum kurduklarına inanmıştı. Statokrasinin kendi içinde bir çeşit "doğal seçim" gerçekleşti. Gruplar ve birimler arasındaki mücadele, yenilenlerin fiziksel olarak yok edilmeleriyle sonuçlandı. *Burada sağ kalanlar kötü ve suçu olabilirler ama hiçbir zaman pasif varlıklar olmadılar.*

Her şeye rağmen bu koşullarda bir toplum uzun süre dayanamazdı. Durum üsttekiler için bile katlanılmaz hale gelmişti. Ayrıca yokluktan sanayi yaratan kararlar, sanayinin işleyişi için artık yeterli değildi. Ekonomi hızla daha da karmaşık bir hahe geliyordu. Bilimsel-teknolojik devrim çağı yaklaşıyordu. "Fırtına ve hücum" dönemi yerini normalleşme dönemine bırakmıştı. Eğer bu ilk dönem bizim için Stalin'de cisimleşiyorsa, halkın bilincinde ikinci dönem Kuruşçev'in adıyla ilişkilidir. Öyleyse Stalinizmden söz edilebildiği kadar Kuruşçevizm'den de söz etmek mübahtır.

Paradoksal olarak *Kuruşçev zamanında, baskının sona ermesi, ekonomide bürokratinin yükselişiyle birlikte gerçekleşti.* Stalin döneminde, girişim ve departman liderlerinin hakları ve görevleri oldukça gevşek tanımlanmıştı. Mutlak güç Stalin'de cisimleşiyordu ama her bakan kendi bölümü için küçük bir Stalin'di ve her müdür kendi fabrikasında "halk Önderininin" yaşayan biçimiydi. Bu despotizm her düzeyde öndere geniş fırsatlar tanıyordu. Bu despotizm her düzeyde öndere geniş fırsatlar tanıyordu. Başarısızlığı hayatlarıyla ödeyebilirlerdi ama başarıları oldukları durumda kimse küçük bir erkin yerine getirilmemesiyle ilgilenmezdi. Üste boyun eğmemek insana başını kaybettirebi-

lirdi ama sorunu atlatmak mümkündü, hatta üst düzey bir yöneticinin bürodan cezaevi hücresine beklenmedik transferi, bir erdem bile sayılabilirdi.

Despoltizmin sonu aynı zamanda bürokratizmle zaferi oldu. Bundan sonra önderlerin gücü, hakları ve yükümlülükleri çok sıkı belirlendi. Sistemin halkaları arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi memur sayısında görülmemiş bir artışı, iletişimin karmaşılaşmasını getirdi ve sonuçta daha da bürokratik bir karmaşaya yol açtı.

Statokrazi kademelerinde "doğal seçim"i kısıtlanması alınan önlemlerin etkinliğini azalttı. Kararlılık ve merhametsizlik yerini riskten kaçınmaya ve uyumluluğa bıraktı. Kruşçev sürekli örgütsel düzenlemelerle aygıtın dinamizmini korumaya çalıştıysa da bu kendi başlattığı bürokratik dengeleme (stabilizasyon) sürecinin mantığına aykırıydı. Liberalizasyon dönemi yerini "istikrar dönemine" ya da şimdiki adıyla "durağanlığa" bıraktı. Kruşçev'in yerini Brejnev aldı.

Bu iki kişi şimdilerde hep birbirinin karşısında görülseler bile pratikte Brejnev, kendinden öncekinin deneyimlerinden gereken sonuçları çıkarmakla kaldı ve Kruşçev'e özgü çelişkilerle dolu belirsizliklerden kaçınmaya çalıştı. Alt kademelere verilen şoklarla birlikte aygıttaki yeniden düzenlemeler de sona erdi. Evrensel uzlaşma dönemi başladı. 20 yıl boyunca ülkede savaş, şiddet ve kitlesel yeniden yerleştirme yaşanmadı. Kırsal alandan kentlere akış bir şekilde yavaşladı. Gerçekte köyün insani kaynakları tükenmişti. Kent nüfusu dengeye kavuştu; ikinci ve üçüncü kuşak işçileri ve aydınları içeren "kalıtsal" kentlilerin sayıları arttı. Kadrolara yönelik "stabilizasyon" politikası yerel ve şubesel düzeylerde yaşamları garanti altına alınmış prensler ve vassallardan oluşan yarı feodal bir sistem yarattı. Bu durum yönetici sınıfın dinamizmini azalttı ama ülke bu değişimden yararlandı. Yaşam standartı yükseldi, altta ve üstte istikrar hakim oldu, kimse kimseyi yok etmeye kalkışmadı. Bir kaç muhalifi ayıklamak, sürmek ya da baskıyla ezmek kolaydı ama genel geçer normlara uymaya hazır olan halkın çoğunluğu emniyeteydi. Herkes mutlu görünüyordu ama Brejnev'in "tarihsel uzlaşması" kendi yıkımının da tohumlarını attı.

Toplumsal ve siyasi istikrarın sürmesi için tüketimin artması, yaşam standartlarının yükselmesi, bürokratik makamların çoğalması, bakanlık ve birimlerin artan sayılardaki ihtiyaçlarını karşılayacak yatırım hacminin genişlemesi gerekiyordu. Aynı zamanda "istikrar politikası"na zarar verebilecek ciddi reformlarla ekonominin verimini arttırmaya çalışmak imkansızdı. 1965-69 arası gerçekleştirilmeye çalışılan reformlar kısıtlıydı. Eski günlerdeki gibi herşeyi tek merkezden idare etmek ve aynı zamanda aygıtın farklı bölümleri arasındaki güçler dengesini sürdürmek imkansız olduğu için Brejnev liderliği yeni paralel "merkezler" -uzmanlaşmış birimler oluşturma yoluna gitti. "Merkezin ademi-merkezileşmesi", durumu daha da karıştırdı, sonuçta yeni çelişkiler üretti. Ekonomik büyümeyi sürdürmeyin tek yolu, giderek artan miktarlarda kaynağın sanayiye aktarılmasına bağlıydı. Rusya her zaman zengin kaynaklara sahip olmuştur. Batı'da fiyatı altıran petrol dahil bir çok hammadde sayesinde "yüzeyde" kalınabildi. Ama bizimki gibi zengin bir ülkede bile kaynaklar sonsuz değildi, ekonomi "kızmaya" (aşırı çalışmaya, ç.v) başladı ve hemen her kaynakta kıtlak baş gösterdi. Tüm çabalara rağmen büyüme hızında düşüşler oldu. Toplumsal uzlaşmanın dikkatle kurulmuş çatısında delikler görünmeye başladı.

Bu arada istikrarlı yıllar topluma yarar sağlamıştı. Bu yalnızca iyileşen yaşam koşulları ve kitlelerin eğitimi ile ilgili değil, toplumsal bağların güçlenmesi ve kendi çıkarlarının bilincinde toplumsal kesimlerin oluşmasıyla da ilgiliydi. Toplumun "declass'e" niteliğinin yavaş yavaş üstesinden gelindi. Filozof M. Malyutin'in deyişiyle "patatesler filizlenmeye başladı". Resmi olmayan bağların gelişmesi aygıttaki dayanışmayı arttırdı ama aynı zamanda toplumun alt katmanlarının öz örgütlenme yeteneğini de geliştirdi. Bu, son tahlilde, "halk" ve "sistem" arasındaki güçler birliğinin de sonucuydu. "Ara katmanlar" (teknokrazi ve Sovyet yöneticileri) da kendi çıkarlarının bilincine vardı. Doğal olarak üst düzeylere yaklaştıkça iç-örgütlenme fırsatları artıyordu. Aydın elit ve "iktisadi önderler", talepler öne süren ilk gruplar oldu. Milliyetler bazında da dayanışma güçlendi. Milliyetler hiçbir zaman sınıflar

kadar yok edilmemişti. İstikrar koşullarında milli dayanışma özellikle azınlık halklar arasında ciddi bir siyasi faktör halini aldı. 1970'lerde ilk kitlesel hareketler milli temelde gerçekleşti. Ulusal cumhuriyetlerin bürokrasisi Moskova merkezine karşı kendi çıkarlarını öne sürmeye başladı. Aydınlar kültürel geleneklerden yana tavır koydular.

İstikrarlı yıllar, daha önce görülmemiş boyutlarda bir siyasi, toplumsal ve kültürel krizin koşullarını hazırlıyordu. Elit, herkesten önce, artık eski biçimiyle yönetemeyeceğini keşfetti. Ayrıca ilk reform denemeleri, kitlelerin de eski biçimiyle yaşamak istemediklerini gösterdi. Değişim kaçınılmazdı. Ama nasıl bir değişim?

perestroyka

Alt katmanların onyıllarca öz-örgütlenme ve eylem deneyimi geçirmediği bir toplumda, dönüşümlerin yukarıdan başlatılması doğaldır. Bönüşümlere verilen desteğin evrenselliği de doğaldı. En yoz görevliler dışında hemen herkes yenilenmenin kaçınılmaz olduğunu kabul etti. Kendi dönemi için M.Saltykov-Schedrin'in yazdığı gibi devlet mülkiyetini yağmalayanlar bile yakında yağmalayacak birşey kalmayacak diye şikayetlemeye başladılar.

Değişimlere gösterilen genel heves, "prestroyka platformu"nda bir halk "birliği" ilizyonu yarattı, herkesin aynı geminin yolcusu olduğuna dair bir inanç geliştirdi. Ama aynı zamanda olayların gidişatı kısa bir süre içinde farklı toplumsal grupların kendilerine farklı amaçlar koyduğunu gösterdi. Hiç kimse geçmişe dönmek istemiyordu ama herkes geleceği kendi çıkarları doğrultusunda algıliyordu.

Haklarını en önce isteyenler ara katmanlardı: aydınlar, bilimsel elit ve teknokrasi; en görkemli modern girişimlerin ve birliklerin önderleri. Bunlar için prestroyka veri toplumsal yapı içinde hakların, hatta ayrıcalıkların yeniden bölüşümüydü. Parti aygıtı iktidarını paylaşmalı, idari yöntemler yerini pazar mekanizmasına bırakmalıydı. Yugoslav, Çin ve Macar deneyleri gösterdi ki uygulamada çıkan ciddi zorluklara rağmen böylesi reformlar statokrasinin gücünü azaltmıyor. Pazar reformu, kendi içinde, işçilerin karar alma süreçlerine katılım sorununu çözüyor. Şimdiye kadar gayri safi hasılaya ken-

dilerini adanmış olan işletme yöneticileri, artık kara köle oluyorlar. Siyasi aygıt, çok eleştirilen bazı ayrıcalıklarından vazgeçse de, denetim işlerini bırakmıyor. "Patronları" hissedarlara dönüştürmek yalnızca onların konumunu güçlendirmeye, "aşağıdan" saldırılara karşı korumaya yarıyor. Bundan sonra popüler olmayan önlemler, -fiyat artışları, enflasyon ve yaşam standartlarında düşüş- "pazarın nesnel kanunlarına" atfedilebiliyor. Sistem giderek daha dinamik ve rasyonel oluyor. Yapısal değişimler oluşun boşluğu yabancı sermaye dolduruyor. Üst düzey görevliler uluslararası "karma" şirketlerin yönetim kurullarında yer alıyor ve kendi ülkeleri içinde bu şirketlerin çıkarlarını savunmaya başlıyor. İktidar yavaş yavaş mülkiyete dönüşüyor.

Kapitalist yöntemlerin kullanılması, özürde statokrasinin son çaresi, gerçek demokratikleşmeden kaçınmak için son şansı. Böylesi bir çözüm kitlelere gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçilerin sahip olduğu özgürlüğün ve maddi koşulların zerresine bile sahip olabilecekleri umudunu vermiyor. Verimli bir kapitalist ekonominin oluşumu için güçlü ve modern bir burjuvazi gerekir. Avrupa'da Amerika'da ve Japonya'da böyle bir oluşum yüzyıllar aldı. Bunun yokluğunda kapitalist yöntemlerin "Asyatik" biçimler ve geleneklerle birlikteliği, barbarlıktan, bağımlılıktan başka bir şeye getirmez. Tepede toplumsal sorumsuzluğun artması aşağıda istikrar sağlanmasına yaramaz. Görünüşe göre biz dramın başlangıcına dönüyoruz. kapitalizmin gelişmiş ülkelerde başardıklarını, statokrasi burada gerçekleştiremedi ama halkı felakete sürüklemekten kapitalist yola dönmesi mümkün değil.

Bu model Meksika'dan Doğu Avrupa'ya bir çok ülkede denendi. Ama hiç bir yerde krizden kurtulmaya yaramadı. Bizim reformcuları uzun zaman büyüleyen Çin "mucizesi" bugün gözlerimizin önünde bir kabusla dönüşüyor; başıboş enflasyon, artan fakirlik, yiyeceklerin kıtlığı ve giderek şiddete varan baskı... Pazar yalnızca konjonktürü açığa çıkartıyor. Uzun yıllar boyunca oluşan iktisadi orantısızlık (aşırılık) kolektif işletmeler üzerinde acı etkiler yapmaya başlıyor. Merkezi bürokrasi ise kendini sorumluluktan arındırıyor. Ortaya paradoksal bir görüntü

çıkıyor; başta devlet fabrikayı iflasını eşğine getiriyor, sonra bu kollektife kendi kendisini finanse ederek kurtarmasını söylüyor.

Reform sürecinde gündeme gelen iktidarın dağılımı teknokratların işine gelirken, kitleler krizin tüm yükünü sırtlamak zorunda bırakılıyor. Bu protestolara ve direnişlere yol açıyor. O zaman reform savunucuları, modernleşmenin erken aşamalarında olduğu gibi "muhafazakar" ve "geri" kitlelerin hoşnutsuzluğunu bastırmak için bir kere daha şiddete başvuruyor. Böylece stalinist ideolojinin içerdiği ezerek ilerleme ve "gelişkin azınlık" fikri "açık pazar" kurumlarında yeniden üretiliyor. Aygıt, toplumda kendine yeni bir yer buluyor; onun sıkı müdahalesi olmaksızın "reform" gerçekleştirilemez! Bu gidişin mantıksal sonucu demokratikleşme değil tam da aksidir: *Pazar Stalinizmi*

Ekonominin gayet iyi geliştiği koşullar, yani konjüktürün nesnel olarak ekonomik gelişmenin yararına "işlediği" koşullar, pazar çözümünün de paradoksudur. Böylesi koşullarda, tepedeki muhafazakar eğilimlerin muzaffer olmasıyla kimsenin reformlara ihtiyacı kalmaz. Bunun tersi de doğrudur; kriz derinleşirken, tepedekiler daha önceden geliştirilen planları desteklemeye hazır bile olsalar, projelerin başarı şansı artık yoktur. Böylece 1965 Reformu gelecek vadeden yönlerine rağmen rafa kaldırılmışken, 1980'lerin giderek kötüleşen koşullarında 1960'ların fikirleri başarısızca uygulanmaya başlandı.

Kriz alt katmanları etkiledikçe onlar daha da aktifleşti. Talepler yükseldi. Yazarlar kendi kitaplarını bastırmaktan, fabrikalar kendi kendilerinin patron olmaktan söz ediyor. Emekliler aylıkların artmasını, ev kadınları tüketim mallarının daha kaliteli olmasını, işçiler patronların zorbalıklarının kısıtlanmasını istiyorlar. Aşağıdan gelen radikal talepler dönün radikallerini korkak muhafazakarlara dönüştürüyor. İlk önce Yaroslav'da, Ku-bişef'de Baltık Devletleri'nde ve Kafkas dağlarında görülen kitleler artık Moskova'da Ukranya'da, Urallar'da ve giderek bütün ülkede görünmeye başladı. Böylesi koşullarda, siyasi itibarlar çabucak yükselip yok oluyorlar. Halk aldırışsız konumdan eylemliliğe doğru ilerliyor ama eylemleri gazete sütunlarından yapılan çağrılar doğrultusunda ol-

muyor.

Toplumun heterojen ve örgütsüz niteliği ve gelişkin toplumsal sınıfların yokluğu, çok renkli bir siyasi mozaik oluşturuyor. Birbiriy-le tartışan sesler, akortsuz gürültüye dönüşüyor. Böylesi bir "çoğulculuk", herşeyden önce bu sesler arasından işine geleni seçip "halkın sesi" paydasını verebilen geleneksel aygıtlara yarıyor.

Entelecensiyanın bir kesmi, kurtuluşu Batı tipi siyasi partilerin oluşturulmasında görüyor. Ancak ideologların oluşturduğu küçük gruplar tarafından kurulan; dolayısıyla kaynağını kitle hareketlerinden, vatandaşların gündelik-demokratik pratiğinden alan-böylesi partiler geçerli olamazlar. 1988 yazında Rusya'nın taşra kentlerinde sokağa dökülen binlerce insanın istediği çok partili bir sistem değil, siyasi ve ekonomik sorunların çözümüne katılma hakkıydı. Bu ise bir-biriyle çekişen birkaç düzüne siyasi parti değil (ki bu durum Üçüncü Dünya ülkeleri biryana bugünkü Macaristan da bile var) bir Halk Cephesi, yani sosyalist temelli bir demokratik kitle hareketi gerektiriyor. Yanlızca "muhafazakar bürokratizme" değil, ayrıca krizden çıkmak için veri eşitsizlikleri yeniden üretmeyi ve ayrıcalıklı katmanlar arasında iktidarın yeniden bölüşümünü öngören olanlara da karşı duracak bir hareket olmalı.

halk cephesi

Halk Cephesi sloganı ilk önce Estonya'da gündeme geldi ama bu slogan, işçilerin demokratik birliğinden öte yerel halkın çıkarlarını içeriyordu. Öte yandan Rus Cumhuriyeti'nde demokratik cephe, herşeyden önce işçilerin demokratik öz örgütlenmesi bazında bir hareket olarak biçimlendi.

Demokratik reformlar isteyen geniş bir halk "bloku" oluşturmak hiç de kolay olmadı. Ara katmanların hiç değilse bir kesiminin egoizmden vazgeçip pastanın daha büyük dilimini reddetmesi ve alt katmanlarla birleşmesi gerekiyordu. Bu Pazar Staliniz'minin onlara kazandırdığı maddi faydanın yerine daha özgür daha güvenli bir varoluş tarzını kabul etmeyi gerektiriyordu. Bir çok durumda dayanışma, egoizmden daha yararlıdır.

Kitle hareketi yanılcza farklı toplumsal katmanların uzlaşması temelinde oluşturu-

labilir. Krizden kurtulmak ve yeni sosyalist ve demokratik bir devletin temellerini atmak için tam da böyle bir uzlaşma gerekli.

Perestroyka'nın ilk dönemi boyunca "pazar ve plan sorunu" daha önemli bir sorunun yerini aldı: iktidar sorununun. Merkezi planlamayı destekleyenlerin karşısında pazarı savunanların tartışmaları özünde bürokratik ve idari aygıtın farklı grupları arasında bir çelişkiyi vurguluyordu. Ama her iki taraf da bu olguyu kabul etmekten kaçındı. Aslında her modern ekonominin planlamaya gereksinimi vardır ve meta-para ilişkilerinin olduğu hiç bir toplum pazar olmaksızın varolup gelişemez. Sonuçta tüm teorik yaklaşımların zayıflıkları var. Örneğin eğer bilim bütünüyle devlet bütçesinden finanse edilirse, bilimsel araştırma için güdüleyici etkiler yok olur. Eğer kendi kendisini finanse ederse, gereken özen gösterilemez. "Birleşik yaklaşım" denemeleri ise üstesinden gelinemez sorunlar yaratır. Yani sorunun gerçekliği ve karmaşıklığı farklı gelişme faktörleri arasındaki ilişkiyi belirleyip toplum için en uygun (optimal) çözümü bulmaktan geçiyor.

Malesef bugün için uygun olan (optimal olan) çözümler yarın anlamsız oluyor. Zorunlu sanayileşme için etkili olan yöntemler sanayi toplumu koşullarında frene dönüştü, krizden çıkmak için yardımcı olan önlemler, kriz geçtikten sonra saçma kaçtı. Diğer bir deyişle ekonomik gelişme sürekli değişen yaklaşımlar gerektiriyor. Bu bir uçta aşırı-merkezi planlama, öteki uçta denetimsiz pazar arasında bir seçim değil; hem gayri safi hasıla fetişizmini hem de kar fetişizmini aynı kararlılıkla mahkum etmek kadar basit bir mesele değil, ekonomiyi gerçekten halka doğru yönlendirebilmek sorunudur. Diğer öngörüler bir yana herhangi bir reform belirli bir ahlaki kritere de yaslanmak zorundadır. Doğaya zarar veren, kişinin özgürlüğünü tehdit eden, halkı yoksulluğa mahkum eden çözümlerin başarı şansı yok.

Veri bir aşamada planla pazar arasında en uygun ilişkinin ne olduğunu, çoğunluğun çıkarlarının garanti altına alınabileceğini kim söyleyebilir? Bu soruların yargıcı kim olacak? Devlet mi? Siyasi bürokrasi mi? Ama bu *Stalinizmin* ana ilkesiydi. Uzmanlar mı, belki? Ama kaderimizi hata yapma özelliği de olan bir avuç "bilge"nin eline mi bırak-

cağız? Uzmanların işin ehli olup olmadığına kim karar verecek? Sonuç olarak uzmanlar kimin çıkarlarını ön planda tutacaklar?

Bir toplumun geleceğine ilişkin sorunlara toplumun kendisinin karar vermesi gerektiği çok açık. Marx'ın sosyalizm kavrayışının başlangıç ilkesi olan bu belirleme ekonomik ve toplumsal dönüşüm stratejisi oluşturmak için de elzem. Geçmiş trajedilerin tekrarlanmasını ancak her düzeyde demokratik karar alma mekanizmaları önleyebilir. Yalnızca lafta değil pratikte de mülkiyet toplumsallaşmalı. Bu ise evde, akademik kurumlarda, üretim birimlerinde işçilerin öz yönetimlerinin temellerini atmak anlamını taşır. Yönetimin "yüksek" organları, demokratik temelde kendi kendilerini yöneten kolektiflerce oluşturulmak. Bölgesel düzeyde önemli işletmelerin mülkiyet haklarını içeren genişletilmiş hakların sovyetlere garanti edilmesine kadar, sovyetlerin iktidarı hoş bir sloganı çağırıştırıyor. Ulusal yatırım stratejisi, vergi ve bütçe politikası, ekonomik, teknolojik ve toplumsal gelişme programları, nüfusun farklı gruplarının çıkarlarını savunan demokratik yolla seçilmiş temsilciler tarafından ele alındığında, "Yüksek Sovyet", sosyalist bir parlamento olabilir. Adayların sayılarını arttırarak henüz demokrasiye kavuşamadık. Ancak kitleler demokratik tarzda örgütlendikleri zaman, toplumun iradesi ifade bulabilecektir.

Halk Cephesi hareketi böyle geniş bir örgütlenme için olanaklar yaratıyor. Öz-yönetim ve demokratik karar alma ilkeleri farklı toplumsal grupların bir araya gelerek yeni bir tarihsel uzlaşmaya erişmelerine temel hazırlıyor. Baskının yardımıyla "normalleştirme"ye zemin yaratan kesimsel egoizm ve milli ihtiraslar karşısında, alternatifi birleşik, ilerici, sosyalist blok oluşturuyor.

Ülkenin çeşitli yerlerinde Halk Cephesi örgütlenme komitelerinin kendiliğinden ve birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkmasına rağmen, hemen hepsi böyle geniş bir sol blok gereksiniminden ortaya çıktı. 1989 baharına kadar hareketin önemli boyutlara ulaştığı Yaroslav, Kubişev, Moskova, Sverdlovsk, Leningrad ve Minsk'de cephe çalışmaları, parti üyesi olmayanların, demokrasiyi destekleyen komünistlerin, inananların, inancısızların, gençlerin, emeklile-

rin, sosyalist gruplardan eylemcilerin ve çevrecilerin bir araya gelmesini sağladı. Bu yalnızca yeni bir parti oluşturmak meselesi değildir. Hareket, siyasetin yanısıra (tüketici sorunları, mimari eserlerin korunması, resmi sendika tarafından savunulmayan halkın çalışma koşulları ve eğitimi gibi) görünüşte siyasi olmayan sorunlarla da ilgilenmek zorunda kaldı. Halk Cephesi demokratik harekette tekel değil ve olmamalı da; her grup ve katman toplumsal uzlaşmayı destekleyecek bir konumda ve kendi çıkarlarını kendi örgütleriyle savunması gerekli.

Bunun yanısıra, olayların gidişatı gösteriyor ki Halk Cephesi kitlelerin demokratik potansiyelini harekete geçirebilecek yeteneğe sahip. 1988 baharında kurulan pro-kapitalist yönelimli Demokratik Birlik baştan aşağı Rus yapılar oluşturmayı başarabilmiş

olsa da, ekonomik ve toplumsal programı yüzünden kitleler arasında güç kazanacak yeteneğe sahip değil. Birçok ulusal grup ise (sık sık Halk Cephesi terminolojisi kullanırlar) belirli başarılar kazanmakla birlikte demokrasi davasına yardımcı olamazlar.

Ekonomik durumun bozulması, uluslar ve karşıt siyasi gruplar arasındaki çelişkilerin artması, ülkenin geleceği açısından endişe verici. Özgürlükten yoksun geleneklerimiz o kadar güçlü ki, ciddi demokratik eylem yolundaki engeller o kadar büyük ki, adaletin ve hümanizmin zaferinden güvenle söz etmek zor. Ama aynı zamanda ülkenin eskisi gibi olmadığı da açık. Kitlelerin öz-örgütlenmesine doğru atılan her adım ne kadar zor ve ne kadar belirsiz de olsa, çocuklarımızın geleceğinin kölelik olmayacağı konusunda bize umut veriyor.

BİLMEM ANLATA BİLDİM Mİ Ψ Φ Γ Θ Δ Π Σ Λ